

iznajdljivost

novi izzivi

zvestoba

odpornost

združene moči

poslanstvo

nesebičnost

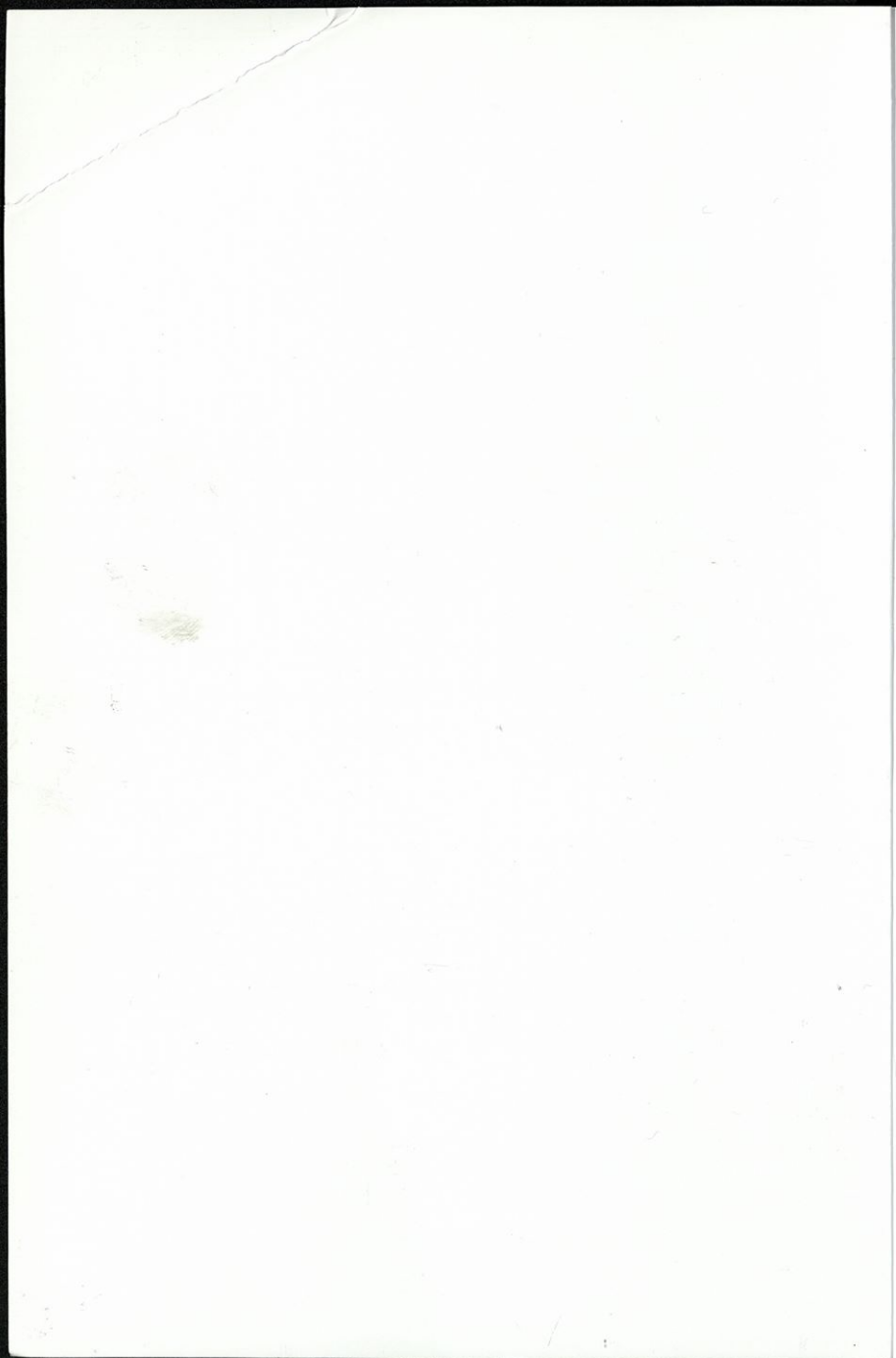
kulturna dejavnost

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

pisana beseda
domotožje
nove in stare misli
razprave
umetnost
predavanja
razgovori
slovenska identiteta
posredovanje vrednot
prièrevanje
naloge
spomini
obstoj

Kulturna revija
LV 1-4 2021

med

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

dobje

Kulturna revija

LV 1-4 2021

Buenos Aires, Argentina

M E D D O B J E

Splošno kulturna revija

Entresiglo

Revista de cultura general

Letnik/Año LV

2021

št./Nº 1-4

Izdaja SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA - Propietario: Acción Cultural Eslovena

Ramón L. Falcón 4158, (1407) Buenos Aires, Argentina.

Uredništvo/Directores: TONE MIZERIT (urednik),
LEV DETELA, (urednik za Evropo).

Člani uredniškega odbora: Damijan Ahlin, Veronika Kremžar Rožanec,
Andrejka Dolinar

Lektorji: Metka Mizerit in Tone Mizerit

Zunanja oprema, oblikovanje in računalniški prelom: Monika Urbanija Koprivnikar

Za podpisane prispevke odgovarjajo avtorji.

Spisi s psevdonomom se objavljajo, če je uredniku znano tudi pravo avtorjevo ime.

Rokopisi se ne vračajo.

Ta zvezek je **204. publikacija Slovenske kulturne akcije**, dotiskan 12-2021

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual Nº 259299.

Tisk tiskarne / impreso en: Talleres Gráficos VILKO S.R.L.
California 2750, CABA, Buenos Aires, Argentina

IZHAJANJE MEDDOBJA DENARNO PODPIRA
URAD ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU REPUBLIKE SLOVENIJE.

30-LETNICA OSAMOSVOJITVE IN SKA

DAMIJAN AHLIN (Argentina): V ISKANJU PRAVE SVOBODE	5
IVO JEVIČNIKAR (Primorska): PRIMORSKA IN VESOLJNA SLOVENIJA	20
ALOJZIJ KUKOVICA (Argentina): MORALNI IN PRAVNI TEMELJI OSAMOSVOJITVE REPUBLIKE SLOVENIJE	25

POEZIJA

LEV DETELA (Avstrija): NA SAMOTNEM OTOKU	31
VLADIMIR KOS (Japonska): KANTILENA LJUBEZNI / POGOVOR S PTIČKOM PRI OKNU	43
GREGOR PAPEŽ (Argentina): FIGE JE KRADEL / NASVETINEIZKUŠENIM MENIHOM / V STAROSTI / MENIHI SE POGOVARJAJO / V ROKAH SEM DRŽAL	45
ANDREJ FINK (Slovenija): SONETI DOMOVINI – VIII – IX – X – XI	51
DAMIJAN AHLIN (Argentina): SPOROČILO / LJUBEZEN / NOTRANJOST / KRALJICA	55
ANGELA CUKJATI (Italija): ČUSTVA / SPOMIN NA PARIZ / SPOMIN	57

PROZA

LEV DETELA (Avstrija): INŠTITUT ZA VZPOREDNE VEDE	60
LOJZE LAVRIČ (Peru): MESTO BREZ SOLZ	78

OBLETNICA – 100 LET MILANA KOMARJA

TONE MIZERIT (Argentina): GLOBOKO IN PLODNO ŽIVLJENJE	81
MARKO KREMŽAR (Argentina): UNIVERZALNI IN SLOVENSKI LIK POKOJNEGA MISLECA	84
HELENA JANEŽIČ (Slovenija): ODKRITI ZAKLAD KRASOVIH PRIPOMENJ	89
JAKOB KRAS (MILAN KOMAR - Argentina): KRASOVE PRIPOMNJE	91
ERIKA JAZBAR (Primorska): KRASOVE PRIPOMNJE	107

NAŠ SLAVLJENEC

- DAMIJAN AHLIN (Argentina): ZORKO SIMČIČ -
STOLETNIK 117

OBLETNICE

- TOMAŽ SIMČIČ (Primorska): BOŽJI SLUŽABNIK
MSGR. JAKOB UKMAR 122
- DAMIJAN AHLIN (Argentina): STOLETNI BALANTIČ 129
- DOM IN SVET: JOSIPU JURČIČU 134

ESEJI IN RAZPRAVE

- MARTIN SUŠNIK (Argentina): PROBLEM ZLA IN
TEMELJNA FILOZOFSKA OPCIJA 136
- VERONIKA KREMŽAR ROŽANEC (Argentina): PRVI
ZGODOVINSKI ATLAS SLOVENIJE 153

RAZMIŠLJANJA

- BOŽIDAR BAJUK (Argentina): KRIK STVARSTVA 162

PRIZNANJA

- J.K. (Argentina): LITERARNA NAGRADA VSTAJENJE 166

ODŠLI SO

- MARKO KREMŽAR / EDI GOBEC / IVAN BUKOVEC /
TONE KRŽIŠNIK 170

ODMEVI

- LEV DETELA (Avstrija): SLOVENSKA REVIIJA V AR-
GENTINI S POSEBNO USODO 189

PISMA

- VLADIMIR KOS (Japonska): BOG LONAJ IZ TOKYA 192

UMETNIŠKA PRILOGA

- IVAN BUKOVEC (Argentina)

DAMIJAN AHLIN

V ISKANJU PRAVE SVOBODE

Slovenci smo bili v zgodovini večkrat podrejeni in tudi begunci. Večkrat dobesedno prepovedani. Prav tako smo vedno našli novo pot, novo luč in novo upanje in si rekli: bomo zmogli.

I. SLOVENEK SEM

Slovani - Slovenci

Slovani naj bi se izoblikovali nekje v prvem stoletju pred Kristusom v okolici današnje Rusije, Belorusije in Ukrajine. Od teh smo Slovenci najbolj zahodni v Evropi poleg Čehov, seveda. Na hitro pregledano, smo bili pod Kelti, kot provinca Rima. V tem času smo se tudi prilagajali zahodni kulturi in civilizaciji. Nastali so Brižinski spomeniki, ki veljajo za najstarejše slovansko besedilo, napisano v latinici (972-1039). Kmalu po letu 1000 smo bili razdeljeni med nemško, ogrsko in beneško cesarstvo v okviru Svetega rimskega cesarstva. Takrat sta nas povezovala le pogovorni jezik in kultura, zlasti petje.

V tem obdobju so nastala številna današnja slovenska mesta od Jadrana do notranjosti. Takrat smo govorili po naše, a pisali smo nemško ali italijansko. Kaj pa potem? Bili smo pod Habsburžani, doživeli smo turške vpade, kmečke upore in reformacijo. Ne smemo mimo Primoža Trubarja, ki je ob koncu leta 1550 v gotici objavil prvi dve slovenski knjigi »Catechismus« in »Abecedarium« in prav tako tudi ne mimo velikega dela Jurija Dalmatina, ki je v celoti prevedel »Sveto pismo« in ga objavil leta 1584. Ta objava je pomenila za Slovence uvrstitev kot 14. na svetu v vrsto kulturnih narodov.

Tudi protireformacija in modernizem. Baron Janez Vajkard Valvasor je leta 1689 predstavil in razložil svetu Kranjsko pokrajino oz. današnjo osrednjo Slovenijo z delom »Slava vojvodine Kranjske«, ki kljub možnim pomanjkljivostim že oznanja moderne raziskovalne metode, predvsem pa je pisana z ljubeznijo do domovine. Velja za edinstven vir in v nekem smislu do danes še neponovljena enciklopedija.

Šolanje je bilo do tedaj le cerkvena dejavnost in ta neobvezna. Če so bile posamične, so se izvrševale v slovenskem jeziku. Marija Terezija je uveljavila leta 1774 osnovnošolski zakon, uvedeno obvezno šolanje otrok od šestega do dvanajstega leta starosti. Cilj zakona, je bil državo prosvetno in kulturno poenotiti v nemškem jeziku.

Ne pozabimo na naš ponosen naravni simbol Triglav, ki je doživel prve korajžne vzpone nanj leta 1778, ko je naš Baron Žiga Sigmund Zois bil pobudnik prvega, kar še danes velja za eno izmed prvih državljanskih dolžnosti vsakega pravega Slovence. Z njim se tudi začel razvoj slovenske literature. Leta 1797 je Valentin Vodnik izdal prvi slovenski časnik.

Leta 1805 je veljal nov zakon za šolstvo, imenovan Politična šolska ustava. Zakon je poudarjal vzgojno vlogo verouka in ponovno uvedel cerkveno nadzorstvo. Uvajal je tudi ponavljalne nedeljske šole, ki so bile namenjene tistim šolarjem, ki so že končali obvezno šolanje. Valentin Vodnik je leta 1811 izdal prvo slovensko slovnico v slovenskem jeziku. V nadaljevanju smo bili pod francosko oblastjo.

Obdobje francoskih Ilirskih provinc je za kratek čas vplivalo na razvoj slovenskega šolstva v letih 1809 do 1813. Francozi so na Slovenskem uvedli enotno osnovno šolo, imenovano *ecole primaire*. Zanj je bila značilna večja vloga slovenščine kot učnega jezika v primerjavi s prejšnjim obdobjem. Bile so tudi gimnazije. Iz zapisnikov lahko razberemo, da je bila beseda Slovenija prvič zapisana leta 1810.

Francози ali Nemci

Vemo tudi, da je bilo obdobje mnogih obljub in malo uresničevanja. Takrat zaznamo dva mišljenja, krog višjega sloja Slovencev, ki je bil za avstrijsko oblastjo in krog liberalnih Slovencev, ki je bil za Napoleona ali s protiaustrijskim čutejem. Po koncu Ilirskih provinc so vsi Slovenci živeli pod istim vladarjem, po skoraj tisočletnem premoru in to za ostalih petdeset let. Preživeli smo splošno lakoto od 1816 do 1817. Na kulturnem področju izstopata Matija Čop in France Prešeren, ki sta izvedla ključni kulturni prelom z izjemno izobrazbo in vrhunskim kulturnim talentom.

Pomlad narodov - Zedinjena Slovenija

Marčna revolucija leta 1848 ni imela videza družbenega preobrata. Narodno vprašanje prve dni ni prišlo do izraza. Zakaj? Ker niso bili dovolj složni. Niso bili enotni. Slovenci tokrat niso razvili svojega socialnega programa in so se potemtakem strinjali z vsemi zahtevami. Spet smo šli na dvoje, eni za in drugi proti reformi. K

razglasitvi lastnega narodnega programa je pomagala namera po preureditvi cesarstva, ki naj bi obsegala tudi odpravo dežel. Vsi Slovenci naj bi se zato združili v eno veliko upravno enoto SLOVENIJO.

Iz takratnih zapisov razberemo:

»Želimo le to, kar imajo drugi narodi; radi bi živeli po slovensko, tako kot živijo Nemci po nemško, Italijani po italijansko ...«

Ampak seveda brez ovire ne gre. Slovenski narodni program je zahteval razdelitev narodno mešanih dežel kar je bilo v nasprotovanju z deželno zavestjo. Končno od slovenskega narodnega gibanja lahko rečemo, da so bili kar dobri zaključki. Slovence so od tod imeli kot enoten narod, slovenski jezik je bil predmet tudi v gimnazijah, izdajali so tudi enotne učne knjige.

Torej revolucija 1848-1849 je nedvomno ena od največjih družbenih in političnih prelomov v slovenski zgodovini. Prva in ne zadnja. Pokazala je kako je bistveno važno, da smo si bratu brat, složni. Malo nas je in se moramo sami zavzemati za svoje politične in narodne cilje, saj ti nihče nič ne podari. Konec fevdalizma. Program je postal trajna politična zahteva do osamosvojitve leta 1991.

S kulturnega vidika

Od leta 1850 do leta 1853 je Josipina Urbančič Turnograjska - velja za prvo pisateljico, pesnico, skladateljico, narodnozavedno in svobodoljubno Slovenko - pisala Lovru Tomanu in izkazala modrost in odločnost, ljubezen do naroda, domovine in jezika, skratka: željo po slovenstvu.

Leta 1868 je bil sprejet zakon. Ločili so šole od cerkvenega nadzora, se pravi, da so vse šole postale državne. Leto kasneje so pa uvedli obvezno osemletno osnovno šolo.

Takih primerov, kakor je bila Josipina, ni bilo ravno veliko. Pričela se je doba narodne zavesti. Leto 1870 slavi po takratnemu poslancu Lovru Tomanu, ljubljencu slovenskega naroda, ki je dosegel, da smo Slovenci avgusta tistega leta vendar dobili nekaj dodatnih jezikovnih pravic. Zaslužen je pri oblikovanju 19. člena znane decembrske ustave, ki je vsakemu narodu v Avstro-Ogrski dajala pravice glede varovanja in razvijanja narodnosti ter uporabe jezika v šoli, uradih in javnemu življenju. Največji problem za nas Slovence je bil, da nismo znali urediti slovenstva. Ali vam je morda to znano?

Mnogi so spoštovali in ljubili slovenski jezik, podpirali slovensko pisano besedo, časopise in knjige, niso se pa dovolj zanimali za uporabo slovenskega jezika v javnosti. Logično, močnejša je bila

takratna nemška kultura in še vedno bolj elitna. In tako se je tudi izrazil Anton Alexander Auersperg-Anastasius Grün, ko je dejal: »Naj se blagozveneči, lepi deželni jezik kultivira, razvija, bogati, oblikuje, naj dobi pravice v šoli, cerkvi in uradu, naj dobi krila za višji vzlet v idealni svet, toda pustite poleg njega veljati tudi nemščino v njenem pomenu, v njeni veliki vlogi, v njenem namenu za to deželo.« Po velikemu delu je leta 1851 škof Anton Martin Slomšek uspel urediti Mohorjevo družbo. To društvo je imelo kot cilj, da bi vsak Slovenec lahko bil deležen dostopa do znanih avtorjev po pisani besedi. Delo je bilo tako pozitivno, da je skoraj vsaka hiša imela tudi svojo družinsko knjižnico.

Takrat smo bili deljeni na Kranjce, Slovence in Jugoslovane. Pogoj za Združeno Slovenijo je bila ukinitve starih dežel ali kronovin. Tudi zaradi tega razloga ni bilo možno. Mnogi izobraženci, zlasti tisti, ki so gimnazije obiskali pred letom 1850, niso znali dovolj dobro slovensko. Mlajši so pa slovenski jezik že imeli kot predmet v srednji šoli.

Slovenija, slovenščina in Slovenec

Uspeli smo torej pridobiti svoj lastni jezik, svoj prepoznavni narodni naslov »Slovenija-Slovenec«. To velja za prvi velik korak. A ni vse gledano z vidika narodne zavesti. Kaj pa ostalo? Šege in navade ter narečja smo pridno obdržali iz roda v rod? To nas razlikuje a ne osvobaja. Po vsem do sedaj povedanem vidimo, da so bile le posamične pridobitve ali zmage. Ni bilo skupnega vzdušja narodne zavesti ali pripadnosti.

Zadnje desetletje pod Habsburžani je bilo vse bolj težko, čeprav je parlamentarna monarhija dala možnost Slovincem, da so se tudi aktivno udeleževali v politiki. Prav gotovo ni bilo vse rožnato. V mestih je bilo videti več javnega življenja, na podeželju je bila navzoča in vse bolj vidna ostra ekonomska kriza. Vse to je tudi vplivalo v političnem krogu.

Leta 1867 smo se Slovenci znova znašli na točki, kjer smo bili razdeljeni na troje, ker smo pripadali trem različnim vladarjem, a politično dejavni in opredeljeni med konservativce in liberalce. Bila so leta splošnega življenjskega spreminjanja. Naraščalo je število časopisov, izhajale so raznolike kulturne revije in v ospredje so prihajali tudi drugi poklici. Politiki so se znašli z dvema težkima točkama in sicer kmetijstvo ter narodno vprašanje.

Avstro-ogrska monarhija je prišla do take nizke stopnje, da so države članice okoli leta 1870 videle v izseljevanju edino možnost

ekonomske pomoči državljanom. Torej takrat smo Slovenci tudi romali po svetu.

Zelo pomembna je bila uvedba neposrednih volitev v dunajski parlament leta 1873. S tem je bil narejen prvi korak v demokratizaciji političnega življenja, ki pa je tudi zahteval boljšo politično organizacijo. A bili smo razdeljeni in daleč je ostal duh in izročilo po Združeni Sloveniji.

In zgodilo se je: sloga je postala nuja in v slogi smo tudi pridobili moč v dunajskem parlamentu leta 1877.

Leto 1891 si velja zapomniti, ker smo Slovenci zadnjikrat enotno nastopili na volitvah. Tudi čeprav sta bila že ustanovljena katoliško politično društvo (dr. Ivan Šušteršič, Janez Evangelist Krek in dr. Anton Korošec) in liberalno Slovensko društvo (Ivan Gogola, dr. Karel Triller in dr. Ivan Tavčar), so leta kasneje politične strasti povzročile slepoto in gluhotu, saj ni bilo enotnosti. Ker v veliki meri ni zadostovalo, da obstajata le dva politična stališča in ker nas je toliko Slovencev, se od takrat govori o reku »dva Slovence, tri stranke«. Leta 1896 se je ustanovila Jugoslovanska socialdemokratska stranka (Etbin Kristan, Albin Prepeluh in Ivan Cankar). Izhajala je iz avstrijskega gibanja, kjer so uravnovešeno imeli nekaj liberalnega pogleda in veliko krščanskega, zlasti kar so temeljni odnosi do demokracije in kapitalizma.

Zaradi teh nejasnosti, po prvi svetovni vojni ni bilo znano svetu kaj je Slovenija. Se pravi, zopet ni bilo videti ambicioznega političnega programa, s katerim bi iskali lastno pot in prihodnost. Ker nam ni bilo jasno, če bi bili še vedno zvesti Habsburžanom ali bi se podali v novo upanje imenovano jugoslovanstvo, smo v Londonskem paktu bili prodani.

V teh letih je Ivan Cankar res znal razložiti »jugoslovanstvo«: *»Po krvi smo si bratje, po jeziku vsi bratranci, po kulturi, ki je sad več stoletne razdeljene vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu ali pa goriški viničar furlanskemu.«*

Majniška deklaracija

Bili smo v Jugoslovanskem odboru, sanjali smo s Hrvati o skupni samostojni državi, sestavili Jugoslovanski klub v dunajskem parlamentu in objavili smo majniško deklaracijo. Razglasila se je torej združitev ozemlja južnih Slovanov, del monarhije. S skupnimi močmi smo uspeli razglasiti državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. To je žal trajalo le mesec dni. Potem smo zopet zgubili in postali del Kraljevine Srbov, Hrvatov in kar je ostalo Slovencev. Bil je plebiscit

na Koroškem; med Avstrijo in Jugoslavijo je večina izbrala Avstrijo. Velik del Slovenije je že spadal pod Italijo in veliko teh Slovencev je zopet šlo po svetu.

Slovenija izven Slovenije

Lahko omenimo, da so te generacije slovenskih izseljencev dobile pomembno vlogo za slovensko prihodnost. Zlasti tisti v severni Ameriki so se vključili v tamkajšnje politično življenje. Nekateri so celo skušali vplivati na življenje v rodni grudi. Zlasti v obdobju med vojnami so finančno pomagali za obnovitev cerkva in drugih javnih potreb, se pravi, tako v materialnem kot političnem pogledu, v naslednjih krizah, ki so močno prizadele Slovence.

V neki meri je dokazano da do svobode nismo bili zmožni, ker nismo bili enotni in složni ... saj nas je le peščica ljudi na majhnem ozemlju. Po drugi strani pa, če pomislimo in si damo večjo vrednost, smo očitvidno zelo pomembni in važni, ker so se v teku svetovne zgodovine vedno bojevali za ta košček zemlje. Bodisi iz zamejstva ali drugod, delili so našo zemljo kakor vojaki Jezusovo oblačilo in temu ni konca. Še vedno obstaja nekdo, ki bi rad vsaj meter slovenskega ozemlja zase. In vsi vemo, da je res.

Torej, zakaj smo to dopustili? Zakaj popuščamo? Je morda lažje, da drugi nadzorujejo in se prilastijo kot, da se mi pozanimamo za naše? V knjižni analizi Albina Prepeluha »Problemi malega naroda« (1918) lahko razberemo sledeči citat, ki sicer ni izpod njegovega peresa:

»Narodi morajo sami izdelati magno karto svoje svobode, oprto na njihove lastne ideje, na njih zgodovino, tradicije in stremljenja glede bodočnosti.« (Balfour v angleškem parlamentu v juliju 1917).

In na hitro razmišljeno, lahko to potrdimo iz lastne izkušnje. Sledi preureditev Evrope. Nemir in ekonomska kriza. Vmes je bilo večkrat slišati željo po »Samostojni Sloveniji«. Zgubljal se je pojem demokracije. Zanimivo, po zelo burnem političnem obdobju, je leta 1940 dr. Anton Korošec ponovno in zadnjikrat stopil v vlado. Bil je prepričan, da se ob morebitni okupaciji Slovenija ne sme pustiti razkosati.

Sivi dnevi

Poglavje zase je naslednje obdobje, ki je popolnoma zasenčilo zgodovino Slovenije zaradi prelite bratovske krvi. Vse več se je pisalo in govorilo zlasti o tem obdobju. Druga svetovna vojna in tik

po njej. Težko je biti objektiven in kratkobeseden, bom pa jassen. Porazeni smo bili! Zgubili svobodo in slovenstvo zaradi tujih zunanjih vplivov. Zgubili smo zemljo, narodno zavest in bratovski odnos.

Okupatorji so imeli enoten načrt: uničiti slovenski narod. In lahko trdimo, da so to, sistematično po različnih metodah in poteh, v večji meri uresničili. (Nemci, Italijani in še posebno Rusi s svojim komunizmom). Če razumemo zmago kot to, da so ljudi uporabili in izkoriščali kot orodje (misleč ti, da si heroj) za njihov cilj in da si bil suženj tega vsaj pet in štirideset let, ne da bi bil to kar si, ne »Slovenec« ampak Jugoslovan, ne da bi govoril javno splošno po »slovensko« saj si delno tudi lahko, a uradni je bil jugoslovanski jezik, in da tvoje ozemlje ni bilo več »slovensko« ampak jugoslovansko. Po drugi strani, da so te pobijali samo zaradi tega ker si se boril ravno proti temu ... Pot mrtvila slovenskega naroda. Razkosali so nas totalitaristi.

Torej politično in sociološko gledano, nikdar nismo bili svobodni dokler si nismo bili složni. Ne enoumni ali enako misleči, v demokratičnem smislu: složni. Če pregledamo, ni bilo svobode ne pod avstro ogrsko monarhijo, ne pod kraljevino Slovencev, Hrvatov in Srbov, ne pod Jugoslavijo.

II. KO BOŠ TUJINA, VSO MI KRI IZPILA

Človek na obeh straneh železne zavese

Po drugi svetovni vojni, ko je komunistična partija prevzela oblast v Jugoslaviji, je okrog dvajset tisoč Slovencev zapustilo domovino. Po nekaj letih bivanja v begunskih taboriščih v Italiji in na Koroškem, so se naselili v raznih državah v Evropi, v Avstraliji, ZDA, Kanadi in Argentini. Začenjali so novo življenje na tujih tleh. Podrejeni, a svobodni. Povsod so si ustanovili organizacije, ki so jih povezoval in jim pomagale ohranjati vero in slovenstvo.

V Jugoslaviji tudi ni bilo rožnato. Slovenija se šteje med najbolj urejene in razvite izmed držav članic in meji z Italijo in Avstrijo, kar je pripomoglo k hitremu napredku, čeprav je bila industrija zastarela. Od vseh republik je bila etnično tudi najbolj homogena. Vsaka republika je bila podobno organizirana od krovne države. Toda ključni težavi vlade sta bila ekonomski in nacionalni problem. Dejansko so se težave povečale in krožile med centralizacijo in federacijo. Svobodne gospodarske iniciative ni bilo več. Ves politični program je temeljil na politično-ideološkem cilju bolj kot na socialnem.

Vse je bilo natančno nadzirano. Po Titovi smrti je bila armada tista, ki se je začela povzpenjati nad vse. V letih, ko je prišlo do svetovne komunistične krize, je bila jugoslovanska organizacija še dovolj trdna.

Slovenija v svetu

Po svetu se je bilo treba naučiti tujega jezika, pridobiti službo in streho, skratka vse na novo. Slovenski izobraženci, ki so se v tistih letih (1947-1949) naselili v Argentini, prav tako kot vsi po ostalem svetu, ki so še vedno čutili in ljubili slovenstvo, so se, poleg dela za preživetje, v prostem času posvetili tudi nadaljnjemu kulturnemu ustvarjanju. Kljub oddaljenosti od domovine so pisali, peli in igrali v slovenščini. Čutili pa so, da je za kvalitetno kulturno delo potrebno, da se povežejo v organizacijo.

20. februarja leta 1954 so v Buenos Airesu ustanovili svobodno neodvisno Slovensko kulturno akcijo z namenom, da družijo slovenske krščanske kulturne ustvarjalce v zdomstvu in zamejstvu, *»... ki žele z ustvarjalnim in posreduvalnim delom pomagati pri ustvarjanju in širjenju kulturnih vrednot, posebno slovenskih«*. Idejni temelj organizacije je *»naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovnem nazoru«*.

Izvoljen je bil prvi odbor, ki so ga sestavljali nekateri tudi že v predvojnem času prepoznavni kulturniki: predsednik Ruda Jurčec, podpredsednika prof. Alojzij Geržinič in dr. Tine Debeljak, blagajnik Ladislav Lenček, tajnik Marijan Marolt. Posamezne odseke so vodili: filozofskega duhovnik dr. Ignacij Lenček, leposlovnega pisatelj Zorko Simčič, glasbenega dr. Julij Savelli, likovnega kipar France Ahčin in gledališkega Marijan Willempart. Poleg teh moramo med ustanovnimi člani omeniti tudi Milana Komarja, Božidarja Finka, Franceta Dolinarja in Leva Detelo.

Slovenska kulturna akcija naj bi izdajala novo splošno kulturno revijo Meddobje (uredništvo sta sprejela Zorko Simčič in Ruda Jurčec), in bilten Glas, ter naj bi bila tudi založba. Tako je izdajala knjige, ki niso mogle izhajati v Sloveniji. Dr. Tine Debeljak je bil prvi urednik knjižnih izdaj. Že od vsega začetka so objavljali dela avtorjev živečih na raznih celinah. Prirejali so tudi predavanja, kulturne večere, likovne razstave, koncerte in gledališke predstave. V tem oziru so ostali svobodni in zvesti ter narodnozavedni, čeprav na tujih tleh. Članstvo organizacije je bilo razkrojeno po vsem svetu

izven slovenskih meja. Tisk in publikacije so bile povsod dostopne, bodisi na Japonskem, v Italiji, Nemčiji ali Severni Ameriki.

Po svetu vse bolj demokratično

Osemdeseta leta so bila odločilna za Slovenijo in Jugoslavijo, ne samo zaradi okoliščin svetovne politike in prelomnega časa zatona režimov, temveč zaradi trde neuspešne notranje politike in ukrepov, ki jih ni bilo videti na višini vseh težav.

Svet je spoznal, da socializem ni uspešen sistem tako na političnem kot na gospodarskem področju. Nove družbene in politične elite so delovale v takratnih razmerah, ko je socializem izgubljal legitimnost. Tedaj je Jugoslavija že doživljala razkol.

Vemo, da svetovna in takratna evropska politika, nista doumevali kar se je dogajalo z Jugoslavijo; videli sta le izbruh hude gospodarske krize. Torej, tako kot so za svoj čas vplivale mednarodne razmere za obstoj Jugoslavije, so sedaj bile tudi tiste, ki so pomagale do razpada. Govorimo o primoranemu združenju držav raznolikih kultur in jezikov. Niti kralj Aleksander Karadjordjević, niti predsednik Josip Broz-Tito, nista našla prave rešitve za to.

Bodisi z nasilno jugoslavizacijo, ali v imenu bratstva in enotnosti, sta bila neuspešna. Ob Titovi smrti je bilo videti vsestransko krizo v državi. Slabe ali podpovprečne življenjske razmere, ki so bile tudi potem razvidne na socialnem, političnem in kulturnem področju, zapadli mednarodni dolgovi in energetska mednarodna kriza, so povzročili padec v prepad. Dosti je bilo ideologije in politične manipulacije. Splošno nezadovoljstvo se je dihalo in jasno je bilo, da je bil klic po demokraciji in samostojnosti enoten. Pogled na novi svet. Novo upanje. Nove sanje.

III. MATI, DOMOVINA

Duh po svobodi

Tako kot so naši predniki bili priče različnih pomembnih dogodkov v zgodovini človeštva in usodnih za Slovence - žal več nesrečnih kot srečnih -, smo tudi mi bili priča edinstvenemu prizoru osamosvajanja slovenske države.

Stebra te odločitve sta bila slovenski jezik in slovenska kultura. Smisel za samostojno državo v filozofski analizi bi rekli, da temelji na človekovih pravicah in sicer na državljanskih pravicah. Se pravi pravica vsakega naroda do samoodločanja, skratka do svobode.

Jezik in kultura sta bila upodobljena v skupini ljudi, ki so državljanu korajžno z lepimi a točnimi besedami v javnosti govorili in pisali o kulturi, politiki, socialni, gospodarskem razvoju, pravicah ter o pojmu samostojnost. Znali so tudi izbrati pot do cilja. Kot temelj za to izbrano pot so izkoristili samo naravo federativne Jugoslavije. Ustava iz leta 1974, ki je bila še v veljavi, je zagotavljala republikam članicam: samostojnost in pravico do odcepitve. Lahko trdimo, da se ta prelomni čas tako za Jugoslavijo kot za Slovenijo prične ob kulturi.

Razprave ter eseji, ki smo jih in jih lahko še prebiramo, ki so se ukvarjali s problematiko slovenskega naroda, o slovenstvu in njegovih perspektivah, seveda bolj na podlagi filozofije in sociologije, so postali pravi temelj za slovenski nacionalni program. Marsikdo že ve o čem govorim. 20. 02. 1987 je zame postal nepozabni datum. Na ta dan je Slovenska kulturna akcija spolnila prvih 33 let življenja, širjenja slovenstva in slovenske kulture v diaspori; a nisem mislil na to.

Nova revija - novo upanje

Mislil sem o prvem koraku do uresničitve sanj. Ravno na ta dan je izšla št. 57 Nove revije, kjer so intelektualci sodelovali s prispevki za slovenski nacionalni program. Sedem in petdeseta številka Nove revije predstavlja prvo razčlenitev slovenskega nacionalnega programa. In tako se je začela pot osamosvajanja. Tudi v tem obdobju je imelo ključno vlogo Društvo slovenskih pisateljev (DSP). Skozi vsa ta leta smo spremljali dogodke iz zamejstva in zdomstva ter narodno-zavedno gledali na ta dogajanja. Tudi mi smo si zaželeli uresničenje teh sanj. Zavedali smo se, da pred nami ni enostavna zadeva. Vedeli smo, da vsaka odločitev po naključju bi bila prav gotovo težka izkušnja za Slovence in Slovenijo. Pripadnost zbudi tudi željo po združenju, solidarnosti, soočenju, po složnosti in enotnosti. In v tem smislu smo bili različni od naših prednikov. Tudi v diaspori nam ni bilo vseeno. Hoteli smo pomagati k uresničitvi naših sanj.

Sledili smo vsemu kar se je takrat dogajalo, od stavke v Litostroju, objave pisateljske ustave in aretacije JBTZ (Janša, Borštner, Tasič, Zavrl), po vseh takrat možnih poteh. Zlasti po vojaški aretaciji treh novinarjev in vojaškega podčastnika, so se stvari zaostrele in takratna vodilna politična slovenska moč ni mogla več nadzorovati, saj je bil razkrit tajni vojaški dokument. Ta je v glavnem vseboval nasilni obračun z nosilci zahtev po uvedbi demokracije v Sloveniji. Odbor za varstvo človekovih pravic je tedaj organiziral vrsto protestnih shodov, kar je vplivalo na takratni politični monopol in na njegov status.

Datum: 08. 05. 1989. Takrat je bila razglašena majniška deklaracija, to je javni dokument po vzoru istega iz leta 1917, prvi za Jugoslavijo, sedaj pa proti njej. V deklaraciji so bile jasno izražene zahteve po *suvereni državi slovenskega naroda*.

Od tega trenutka in vse do konca leta je bil besedni ali politični boj razdeljen na dvoje: eden v Sloveniji, proti partiji in drugi zunaj nje, proti Jugoslaviji. Septembra so se sprejela dopolnila k slovenski ustavi, novembra je bil že zakon večstrankarskega sistema.

Pod svobodnim soncem

Če se spomnite, med zborovanjem na Kongresnem trgu v Ljubljani, ki je bilo formalno-pravno organizirano kot odprta seja RK ZSMS (oblasti Odboru za varstvo človekovih pravic niso izdale dovoljenja za protestni shod), je pesnik Tone Pavček prebral Majniško deklaracijo. Napisali so jo dr. Dimitrij Rupel, dr. France Bučar, dr. Hubert Požarnik, Veno Taufer in Janez Janša.

Dolgo leto kasneje je bila na ljubljanskih Žalah, 1. novembra 1989, zasajena Lipa sprave. Dogodka se je udeležila nazorsko heterogena skupina osebnosti. Lipa sprave je simbolizirala željo po spravi, pa tudi željo po dostojnemu pokopu žrtev izvensodnih povojnih pobojev. Isto leto je tudi zadišalo po demokraciji. Uredništvo Demokracije je bilo tesno povezano z nastajajočo koalicijo Demos; prva urednika Demokracije pa sta bila Laura Štraus in dr. Dimitrij Rupel.

December 1989: več stotim Miloševićevim podpornikom je bil preprečen prihod z avtobusi iz Srbije v Ljubljano na »miting resnice«, kjer naj bi rušili tedanjo oblast, ker je - enotno, skupaj s slovensko demokratično opozicijo - nasprotovala srbski centralistični politiki. S tem so bili zaščiteni nadaljnji slovenski koraki k osamosvojitvi in demokratizaciji Slovenije, omogočene razmere za demokratične volitve ter nastanek samostojne in neodvisne države Slovenije. Devetnajst dni za tem je bil v Demokraciji prvič objavljen Demosov program (protikomunistična opozicijska koalicija). Tik po božiču, 27. 12. 1989 je bila sprejeta volilna zakonodaja, ki je omogočila prve večstrankarske volitve po drugi svetovni vojni.

Diaspora spremlja deželo pod Triglavom

V diaspori smo se vedno spraševali kako bi lahko še mi pomagali. Člani Slovenske kulturne akcije so sodelovali na študijskih dnevih DRAGA. Med drugimi so tam predavali dr. Katica Cukjati (Argentina): *Med domovino in zdomstvom*; dr. Andrej Fink (Argentina): *S Prešernom pod Južnim križem*; Branko Rozman (Nemčija): *Vizije*

in meje narodne sprave in Janez Zorec (Francija): *Po zlomu polstoletne diktature v nova slovenska obzorja*. Dr. Katica Cukjati je tudi sodelovala na simpoziju Society for Slovene Studies v New Orleansu v Kansasu (ZDA) in v Sevilji (Španija). Naši člani so tudi objavljali prispevke v Novi reviji (št. 95).

Med drugimi lahko omenim nekatera predavanja organizirana v Buenos Airesu v tistem času. Tone Brulc: *O najnovejših teorijah slovenske zgodovine*; Gregor Batagelj: *Doživetja DRAGE85*; dr. Janko Zerzer: *O slovenski Koroški*; Arh. Marijan Eiletz: *Utrinki iz DRAGE86*; dr. Anton Stres: *O človekovih pravicah*; msgr. Franc Bole: *Verski tisk v domovini*; Ladislav Lenček: *Izseljenški kulturni problem*; Tomaž Simčič in Marjan Pertot: *Pogledi iz Trsta na slovensko problematiko*; Marjan Pertot: *Skupni slovenski kulturni prostor*; inž. Alexis Štravs: *Napredek in sprememba*; Avgust Horvat: *Samoupravljanje v Sloveniji*; dr. Andrej Capuder: *Pot v Kanaan*; France Papež: *Problematika skupnega slovenskega kulturnega prostora*; Avgust Horvat: *Etnični sestav na zahodnem delu sveta - okrogla miza o vprašanju slovenstva v očeh druge generacije*; Vinko Levstik: *Politika kulture in kultura politike*; Tone Brulc: *Delavna skupnost Alpe-Jadran*; Andrej Rot: *Utrinki iz srečanja slovenskega PEN kluba na Bledu*; in dr. Anton Stres: *Slovenska pot v Srednjo Evropo*.

Duhovni izraz zdomskega kulturnega delovanja se iskri v neštetih fasetah. Ena izmed njih je tudi revija Meddobje. Že takrat je pisalo:

»Naš čas nosi znake neznanske naglice. Pogosto se poraja občutek, da moreš vsak hip izgubiti tok dogajanja. Konkurenca postavi ob kraj nesposobneže, človek mora biti dovolj glasen, da se sliši družba. In vendar nas zgodovina uči, da enodnevna gesla niso vir kulturnega ustvarjanja, da je konformizem njegova smrt. Tudi v slovenskem svetu, tako v domovini kot zunaj, je mnogo pozivov na to. Bodočnost slovenstva pa ni utopija in poslanstvo slovenskih skupnosti po svetu še ni končano«.

... »Danes v vsem slovenskem svetu občudujemo, da smo po več kot štiridesetih letih begunstva in izseljenstva ostali Slovenci in da tak obstaja tudi novi rod. Občudovanje je toliko večje, ker vidijo, da smo to dosegli brez opore matične domovine. Kako lažje bi bilo in bo, če in kadar bi se mogli opirati na mater domovino...!« (Ladislav Lenček)

Svoboda za Slovenijo

Leto 1990. Slovenci se ga spominjamo kot neprecenljivo leto, zaznamovano z mnogimi dosežki v prid svobode in slovenstva. Marca meseca na pobudo »Svoboda za Slovenijo« se je zahteval razpis referendumu o samostojni RS.

Dne 29. 3. 1990 je bila sprejeta Prešernova »Zdravljica« kot uradna himna Republike Slovenije. 8. 4. 1990 so potekale prve večstranske volitve. Maja meseca, bolj točno na dan slovenske vojske, poimenovan po dr. Jožetu Pučniku tudi kot veleizdaja Slovenije, je bil izdan ukaz za razorožitev Teritorialne obrambe.

Naslednji dan je potekala izvolitev in prisega prve demokratično izvoljene in osamosvojitvene vlade, katere cilj je bila samostojnost Slovenije. Dne 2. 7. 1990 je slovenski parlament sprejel deklaracijo o suverenosti Republike Slovenije, ki je javno potrdila slovenske demokratične politične cilje.

Avgusta in septembra leta 1990, v zamejstvu, ob DRAGI, je bilo tudi zasedanje osrednjega iniciativnega odbora za pripravo svetovnega slovenskega kongresa (SSK) in srečanje slovenskih revij. Bili smo prisotni s člani in tudi z revijo Meddobje.

Sledili so meseci mnogih zapletov, tudi v mednarodnih razmerah. V začetku novembra je bila v Poljčah sprejeta odločitev za referendum ali plebiscit o slovenski samostojnosti. 20. novembra je bila napisana prva verzija plebiscitnega vprašanja. Dan kasneje je bil sprejet osnutek zakona o plebiscitu v skupščini Republike Slovenije.

Sredi decembra je prvič zadišalo po slovenski vojski in 23. 12. 1990 smo končno dočakali Plebiscit. Treba je bilo odgovoriti na enostavno vprašanje, če si za ali ne. Vprašanje se je glasilo: *Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država? ...*

In vremena so se Kranjcem zjasnila

In zgodilo se je kar se v zgodovini slovenstva še ni: 88,5% takratnih državljanov je odgovorilo ZA. Torej končno smo se združili, sicer ne dovolj, saj razlike so onemogočile lustracijo in to še vedno odmeva danes.

Vojaških in političnih zapletov ni bilo konca. Vendar 24. 6. 1991 je slovenska skupščina določila nove simbole Republike Slovenije - grb in zastavo. Naslednji dan pa je slovenska skupščina sprejela Temeljno ustavno listino, Ustavni zakon in Deklaracijo o neodvisnosti ter razglasila samostojno Republiko Slovenijo. Z drugimi besedami se je razglasilo, da v Republiki Sloveniji preneha veljati jugoslovanska ustava, da Republika Slovenija prevzema vse pravice in dolžnosti, ki so bile s prejšnjimi ustavami prenesene na jugoslovanske organe. Logično je temu absolutno nasprotovala Jugoslavija in obenem izvajala mednarodno kampanjo med državami, ki so Republiko Slovenijo nagovarjale naj bo pametna in nadaljuje v bivši strukturi.

26. 6. 1991, dan po razglasitvi. Kljub okoliščinam, je bil cilj dosežen: osvoboditev in osamosvojitve Republike Slovenije. A ob tem je nastala vrzel, ki jo je v polnosti pokrila ustanovitev Svetovnega Slovenskega Kongresa. Zato, kakor že leto poprej ob DRAGI, je SKA z navdušenjem pozdravila ta korak in se udeležila ustanovnega zasedanja. Delegacijo je sestavljalo pet naših članov. Ti so bili: dr. Katica Cukjati, Tine Debeljak, arh. Marijan Eiletz, dr. Andrej Fink ter Ivan Korošec. Od tega trenutka naprej smo bili tesno povezani z našo materjo domovino in smo delali na tem, da bi bila priznana.

8. 10. 1991. Po izteku Brionske deklaracije je bila v Sloveniji uvedena uradna denarna enota »slovenski tolar«. 25. 10. 1991 nas je zapustil zadnji vojak JLA. Prvi so nas priznali Hrvati in nekatere države, ki so takrat tudi odhajale iz nekdanje Sovjetske zveze. Decembra istega leta so nas priznale države evropske skupnosti in naslednje leto 1992, meseca januarja, je to tudi izvedel Vatikan.

IV. KAKO NAJ TI POMAGAM, MATI?

Po žilah še vedno teče slovenska kri

Ne zanikamo, bila si kot mačeha in žal veliko sinov je bilo že pokopanih na tujih tleh. Vsekakor v meni se še vedno pretaka slovenska kri. Tako kakor jaz je bilo takrat mnogo narodnozavednih po vsem svetu, ki so pripomogli k priznanju neodvisne Republike Slovenije. Naš član dr. Alojz Kukovica je spisal obrazložitev in pobudo, ki so jo predložili argentinskemu Parlamentu, da bi Argentina priznala samostojno, suvereno Republiko Slovenijo. V odgovor na to, je senator dr. Bravo Herrera odpotoval v Slovenijo.

Vsak izmed nas je v svojem krogu in kar je bilo v lastni moči pomagal, da bi bila Slovenija prepoznavna kjerkoli po širnem svetu.

V Buenos Airesu, se je SKA udeleževala mednarodnega knjižnega sejma v prostorih, ki so bili pripravljeni za novorojeno Republiko Slovenijo.

Izvedli smo tudi »Teden slovenske kulture«. Za to priložnost so nas obiskali kulturniki iz domovine: Alojz Rebula, Zora Tavčar, Drago Jančar, Aleš Debeljak, Jure Potokar, Marko Jenšterle in Irena Mislej.

16. 01. 1992 je Argentina priznala Slovenijo. In sanje so se uresničile ...

Aprila je tudi svoje priznanje izrazila ZDA in 22. 5. 1992 je Republika Slovenija postala članica Združenih narodov.

Isto leto je Taras Kermauner, pod okriljem SKA, predstavi trilogijo »Slovenski čudež v Argentini«.

Danes smo ti še vedno ob strani in se prizadevamo za tvoje blagostanje, draga Mati Slovenija in smo ponosni nate.

SKLEP

Tista luč upanja

Vse napisano nas lahko še naprej navdušuje. Ni potrebnih težkih temeljev, le slovenstvo se mora čutiti in gojiti. Edini pogoj za uspeh in zmago, res dokazano, so: složnost, sočutje, bratstvo, skupno delo in enotnost. To velja ne samo za Republiko Slovenijo na svojem, pač za vsakega Slovenca bodisi v Sloveniji, zamejstvu ali po svetu. Za vsako organizacijo, ustanovo, društvo ali podjetje. Složnost je edino kar je nujno potrebno za uspeh v vsaki skupni dejavnosti od najbolj enostavne do najbolj zahtevne v vseh področjih.

Dovolite, da navedem besede enega naših, žal že pokojnih članov, ki je preroško opisal to kar danes imamo:

»... mora biti provi pogoj za obstoj in razvoj narodne države Slovenije, da smo strukturno čvrst in enoten narod. To se pravi, do kraja in polno povezati vse stranice našega narodnega organizma v resnični službi narodnemu cilju, učvrstiti vez med posamezniki in avtoriteto v dejavnosti posebnih socialnih smeri, ohraniti vselej prvenstvo skupne blaginje in zagotoviti solidarnost stare in mlade generacije.«
(France Dolinar - Spittal 1948)

»... razvoj slovenskega naroda je šel po ovinku kulture, znanosti in literature v novo politično uveljavljanje. Tak razvoj je bil očiten tudi pri drugih srednje in vzhodno evropskih narodih. Toda tako tipično čist in oster kot slovenski, pa ni razvoj nobenega drugega naroda, ker nobenemu drugemu narodu ni bila v taki meri porušena njegova socialna struktura« (France Dolinar - Spittal 1948).

Republika Slovenija; ni države na tem svetu, ki bi nastala na tak način kot si ti, čeprav nimaš še vsega urejenega in zato nihaš iz zadovoljstva in uspeha do poraza. Zaželeno je, da bi tebi bilo lepo in tudi nam bolje; upam, da bo kratkoročno to lahko bilo. Da bi se uresničile besede tistim, ki jih izrekajo:

Tod bodo živeli veseli ljudje in veselo Zdravljico ponosno zapeleli ter trobojnico svobodno zavihrali v sinje nebo. Ponosni smo nate, draga Slovenija!

Priznana in spoznana ter pozdravljena in spoštovana tudi onstran meja!

PRIMORSKA IN VESOLJNA SLOVENIJA

Vodstvo Slovenske kulturne akcije je, med drugimi, povabilo tržaškega kulturnika Iva Jevnikarja, da za naš You tube kanal poda svoje gledanje na razvoj osamosvojitvene misli in dejanja. Da se vredne misli ne bi izgubile v medmrežju se nam je zdelo bistveno, da besedilo povzamemo tudi na straneh naše revije.

Pred 30 in več leti, v času slovenske pomladi, ki je privedla do demokratizacije Slovenije in njenega najvidnejšega sadu, samostojne države, sem bil v službi kot časnikar na Radiu Trst A (televizijo smo dobili šele leta 1995), kjer sem opravil vso svojo redno delovno dobo, od leta 1980 do 2017. V prostem času pa sem bil že od dijaških let vključen v tržaško versko, kulturno in politično delo. Oblikoval sem se, če ne omenjam družine, v skavtski organizaciji in pa dijaškem ter študentskem Slovenskem kulturnem klubu. Že zgodaj so me pritegnili v uredništvo revije Mladika, v krog bližjih sodelavcev Društva slovenskih izobražencev in študijskih dni Draga, na političnem področju pa sem bil v letih 1986-94 kot deželni tajnik na čelu narodnoobrambne zbirne stranke Slovenska skupnost.

Priložnosti za opazovanje dogajanja v matični Sloveniji, a tudi za vsaj skromno vplivanje nanj iz zamejstva, je bilo torej kar veliko. Kljub temu se epohalnosti dogajanja nismo ves čas v celoti zavedali. Dokler se ni zrušil režim v Sovjetski zvezi, ni bilo računati na demokratizacijo v domovini, in dokler je trajala hladna vojna, je malokdo upal v skorajšnjo osamosvojitve Slovenije. Na vse, kar se je zgodilo, smo bili pomanjkljivo pripravljeni. V posebnih razmerah narodnostno ogroženega manjšinskega življenja, ki je bilo ves pojovni čas pod močnim ideološkim, finančnim, tudi policijskim vplivom oblasti v socialistični Sloveniji, pa še danes pri nekaterih živijo jugoslovanski in komunistični miti ...

In vendar je ideal demokracije in neodvisnosti živel tudi pri nas. Kot sem zapisal že ob drugi priložnosti, so bili njegovi zagovorniki med rojaki v Italiji na začetku manjšina v manjšini. Njeno jedro so predstavljali tisti, ki so vztrajali pri vrednotah pluralizma in zahodne demokracije. To so izpričevali v politiki že s tem, da so delali v svoji neodvisni slovenski stranki, na področju civilne družbe pa zlasti v tisku in s kulturnimi pobudami. Za neodvisno Slovenijo sprva ni bilo veliko ljudi - predvsem iz strahu pred sosednjimi narodi; zaradi zaskrbljenosti za položaje in delovna mesta v novih političnih ter gospodarskih razmerah; zaradi ukoreninjenih vseslovanskih čustev in pa vezi iz časa partizanskega boja, ki ga je na Primorskem iz narodnostnih razlogov po dvajsetletju fašističnega preganjanja podpirala večina prebivalstva. Ideja o samostojni slovenski državi je živela kot ideal, kot »pobožna«, a težko uresničljiva želja. Vztrajno in dejavno pa so jo gojili posamezniki kot Franc Jeza, nekateri domačini in redki predstavniki politične emigracije, ki so se naselili v Trstu ter kot šolniki in kulturni delavci vplivali tudi na manjše kroge mladih. Ko se je pokazalo, da bi se stoletna težnja slovenskega naroda zaradi spremenjenih mednarodnih razmerij in političnega ter gospodarskega propadanja komunističnega režima v Jugoslaviji lahko uresničila, pa je zajela tudi zamejstvo. Ob oboroženem napadu na Slovenijo so odpadli pomisleki še pri skoraj vseh dvomljivcih.

V krogih, kjer sem odraščal, je bila zavezanost demokraciji in pluralizmu nedvoumna, ravno tako slovenstvu, pri čemer je bil jugoslovanski okvir za nekatere povsem odveč, za druge nujnost realne politike. Duhovnik dr. Jože Prešeren, ki je bil tako kot kasnejši škof Stanislav Lenič tajnik škofa Gregorija Rožmana, a je šel med vojno študirat v Rim, po njej pa se je kot emigrant naselil v Trstu in je bil pri skavtih moj duhovni vodja, je bil sicer zvest politiki Slovenske ljudske stranke in dr. Mihe Kreka glede slovenske narodne države, vendar v nekem enakopravnem konfederalnem okviru, v srcu pa odločen »samoslovenec« brez jugoslovanskih primesi. Naši taborniki pa so takrat gojili »bratstvo in enotnost«, obiskovali jugoslovanske taborniške zlete ter delovne brigade, plesali kolo in podobno.

V Slovenskem kulturnem klubu pa sta nas med drugimi nevsiljivo vzgajala profesorja Jože Peterlin in Maks Šah, oba politična emigranta iz Ehrlichove skupine Straža, ki je bila pregovorna zago-

vornica samostojne slovenske države. Zato sta prihajala v konflikt tudi z večinsko bolj jugoslovansko pravovernimi duhovniki, da ne govorimo o preostanku nekoč vodilnih liberalcev v Trstu. Jasno pa je treba povedati, da so tudi slednji navdušeno pozdravili in po svojih močeh podprli in slovensko pomlad in slovensko osamosvajanje.

Ne smem pozabiti še na svoje delovno mesto, na radijsko časniškarsko uredništvo: tam je vsak dan več ur, sicer brez stalne zaposlitve, delal Franc Jeza, ki je bil najbolj delaven zagovornik neodvisne države pri nas; rajni kolega Saša Martelanc pa je znal s svojim umetniškim darom rahločutno, a odločno posredovati okolici svoje zelo zgodnje navdušenje za svobodno in samostojno Slovenijo.

Zakaj vse to omenjam, ko govorim na vabilo Slovenske kulturne akcije? Zato ker so se na tem področju stikali mnogi ideali. Kot je zapisal pisatelj akademik Zorko Simčič, je bilo delovanje Slovenske kulturne akcije epopeja. Vplivalo je na zdomstvo, matico in zamejstvo. Žal ne v taki meri, kot bi bilo v normalnih okoliščinah normalno. Revija Meddobje je bila, recimo, vrsto let nedvomno najboljša, najbolj razgledana slovenska revija, na visoki kulturni ravni. Nekatere knjige, ki so izšle pri Kulturni akciji, so bile v letu izida nedvomno najboljše knjige na slovenskem ustvarjalnem področju. Žal ne tudi na knjižnem trgu, zato so le delno blagodejno vplivale na izhod slovenske književnosti iz morečega socialističnega realizma. Vendar so te publikacije izšle, ohranjale so plamenico slovenske kulture.

Leto 1990 je za tisk, tako zamejski kot zdomski časopisni, revijalni in knjižni tisk, pomenilo prelomnico: končno je lahko svobodno krožil tudi v matični domovini. In koliko je bilo takrat matičnih ponatisov knjig, ki so prvotno izšle v Argentini in drugje po svetu!

Skupni slovenski prostor, sobivanje, sodelovanje treh Slovenij, matične, zamejske in zdomske, je bil spet tak ideal, ki smo ga skupno gojili: v tisku, na študijskih dnevih Draga, na Sv. Višarjah in drugje. Odražal se je, in se še vedno odraža tudi v članstvu Slovenske kulturne akcije. Ko listam po seznamih članov v Zborniku SKA ob 50-letnici, opažam tudi ta imena s Tržaškega in Goriškega: pesnik in pisatelj prof. Vinko Beličič, prof. Martin Jevnikar, publicist in pisatelj Franc Jeza, prof. Anton Kacin, kulturni organizator prof. Jože Peterlin, duhovnik in pesnik Štefan Tonkli. Prišel bi jim lahko nekaj zamejcev, ki so se preselili drugam, in nekaj emigrantov, ki

so več let delovali v zamejstvu. Prej poimensko naštetim, ki so vsi že rajni, moram prišteti še svoje ime, saj me je takratni predsednik SKA Andrej Rot nagovoril za članstvo, ko ga je hotel pomladiti in razširiti. Žal pa organizaciji kot bolj pasiven član nisem bil bogve-kako koristen ...

Pregledovanje imen na omenjenem seznamu nas opozarja na izjemno vlogo, ki so jo mnogi izjemni ljudje odigrali. Mnoge sem tudi osebno spoznal. Sam sem iz tako rekoč »mešanega zakona«. Moj oče Martin Jevnikar, letnik 1913, se je maja 1945 kot profesor klasične gimnazije v Ljubljani z bratom, železničarjem Jožetom, ki je potem živel v Slovenski vasi v Argentini, peš umaknil na Koroško in se znašel v tisti srečni skupini beguncev-civilistov, ki so jih Angleži res prepeljali v Italijo. Poučeval je na begunski gimnaziji v taboriščih v Monigu in nato Serviglianu, a se že oktobra 1945 z drugimi šolniki pomaknil v Trst, kjer so obnavljali slovensko šolstvo. Tu je spoznal mlado domačinko Nedo Abram, tudi profesorico, in si z njo ustvaril družino, ostal v Trstu in se vključil v tukajšnje šolsko in kulturno življenje.

Oče, ki sicer ni bil izredno družaben, je vedno ohranjal stike, zlasti kulturnega značaja, s kolegi in prijatelji, ki so šli v svet. Tako je bil med sodelavci zbornikov Vrednote, član Slovenske kulturne akcije, sodelavec revije Meddobje. Zanj je vrsto let pisal letne podrobne preglede vseh novih pesniških in proznih knjig, ki so izšle v Sloveniji, z oznakami in obnovami vsebin, nekako po vzorcu štirih zvezkov Vsebin slovenskih leposlovnih del, ki jih je v letih 1953-1959 (dva sta doživela izpopolnjeno drugo izdajo), zlasti za šolsko mladino, v samozaložbi izdal v Trstu. Tako je zdomstvo seznanjal s knjižnimi novostmi v Sloveniji, obenem pa je po tržaškem radiu in v revijah Literarne vaje ter Mladika seznanjal zamejsko, a tudi specialistično matično občinstvo s tem, kar je izhajalo v svetu, ter utrjeval skupni slovenski kulturni prostor.

Oče je bil tudi poverjenik Slovenske kulturne akcije. V Trstu in Gorici jih je bilo več, v Trstu vsaj še prof. Maks Šah. Zdomske knjige so se javno prodajale v trgovini Fortunato v Trstu, v Katoliški knjigarni in na uredništvu Katoliškega glasa v Gorici in morda še kje. A dobro se spominjam, kako so občasno prihajali na naš dom paketi knjig iz Argentine z velikimi znamkami, ki so upodabljale generala San Martina, in manjšini znamkami, spet z generalom San Martinom, podobami lame in drugih živali. Pakete, tudi po deset

naenkrat, so poštarji takrat še nosili na dom in niso puščali le obvestil, da jih je treba dvigniti na pošti ali carini. Knjige je oče potem prodajal med šolskimi kolegi in znanci, račune pa mu je pošiljala natančna in skrbna žena dr. Tineta Debeljaka, gospa Vera Remec. Druge argentinske založbe so imele druge poverjenike, Katoliški misijoni in Duhovno življenje, recimo, med članicami Marijine družbe, Svobodna Slovenija in dr. Filip Žakelj sta se naslanjala na dr. Prešerna in še druge.

V spominu imam tudi obiske očetovih prijateljev iz daljnih krajev in srečanja, zlasti v Dragi. Trst, kot tudi Gorica in Koroška, je bil takrat za večino zdomcev skrajna slovenska postojanka, saj čez mejo niso zahajali. To sicer ni veljalo za mlade, ki so jih starši nagovarjali, naj le obišejo domovino, kot tudi ne - postopoma - za večino emigrantov, ki so se ustalili v zamejstvu.

Mnogi med temi obiskovalci so bili vezani na Slovensko kulturno akcijo. Naj jih le nekaj navedem: kipar France Gorše, pisatelj Zorko Simčič, geograf Jože Velikonja, ekonomist Toussaint Hočevnar, urednik Niko Jeločnik, arhitekt Marijan Eiletz, slavist Rado in misijonski garač Lado Lenček, a dodal bi jim lahko še več drugih članov Slovenske kulturne akcije, tudi mlajših in takih, ki sem jih spoznal na lastno pobudo v iskanju zgodovinskih in drugih podatkov.

Člani, publikacije, predavanja, razstave Slovenske kulturne akcije so neposredno in pa na daljavo bogatili tako mene kot širšo slovensko skupnost. V čisto drugačnih razmerah, ki so se začele pred 30 leti, po svojih možnostih s tem delom Slovenska kulturna akcija nadaljuje še danes. Za to ji gre velika zahvala in spodbuda k vztrajanju!

31. julija 2021

MORALNI IN PRAVNI TEMELJI OSAMOSVOJITVE REPUBLIKE SLOVENIJE

Potem, ko je 26. junija 1991 Slovenija proglasila svojo samostojnost, se je vsa slovenska skupnost združeno posvetila delu, da je argentinskemu narodu, vodilnim osebnostim in tedanjim oblastem predstavila položaj Republike Slovenije, njeno zgodovino, njeno veljavnost in njeno pravico do samostojnosti.

Delo je povezoval odbor krovnega društva Zedinjena Slovenija v sodelovanju z Meodorganizacijskim svetom in tudi posameznimi skupinami. Tudi vsak rojak, ki je imel kaj stikov ali poznanstev v argentinskem svetu, je s svoje strani posegal čim bolj aktivno v to delo. Posebno poslanstvo je bilo vplivati na oba parlamentarna domova, ki sta končno v posebnih deklaracijah zahtevala od izvršilne oblasti, naj prizna novo državo. V senatu je bil ključna osebnost senator Horacio Felix Bravo Herrera.

Mnogo je bilo predstavitev, ki jih je odbor zaprosil in odposlal. V tem smislu bi radi predstavili poseben spis-študijo, ki jo je za predstavitev pripravil naš član, filozof in teolog pater Alojzij Kukovica DJ. V spisu »Fundamentos morales y jurídicos de la Independencia de la República de Eslovenia« je, v enajstih točkah, obrazložil zgodovinsko, moralno in pravno pravico slovenskega naroda do lastne države. Ta spis je potem Zedinjena Slovenija posredovala omenjenemu senatorju, a ga tudi razposlala, kot utemeljitev, na razne druge osebnosti in skupine.

Kot prispevek za zgodovino spodaj objavljamo, v prevodu urednika, slovensko besedilo njegove utemeljitve.

1. 26. junija 1991 je Zvezna republika Slovenija, ena od šestih republik Jugoslavije, razglasila svojo neodvisnost in postala samostojna država, ki se je poimenovala Republika Slovenija. Ta razglasitev je bila sprejeta potem, ko se je slovensko ljudstvo na referendumu, pod nadzorom mednarodnih opazovalcev, šest

mesecev prej (23. decembra 1990) s skoraj 90 % oddanih glasov izreklo za neodvisnost in suverenost. Slovenski parlament, ki je sprejel to voljo svojega ljudstva, je naložil vladi Republike Slovenije, da v šestih mesecih, skupaj z drugimi republikami Jugoslavije, stori vse potrebno za uveljavitev samostojnosti.

2. Kljub intenzivnim pogajanjem z zvezno vlado je ni bilo mogoče prepričati, da bi sprejela slovensko samostojnost. In to kljub temu, da jugoslovanska ustava predvideva in daje vsem republikam pravico, da se odcepijo od federacije in postanejo neodvisna država. Sloveniji tako ni preostalo drugega, kot da enostransko razglasi svojo neodvisnost (pred iztekom roka, ki ga je določil slovenski parlament), se mednarodni skupnosti predstavi kot nova država in od nje zahteva, da jo v skladu z naravnim pravom in mednarodnimi normami prizna kot tako.
3. V skladu z doktrino mednarodnega prava lahko država nastane na različne načine: z odcepitvijo (nastanek Združenih držav Amerike leta 1776), z razkosanjem (države, ki so nastale iz Avstro-Ogrske monarhije leta 1918), z absorpcijo (nastanek Kraljevine Italije) itd. V vseh primerih se nova država rodi iz volje ljudi, ki želijo vzeti usodo v svoje roke kot politično neodvisna in suverena skupnost. To so storili Slovenci, ko so se na omenjenem referendumu odločili, da se odcepijo od federativne jugoslovanske države in ustanovijo svojo samostojno državo.
4. Slovenci to zgodovinsko odločitev utemeljujemo z naravno in mednarodno priznano pravico, pogosto imenovano »načelo narodnosti«, po kateri ima vsak narod pravico postati politično neodvisna in suverena skupnost, država. Kajti narod, ne glede na to, ali ga obravnavamo v skladu z objektivnim pojmovanjem t. i. nemške šole, ki temelji na etnografsko določenih merilih (kot so ozemlje, meja, jezik itd.), ali v skladu s subjektivnim pojmovanjem francosko-italijanske doktrine, ki temelji predvsem na narodni zavesti, na kolektivni volji do življenja, ima pravico do svoje suverenosti, ki se uresničuje v lastni državi. Ta pravica ima svoj končni temelj v samem naravnem pravu, po katerem lahko vsak človek, kot družbeno bitje, določi in odloča o svoji lastni poti in svojem lastnem okviru družbenega življenja. Takšna je skupna doktrina naravoslovcev, takšna je mednarodna praksa, zlasti v zadnjem času, čeprav žal ne vedno dosledna, takšna je skupna zavest človeštva.

5. V devetnajstem stoletju se je v mednarodnem življenju pokazala vse večja težnja po skupnem priznanju te pravice s strani velikih evropskih sil. Na podlagi kongresov in diplomatskih konferenc tega stoletja so bile v Evropi ustanovljene ali priznane nove države, na primer Nizozemska (leta 1815), Belgija (leta 1823) in več balkanskih držav (1856, 1878 in 1913). Tako smo priča zelo pomembnemu razvoju mednarodnega priznanja pravice narodov do samoodločbe, ki je, čeprav še ni pozitivno mednarodno pravo, postala politična tradicija v skupnosti civiliziranih narodov. To je pomenilo, da se je poleg suverenosti posameznih držav pojavila še ena vrsta suverenosti: suverenost mednarodne skupnosti, ki je pristojna za razglasitev in posvetitev obstoja novih suverenih držav.
6. Prva svetovna vojna je odprla nova obzorja in možnosti za uresničitev »načela narodnosti«. Leta 1916 je močna Liga za človekove pravice na kongresu v Parizu sprejela program, v katerem je zapisala: »V prihodnji mirovni pogodbi bo zapisana pravica narodov, da sami razpolagajo s seboj. V nobenem primeru ne bo proti volji ljudi pristopila k razdruževanju držav ali priključevanju ozemelj. Osvobodila bo vse zatirane narodnosti in vsaki od njih zagotovila režim v skladu z njihovimi izraženimi željami.« Med prvo svetovno vojno je bilo izrečenih še veliko podobnih izjav glede politične reorganizacije sveta po njej.
7. Ta prizadevanja zagovornikov prava narodnosti so dosegla svoj vrhunec v sporočilih predsednika Združenih držav Amerike. Thomas Woodrow Wilson, ki je imel na voljo natančno doktrino o tej temi v času, ko je bil zaradi političnih okoliščin vsemogočni arbiter v svetu, ki ga je izčrpavala vojna. Predsednik Wilson je 22. januarja 1917 izjavil: »Nobeno ljudstvo ne bi smelo biti prisiljeno, da biva pod suverenostjo, pod katero ne želi živeti.« Nekaj dni pozneje, 11. februarja, pa je izjavil še jasneje: »Zdaj je ljudstvo lahko vodeno in upravljano izključno v skladu s svojo privolitvijo: samoodločba ni le fraza.« 5. novembra 1918 je pravica narodov do samoodločbe uradno postala mednarodnopravna zaveza, ki so jo podpisale tako poražene sile kot zmagoviti zavezniki, tj. sile, ki so prevladovale na mednarodnem političnem prizorišču. Zaradi tega kompromisa je avstro-ogrska vlada razglasila legitimnost »nacionalističnih teženj Jugoslovanov po svobodi«. Od razglasitve tega načela pozitivnega naravnega in mednarodnega prava je tako imelo koristi približno 40 milijonov

ljudi (Poljska, Češkoslovaška ...). Prišel je tudi čas, da Slovenci ustanovimo večnacionalno državo: Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Žal je že leta 1933 srbski hegemonizem uvedel diktaturo in poskušal prevladati nad Slovenci in Hrvati. Prejšnje ime se je spremenilo v Jugoslavija. Slovenija je postala praktično provinca nove države.

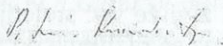
8. Liga narodov, ustanovljena po prvi svetovni vojni, si je prizadevala ohraniti in razviti novo pravico narodov do samoodločbe. Nova miselnost je prodrla v mednarodni svet. Eden od najznamenitejših primerov je Ustava ZSSR, ki v členu IV določa, da »si vsaka od federativnih republik pridržuje pravico, da svobodno izstopi iz Unije«. Člen VI pa je še bolj ekspliciten: »Za spremembo, omejitev ali razveljavitev člena IV je potrebno soglasje vseh republik, ki sestavljajo ZSSR.« Ustava Ruske socialistične republike, spremenjena leta 1929, pa je še natančnejša, saj v členu XIII priznava »pravico do samoodločbe vseh narodnosti in tudi pravico do odcepitve«. Na žalost je splošno znano, da praksa ni bila vedno skladna s teorijo. To še posebej velja za Sovjetsko zvezo, ki na vsak način otežuje odcepitev baltskih republik od Unije.
9. Pravica narodov do samoodločbe je bila tako uveljavljena in priznana po prvi svetovni vojni. Vsak narod ima torej pravico, da izbere, kateri državi želi pripadati, ali se želi odcepiti od države, ki ji pripada, in predvsem, ali želi postati avtonomna država. To načelo je veljalo tudi med obema vojnoma. Že sredi druge svetovne vojne je civilizirani svet slovesno potrdil to načelo. Tako Atlantska listina z dne 14. avgusta 1941 priznava pravico vseh narodov do samoodločbe, saj so se podpisniki zavezali, da bodo »spoštovali pravico vseh narodov do izbire oblike vladavine, pod katero želijo živeti«. Ustanovna listina Združenih narodov z dne 26. junija 1945 se izraža v enakem smislu, ko v 73. členu navaja, da se »članice Združenih narodov zavezujejo ..., da bodo ustrezno upoštevale politične težnje narodov in jim pomagale pri postopnem razvoju njihovih svobodnih političnih institucij v skladu s posebnimi okoliščinami vsakega ozemlja ...«. No, slovenski narod se je odločil za ustanovitev lastnih neodvisnih političnih institucij - željo, ki smo jo gojili stoletja, a smo jo zaradi okoliščin, na katere nismo mogli vplivati, lahko uresničili šele zdaj, v upanju, da bo svet priznal to našo sveto pravico.

10. Pravica narodov do samoodločbe temelji na naravnem pravu in je neposredno povezana s temeljnimi pravicami človeka. Sama pravica je nesporna, dvomimo lahko le o njeni konkretni uporabi: zadostna številčnost prebivalstva, obseg in meje njegovega ozemlja, določitev usmeritve kolektivne zavesti, obstoj politične elite itd. Če ta merila uporabimo v našem slovenskem primeru, zlahka ugotovimo, da so ti in drugi elementi, potrebni za ustanovitev lastne države, v izobilju. Slovenci imamo zaokroženo ozemlje, ki ga celotna mednarodna skupnost priznava kot svoje; imamo približno dva milijona ljudi, homogene rase, ki na tem ozemlju živi že več stoletij; imamo svoj jezik iz slovanske družine, ki pa se razlikuje od vseh drugih slovanskih jezikov in ga ne govori noben drug slovanski narod; imamo svojo kolektivno zavest, zavest, da smo poseben narod z lastno večstoletno zgodovino in jasnim projektom za prihodnost; imamo svojo gospodarsko sposobnost zagotavljanja varnosti slovenskega naroda in svojo gospodarsko sposobnost zagotavljanja življenja v lastni državi in lastne prihodnosti; imamo dovolj gospodarskih zmogljivosti, da lahko našim ljudem zagotovimo evropski življenjski standard (vedno smo bili najrazvitejša in najproduktivnejša republika v Jugoslaviji), vedno smo imeli visoko kulturno raven, ki jo priznavajo in celo občudujejo drugi narodi (po nedavni raziskavi smo evropski narod z največjim odstotkom bralcev knjig in revij ter nimamo nepismenih); in, končno, imamo tudi visoko izobraženo politično elito, kar je razvidno iz celotne zgodovine našega naroda, zlasti v zadnjih sto letih, ko smo živeli skupaj z drugimi narodi ali z njimi oblikovali federativno državo. Zaradi teh in drugih razlogov, ki bi jih bilo predolgo naštevati, nihče ne more dvomiti o konkretni uresničljivosti naše pravice do lastne državne in politične suverenosti. Med pisci o mednarodnem pravu je splošno sprejeto, da je treba, če so prisotni zgoraj navedeni elementi, »zadevnemu prebivalstvu v celoti priznati pravico, da organizira svoje politično, gospodarsko, družbeno in kulturno življenje po lastni presoji« (René Coste, MORAL INTERNACIONAL, Editorial Herder, 1976, Barcelona, str. 257). To je storil slovenski narod z razglasitvijo državne neodvisnosti. To je tudi nauk cerkvenega učiteljstva, ki je, po besedah sodobnih papežev, priznalo in poudarilo to pravico v zvezi z osvoboditvijo kolonij. Zlasti v zvezi z našim slovenskim primerom je papež Janez Pavel II. ob nedavni jugoslovanski krizi že dvakrat spregovoril in pozval k priznanju legitimne težnje našega (in hrvaškega) naroda po neodvisnosti.

tivo. Así lo declaraba el Instituto de Derecho internacional en la sesión de 1936 en Bruselas: "El reconocimiento de un nuevo Estado es el acto por el que uno o varios Estados constatan la existencia de cualquier otro Estado". La práctica internacional al respecto opera a veces en dos etapas: primero, el reconocimiento "de facto", actitud de espera que no puede ser juzgada no amistosa, por lo menos si no se prolonga indefinidamente y que evitando la precipitación, permite concluir acuerdos provisionales y hasta enviar agentes diplomáticos extraordinarios; luego, el reconocimiento "de iure", definitivo, que es el punto de partida de relaciones diplomáticas normales. A falta de una organización supranacional mundial, se impone esta teoría de reconocimiento declarativo a despecho de una práctica internacional a veces contraria.

Conclusión: expuestas así las razones en que apoyamos nuestro derecho a la creación del nuevo Estado de la República de Eslovenia pedimos a los que correspondan se lo reconozca oficialmente como tal.

Buenos Aires, julio 1991

A. LUIS KUKOVICA S. J.
BARANDI 83
1081 BUENOS AIRES

Zaključek spisa in podpis patra Alojzija Kukovice

11. Slovenci torej zahtevamo, da mednarodna skupnost prizna novo državo Republiko Slovenijo in z njo vzpostavi diplomatske odnose. To zahtevamo, ker menimo, da je to naša pravica. V skladu s teorijo mednarodnega prava o »priznanju s pravnim aktom« morajo druge države nujno priznati novo državo, takoj ko ima nesporno dejanske elemente, ki sestavljajo pojem države, in to priznanje je deklarativno in ne ustvarjalno dejanje. Inštitut za mednarodno pravo je na zasedanju leta 1936 v Bruslju izjavil: »Priznanje nove države je dejanje, s katerim ena ali več držav ugotovi obstoj katere koli druge države.« Mednarodna praksa v zvezi s tem včasih poteka v dveh fazah: najprej »de facto« priznanje, čakanje, ki ga ni mogoče šteti za neprijazno, vsaj če se ne podaljšuje v nedogled in ki, v izogibanju naglice, omogoča sklepanje začasnih sporazumov in celo pošiljanje izrednih diplomatskih predstavnikov; nato »de iure«, dokončno priznanje, ki je izhodišče za normalne diplomatske odnose. Ker ni naddržavne svetovne organizacije, se ta teorija deklarativnega priznavanja uveljavlja kljub včasih nasprotni mednarodni praksi.

Zaključek: Ko smo tako navedli razloge za našo pravico do ustanovitve nove države Republike Slovenije, prosimo vse, ki jih to zadeva, da jo kot tako tudi uradno priznajo.

Alojzij Kukovica D.J.

Buenos Aires, julij 1991

LEV DETELA

NA SAMOTNEM OTOKU

Nove pesmi iz koronskega obdobja

(IZBOR 2021)

NA SAMOTNEM OTOKU

govorijo mrtev jezik
 nekje daleč na drugi strani
 hočejo izvedeti
 če bo pravičnost končno
 zvečer potrkala na vrata
 sedijo našopirjeno
 pripravljeni na napad
 se veselijo
 da jih nihče ne razume.

KOZMOS

Tista neznana zvezda
 se iskri kot izbrušen diamant.
 Kliče te in poziva
 skozi to dolgo noč:
 Sanje, ki so ti.
 Glas, ki si ti.
 Kdo si?

RESNIČNOST

vsakodnevna vesela
 popevka iz radia
 se živahno pretaka
 s plastiko in nesnago
 v čudovito sinje morje

PLES V MASKAH

*ples odvrženih mask
na umazanem pločniku
v epidemiji brez konca in kraja*

razsvetljeno človeštvo?

*maska zavrženega
maska pozabljenega
maska odpisanega
maska po krivem obtoženega
maska neskončno obupanega
maska desetkrat prekletega
maska večno izgubljenega
usmili se nas!*

*maska osamelega
maska zlorabljenega
maska po nedolžnem obsojenega
maska prevaranega
maska razočaranega
maska izdanega
maska umorjenega
usmili se nas!*

*maska brezbržnosti
maska podlosti
maska razvrata
maska trdosrčnosti
maska zahrbtnosti
maska osame
maska omame
izgubi se!*

maska sebičnosti
maska nasilja
maska prevare
maska preganjanja
maska izničenja
maska uničenja
maska smrti
izgubi se!

maska usmiljenja
maska pomirjanja
maska ljubezni
maska dobrote
maska lepote
maska pravice
maska resnice
prosi za nas!

VSE BO DOBRO

prazen nič
v zaprtem predalu
z mrtvo muho

skrivnost neznanega

votel ščepec soli
za ujeto upanje
ki ni našlo poti
v svobodo

so prazni predali
zares prazni?

nič ni nič

OB KONCU POLETJA

med barvami poletja
ugaša sonce
v dolinah iz oblakov
na rožnatem obzorju

od vsepovsod rišejo otožne sence
nemirne nočne živali

ob zadnji barvi poletja
se oglašja jeza žalost hrepenenje

pozno je
cerkveni zvoniki so potemneli
sonce se pogreza v noč
globoko na dnu se rišejo obrisi
nekega težkega poletja

tok tok tok
v srcu čutim odmev
mojih lastnih korakov
po mrkem cestnem tlaku

so kot spomin na izgubljeno ljubezen
na zadnji poljub
na hudo noč čarovnice in volkodlaka
na poslednji ogenj
na requiem d'amour

POSEBNI TRENUTKI

ah ti posebni trenutki
ko izginjajo v temi
najbolj dragocene stvari
življenja

za prihodnost ubogega sveta
vedo samo angeli in duhovi

ampak dovolj stokanja in žalovanja
dan bo lep
je rekel prijetni glas v radiu

hvala vsem zvezdam
in nebeškim telesom
za usmiljenje

prestal sem težko noč
in te mrzle ure
in se rešil k roži
ki se je pravkar razcvetela

SREDOZIMEC

izgubljeni trenutki
v sivi noči
kavalec šteje
zaprtje ene možnosti
spet pride sneg

NA SAMOTNEM OTOKU II.

(nadaljevanje)

TELEFONSKI RAZGOVOR

*halo dober dan
moti
slabo slišim
kaj hočete povedati?*

*halo ne razumem
zelo nejasno*

*ja dober dan
ne slišim*

*kaj se dogaja?
nedelja ...
katera nedelja?*

*nič ne slišim
krona z glave*

ne razumem?

padla z glave

*dober dan
ja ... res ne slišim*

padla v glavo?

*ja, krona
ne slišim
v glavo?*

halo dober dan
petek trinajsti?

ne ne
neka motnja
padla v glavo
ne slišim

prekinjeno bo
me slišite?

petek ... ja, petek
trinajsti
popolnoma nerazumljivo

včeraj?
ne, danes
padlo
halo
v glavo

trinajsti opoldne
ja, včeraj
halo ... ne slišim

halo padla korona
opoldne
v glavo

SREDOZIMEC

izgubljeni trenutki
v sivini dneva
kazalec šteje
zapravljene možnosti
spet pride sneg

NOVA GRADNJA

*staro hišo ob vrtu z drevesi
so podrli lani v decembru
lipo so posekali šele včeraj
breza trepeta v vetru
saj pozna svojo usodo*

VIRUZALEM

*koordinatni sistem je vrglo iz tečajev
razdalje se večajo
sosedovo ulico je odneslo v večnost*

*algoritmičnost pri uporabi besede pandemija
je brez repa
in glave
vendar je treba spoštovati
oddaljevanje od sočloveka*

*upoštevajte torej vse policijske predpise
in uzakonjena stroga pravila
telo se vedno bolj ločuje od življenja
samota postaja popolna*

*toda o čudež!
človek mutira in vodi virus za nos*

*to je edino cepivo
da ozdravimo čas
čeprav dobri Jezus
še vedno ni prispel do Viruzalema*

AVE CORONA, MORITURI TE SALUTANT!

zdi se
da so spredaj nekakšni čevlji
rjavi? črni?
svetlo rdečkasti iz svinjskega usnja?

verjetno so to zobje
oziroma tipalke iz najboljše beljakovine
to pa je tudi vse

utrujena rapsodija
klopoče skozi levo uho
stvar je vsekakor nevidna

ODA IZ NEZDRAVEGA ČASA

K se smešno spreneveda
O je razbita prazna skleda
R se maje in nori
O se širi v vse smeri
N se v hipu spremeni
A vse stihe pogubi

KAKO DOLGO ŠE?

meseci so potrpežljivi
čakajo čakamo
vsi čakamo
potrpljenje je božja mast
od zibelke do groba

pesnik spi
minute in ure
polzijo mimo njegove glave
oblak vzunaj na nebu je miren in tih

stiska ima en sam obraz
žalost veselje ljubezen
strah nemir

ljudje božji
kako dolgo še?
in kako naprej?

poskusimo živeti
ohranimo zven že skoraj izgubljenih besed
spomin na barvo njenih oči
in na neke roke petje cvetje

to je zaenkrat vse
in treba bo iti naprej

NESPODOBNE SANJE O PANDEMIJSKEM BANKETU

na mizi netopirska juha
iz najboljšega kitajskega mesa
se v sanjah strastno trese v poželenju
po prikudah astrazenece
in dvakratnega johnsona

PARANOIA – BEACH

vsi lepo skupaj zares
v popolni osami
združeno na brezglavi ples
v trenutkih splošne omame

s puškami in na juriš
ob silovitem sivem morju
nabrusimo kose
in strumno naprej
do sončnih obzorij

vrzimo mreže med divje valove
obeta se dober ulov
koromandija tiptop tralala
harmonika že veselo igra

ljubica je pravkar privzdignila nogo
pleše ob morju razgreto in strogo
na zdravje in zdravo in ena in dve
na desno in levo k topolu ob bregu
že slišiš zariplo rohnenje
že čutiš zasoplo besnenje

iskre se krešejo device plešejo
strmo nizko kazačok
skozi veter še en poskok

je že sedem in polnoč
ura kliče na pomoč
ples se divje nadaljuje
utopija ne miruje
umno raste se krepi
nizka zel je orjaški bor
iz mušice nastaja slon

čas ima tristo barv
spodaj belo zgoraj rdeče
pesek škripa pod nogami
kisla sreča leži na slami

slepotica se divje vrti
strast jo zanaša v valove
voda ji sega že do vratu
burja divje buta ob bregove

človeško srce je le kepa mesa
velika kot skrčena pest sredi zamaha
mi je kirurg včeraj zvečer
vzpodbudno razložil napako

(Dunaj, v hladni pomladi 2021)

VLADIMIR KOS

KANTILENA LJUBEZNI

Tri dni je v grobu bil - kot mrtev kamen;

a bolj natančno: s križanjem ubit.

A tretji dan je stal ob oljkah (z nekaj trte)

in zarja mu je dala ljubeček skrit.

To pesem skušam peti poln veselja:

na nek način premagana je Smrt.

Tako v soboti skrita je nedelja:

s pričakovanji, ki diše kot strd.

Naš Jezus vstal je tretji dan iz groba.

Nesmrtni smo, ker duh naš ne umre!

Naš Jezus je nesmrtnosti Podoba -

ker z Njim Ljubezen v večnost iti sme.

POGOVOR S PTIČKOM PRI OKNU

*Polica pred oknom in tanka zavesa -
zato me ne vidiš, uživaš drobnjad.
Veš, krokarja vidim na vrhu drevesa -
ne boj se: on ljubico išče, je mlad.*

*Rjav si - le kdo te tako je oblekel,
da v listu jesenskem se tih izgubiš?
In rad poslužuješ se vetrove vleke -
veš, malce zavidam ti: prosto letiš ...*

*Polica bo kmalu brez vsake drobtine.
In jutri spet pridi, če svod ne deži.
Dodal bom za praznik japonske rozine -
slovenske so sladke, a tukaj jih ni ...*

GREGOR PAPEŽ*

Poezije *Anselma Paneacqua*, meniha iz devetega stoletja, o katerem vse kaže, da je pisal z nepismenostjo rustične in vulgarne latinščine in je bil verjetno zaradi tega zanemarjen in morda celo cenzuriran, čeprav tukaj ni namena dvomov ali analize kakovosti ... značilno za pesmi, najdene na začetku prihajajočega XXI. stoletja.

FIGE JE KRADEL

*Dragi brat Evtanazij, iti boš moral v Kompostelje,
v sveti kraj, kjer je grob apostola Jakoba
katerega je Devica iskala predno je zaspala;
apostolu se je prikazala v Caesaraugusti
ker je - Presveta in Premila Mati -
hotela zaspati med vsemi apostoli; a ti so bili
raztreseni po tem krutem svetu, ki nas obdaja.
Rečem ti, brat Evtanazij, da te moram pokarati
ker sumim, da si ti tisti, ki je ukradel v naši
samostanski kuhinji fige, ki manjkajo;
fra Andre Jošua jih ima namreč dobro preštete.
Ampak taki grehi ti bodo odpuščeni zaradi
tvojega dobrega razpoloženja - in ker si zelo tovariški.
A zaradi teh nesrečnih dejstev ti nalagam,
da boš romal v katedralo v Kompostelje
po kolenih; z molitvijo boš šel v tisti sveti kraj,
kjer karolinški popoldan ljubkuje žaromete lastne sence.*

* Prevedel Vinko Rode.

O, veličasten je dan ko si deležen milosti pokore,
popotno palico naj močijo grenke solze kesanja,
a naj jo spremlja tudi trnje z vrtnico.

Tvoja kuta naj bo polna prahu ki se dviga
ko pohodniki pohitijo predno se znoči.

Njihov odmev utihne ob koncu dneva v bivališču,
ki romarje okrepi na koncu svojih moči.

Strežnica po imenu Luna nima primere
v rokah brezvestnega vikinga, ki mu je ime Noč.

Močne roke krijejo beli popek

in Mesec je le oko, ki nas za roko pelje v puščo
kjer molijo peščene sipine;

tam, za gorskim zastorom, je vse tiho,

tam, na poljanah svetega Jakoba iz Kompostelje

kjer je bil izkopan apostolov grob,

da bi bil središče vročih molitev.

NASVETI NEIZKUŠENIM MENIHOM

V življenju ne boš utrgal sadov vseh dreves,
 tudi ne boš interpretiral Šekspirove drame,
 a je zadosti če si videl ulice svoje vasi.
 Celo neoporečna zvestoba, ko se nekega dne sprevrže
 v nekaj tujega na svetu, tudi ta je nična
 v primerjavi z belo cesto, ki se spenja
 nad mrežico neke gole stene, kjer hodi tvoja senca.
 Naj si bil rojen v Sicilskem Emiratu, ali v manj znani deželi,
 ki bi je ne zaznalo zemljepisno raziskujoče mornarjevo oko,
 in če je tvoje mesto na svetu tako zakotno, da ga niti muhe
 ne poznajo, bodo ulice tvoje vasi tiste, ki te bodo prepoznale
 in te bodo počastile ko se vrneš.
 In če si se izselil zaradi politike, se spomni
 Vassilija Klause Rodionoviča, ki je vse pozabil
 in polaga svojo glavo na blazino, ne da bi ga kaj težilo,
 nič kar bi ga vezalo na kak spor ali na neodpušljivi izgon.
 Spomni se tudi Stanislava Kuže - srdit mož kot hud pes -.
 Ker ni pozabil in odpustil je slabo končal:
 na vrat si je zadrnil vrč sovraštva in se ni več nasmehnil
 do dneva svoje smrti; a tedaj je pa le nasmeh vsaj nakazal.
 Sveto moraš ceniti ne da bi spraševal odkod je kar je višjega
 ker včasih ni iz nebes ampak od tistih, ki so na zemlji
 pustili odtis nebes - in so po duhu drugačni od vseh nas.
 Občuduj pripovedne pesmi in poetično prozo:
 treba je meje prestopiti, tako kot je treba
 križati rase, čeprav bo končno en sam svet
 in ena sama zemlja, ki jo boš ljubil, tako kot le ena ženska
 zjutraj vstane iz postelje, kjer si spal.

V STAROSTI

Različni boji si sledijo skozi naše življenje -
eni so plemeniti, drugi pa ne toliko; vsi se spominjamo
Alfreda Velikega, ki se je bojeval proti vikingom,
a malokdo se bo spominjal našega škofa, častitega
Pietra Adamiča, ki se je krčevito boril,
da bi mogel v samostanih ukiniti juho
in bi zadostovalo z glavnim obrokom ter frakelcem vina.
Vsa čast našemu škofu, možu ki se znajde
in ki je spisal brošurico o kuhinjski umetnosti.
A ni da bi jo smatrali kot skromno delo
ker ima malo strani - o, le petindvajset - ampak nasprotno,
namreč, nič dobrega ne moreš pričakovati od debele knjige.
Mnogokrat se je naš škof počutil zelo vznemirjenega,
ker ni zapustil svetu kakega važnejšega spisa,
ponoči je o tem tožil in se grenil.
Pozabil je, da svet ne pričakuje od nas velikih del.
Morda so nujno potrebna prav tista mala dela,
ki nikomur ne služijo, dela ki jih ljubi pozaba,
morda so prav ona tista katere svet potrebuje,
ker svet je namreč poln spomina.
Pred vrati dneva ki ga odpirajo stražniki
širnih in šušljajočih dežel, oprt na palico
bom vstopil v vonjave poljan in v oblake,
ki nočejo mirovati. Na tej poti,
kjer že ni nobenega bojevanja, samo gledam in se čudim.

MENIHI SE POGOVARJAJO

Samostanski prijatelj, ti ki prihajaš izpod Alp
 in še od dljé, ti ki si v mladosti krave pasel in teličke,
 potem si se pa posvetil filozofiji;
 o prijatelj Vincenc, povej mi s filozofsko besedo
 kaj je duša - ker iz tišine moje celice, brez stikov
 razen s kamenjem, ko na lastne oči ne vidim kako polja
 s svojo metlo pometejo luč, ali kako se opijanajo
 s perzijskimi ladjami sončnih rož -
 priznam, da včasih ne vem če nisem duše izgubil;
 davim se s temnimi glasovi iz moje notranjosti.
 Ti mi praviš, da je duša tista luč, ki jo prinese ženska
 v naše telo, a je čudno, da se menih tako izrazi;
 mi se moramo namreč posvetiti kontemplaciji svetega
 ne pa grešnega. In če slučajno hočemo
 vstopiti v svet dobre poezije
 recimo, da je duša to kar je cesar Adrijan
 imenoval kot »bojišče, kjer umirajo dobri vojščaki,
 tam je duša, samo tam - in v nobeni palači«.

O prijatelj fra Vincenc, ki si krave pasel
 in si tudi čebelaril ter gojil cvetlice -
 in zadnje čase bereš več kot je pametno,
 pač tisto svetno leposlovje, ki ne vem od kod si ga vzel,
 ne dopusti, da bi ti znanje zatemnilo vid;
 včasih je boljše neznanje,
 neznanje je namreč prijatelj modrecev.

V ROKAH SEM DRŽAL

*V rokah sem držal knjigo velikega Han Yu-a
in verjemi, dragi brat v molitvah, fra Vincenc,
da ga nisem mogel vzljubiti, ker vse kar prihaja z Vzhoda
ni svetnik, ki bi se mu priporočal.*

*V rokah sem držal knjigo velikega Han Yu-a
in namesto da bi se iz nje kaj naučil
kar bi res lahko storil in bi tako
obogatil svoj kulturni zaklad, sem z njo zakuril kres
kot tudi z enim izvodom Al Juarismi-a;
algebra me namreč vznemirja.*

*Dragi prijatelj fra Vincenc, ne odlašaj s pošiljko
enege izvoda satir, ki jih ti znaš najti
na črni borzi; kaj lahkega, ki bi malo poživilo
mojega duha, ki si želi branja - in je zdaj malo omrtvel.*

*Ljubi brat, ki prihajaš iz dni pokristjanjenja Srbije,
ti, ki si med vsemi najbolj Srbin, ki včasih hrepeniš
po drugačnem življenju, ti ki pogrešaš posvetnost
in si svetilnik menihom, ki nimajo pojma
o tem kaj se dogaja na svetu, daj, pošlji mi kako knjigo,
da bom ob branju čutil kako se moj duh sprošča
med črkami, tako kot se teža medu razbremenjeni
med ustnicami najbolj prečiščenega mesta.*

ANDREJ FINK

SONETI DOMOVINI
(VIII - IX - X - XI)

VIII.

Nestrpno si želimo zarje, dneva.
A ne, da bi želeli kar ni možno,
da okamenelo b'lo bi v hipu prožno,
da iz hudih časov ne bilo bi odmeva.

Naj luč, ki iz davnine sem nam seva,
prežene neizprosno, temno, tožno
bolest, ki onemogoča, da bi složno
spoznali kar nam um, srce velewa.

Vemo! Že davno otroci smo Svetlobe,
ki nam jo je prinesla Bogomila,
da b' rešili tuzemske se tesnobe.

Da pot, ki že tedaj se je razkrila,
edina je, edina in brez zlobe.
Z njo Milost se nad nami je razlila.

IX.

*Če ti res ti si, kaj tako se skrivaš?
Zakaj se sučeš vedno le v globini
in bivaš kot bila bi v mesečini?
Nenehno luč zastiraš in razlivaš.*

*Tako, ni jasno kaj nam še zakrivaš.
Zavest nekje nam pravi, da v temini
nekdanji nismo več. Duha cekini
so novo vino, ki nam ga nalivaš.*

*Pomagaj nam, ki h'teli bi te oteti!
Smelejše stopi zdaj na pot usode!
Daj! Bodi sonce nam, ki vedno sveti.*

*Omotice se reši, senčne škode.
Tako vse lepši bodo nam obeti,
jasnejše slike narodne prirode.*

X.

Od nekdanj so nam tvoje melodije
pobujale v srcih, mislih, stihe.
Izvajljale so iz nas globoke izdihe,
nas spremljale kjer sonce tvoje sije.

Povsod, kar naša zgodba v duhu krije,
oznanjaš naše nove želje tihe,
držec pri tem predrzne se priglihe,
da pod Triglavom Večnost vse nam lije.

Imela pevcev do sedaj si mnogo,
ki lepše so ubirali ti strune
in slušno ti razgrinjali preprogo.

Ti verzi so le medli odsevi Lune,
ki vse kar daje Soncu se zdi ubogo,
saj on pošilja mavrične baržune.

XI.

*Sinovi tvoji često zapustili
so krov domači, tvoje toplo ognjišče.
Odšli so, da dobe si zatočišče
pred zlobo, ki preganjala je v sili.*

*Pod milim nebom so si pridobili
svobode, ki je ostalo le prgišče.
V svet so šli, da vsak si kje poišče
širine, ki bi skupaj jo osvojili.*

*S seboj odnesli so vse kar so imeli:
živiljenje, srčnost, ki jih je krepila,
temačne senčnosti vsekdar branila.*

*Duha darovi kmalu so cveteli.
Daljave bol je časnost ohladila.
Je misel nate srca jim hrabrila!*

DAMIJAN AHLIN

SPOROČILO

Nemi šum rahlega
gozdnega dežja.
Šumenje, ki ne spada
sliki gozdnega zelenja,
je v bistvu beseda
velikega pomena.

Tišina glasnih slapov,
klic, neuslišanih narodov.
Ptičje petje v naravi,
petje, ugasnjenih misli,
so slike nemih filmov
z odmevom najlepših samospevov.

LJUBEZEN

Prava ljubezen je tista,
svobodna kakor ptica.
In raste iz dneva v dan,
položena na varno dlan.

Odrašča, srečo seje,
za žetev prenovljeno.
In stalno pomlaja srce,
čutiš se mlajši od prvega dne.

NOTRANJOST

*V vrtincu svojem,
v sladki notranjosti mojega bitja,
zvočnih odmevov oblita,
je med razumom in prepričanjem.*

*Vonj rahlega vetra,
pokoren a občutljiv orkan,
kot skrivnostni znak,
miroljubnega mističnega sporočila.*

*V tej meglici
sladke notranjosti mojega bitja,
ki iz jezera prihaja,
kakor avra, v moji zori.*

KRALJICA

*V naravi kraljic,
kraljica si ti najlepša, čista.
Iz lepših pravljic,
junakinja najlepša, tista.*

*V žametnih rožic,
žametna, najlepša rožica,
navdih življenja mojega
zame ostala boš kraljica, kraljic.
(Ljubil le tebe bom, do konca dni.)*

ANGELA CUKJATI

AFECTOS

En las oscuras sombras de la noche...
 miré tu mundo, lo descubrí.
 Lejano del afecto, ausente de la vida.
 Siempre tu mundo,
 que no necesariamente era el mío.
 Sí, tu existencia era una isla sin mar,
 no pude llegar a ti remando.
 Perdí el aliento a medio andar.
 Y se me hizo tu isla más lejana
 hasta perderte en el horizonte,
 ocultándose el sol detrás de ti.
 Me quedé sumergida entre las sombras...

ČUSTVA

*V temnih sencah noči
 sem opazila tvoj svet in ga odkrila.
 Daleč od čustev, odsoten od življenja.
 Vedno tvoj svet,
 ki ni bil nujno moj.
 Da, tvoje bivanje je bilo, kot otok brez morja,
 nisem mogla veslati do tebe.
 Izgubila sem dih sredi poti.
 In tvoj otok se je vedno bolj oddaljil,
 dokler se ni izgubil v obzorju,
 sonce se skrilo za tabo.
 Pogreznila sem se med sencami.*

REMINISCENCIA DE PARIS

Un aire a grises se me escapa.
Se vuelve lluvia con la mirada.
Mirada loca de tormenta
siempre esperada.
Es mi mundo
cruzado por el Sena,
plateado a sus anchas.
Otro mundo,
desconocido para la moda
y la frivolidad aristocrática.

Corazón solitario,
un Napoleón desterrado
de su campo de batalla.
Ya sin razones,
buscando la razón última,
del tiempo,
del recuerdo,
de la historia transformada.

Lánguidas gotas conjugando
con lo plomizo
de tu Eiffel,
tu Pompidour,
tus monumentos
y tus estatuas.

Límite indiviso
entre los grises y las almas.

SPOMIN NA PARIZ

*Siv zrak beži,
s pogledom se spreminja v dež.
Nor pogled, kot vihar
vedno pričakovan.
To je moj svet
prekrižan s Seno,
srebrnkast po želji.
Drug svet,
ki ga ne pozna ne moda
ne aristokratska lahkomišelnost.*

*Osamljeno srce,
z bojišča
izgnani Napoleon.
Že brez utemeljitev
išče zadnji pomen
časa,
spomina,
spremenjene zgodovine.*

*Medle kaplje, ki se izgubijo
v svinčeni barvi
Eifflovega stolpa,
Pompidourja,
spomenikov
in kipov.*

*Nejasna meja
med dušami in sivino.*

CONMEMORACIÓN

Llegar y partir
al mismo tiempo.
Estar
eternamente presente
en lo nuestro.
Recordarte.

Ver morir
la esperanza,
estar de duelo.

Esperarte
en un sínfin
de posibles encuentros
y no hallarte nunca,
alejándote
de las cosas
que más quiero.

Y no saber aún
si te amé.

SPOMIN

*Priti in oditi
istočasno.
Biti
vedno prisoten
v najinem.
Spominjati se te.*

*Biti priča smrti upanja,
in žalovati.*

*Čakati nate
v neskončnih
morebitnih srečah
in te nikoli najti,
oddaljiti te
od stvari,
ki jih najbolj ljubim.*

*In še ne vedeti
če sem te kdaj ljubila.*

INŠTITUT ZA VZPOREDNE VEDE

Fantastična zgodba

(Odlomki iz romana v pripravi)

Glavni protagonist „fantastične zgodbe“ Primož Robida išče širom po svetu svojega mlajšega brata Andreja, ki je izginil neznano kam. Pot ga zanese tudi v zakotno mestoce, katerega edini znamenitosti sta srednjeveški samostan sv. Dominika in nenavadni Inštitut za astrofiziko in vzporedne vede, ki ga vodi protagonistov dvoumni znanec iz mladih let Maksimilijan Rakovec. V hotelu, kjer najprej prenoči, se zgodita dva umora. Primož Robida kmalu obišče Rakovca in ostane kot gost v njegovem čudnem inštitutu.

Profesorja Maksimilijana Rakovca sem poznal še iz mladosti. Bil je naš družinski prijatelj. Z mojim mlajšim bratom sta bila gimnazijska sošolca in tako se je velikokrat ustavil pri nas doma. Že takrat je imel nenavaden čut za matematiko. Brat, ki se je zanimal predvsem za fiziko, še bolj pa za biologijo in kemijo, ga je neznansko občudoval.

Zanimiv je bil tudi Rakovčev precej predrzen humor. Spominjam se, kako je celotno družino znal spraviti v dobro voljo, in to tudi tedaj, ko nas je trlo nič koliko skrbi. Žal pa je bilo v njegovem značaju tudi nekaj zelo neprijetnega, nekakšno nagnjenje k grozovitostim in podlostim. Neprijeten sadizem.

Med drugim si je nabavil posebno dolgo iglo, s katero je nabadal hrošče in muhe, jim trgala krila in drobil glave.

„Muha je čudovit strojček,“ je vedel povedati. „Če pa ji odtrgaš krila, je strojček uničen. Ta igračka ni popolna ...“

Nekaj časa po maturi je delal v drogeriji in pravili so, da se je nemogoče obnašal. Kritiziral je vodenje podjetja in sramotil svo-

jega šefa. Ko so ga odpustili, se je klatil po podežlju in bil deset dni celo zaprt zaradi neke tatvine, pozneje pa se je vendarle umiril in se vpisal na univerzo. Kot pravijo, je postal pomemben znanstvenik, univerzitetni profesor in akademik.

Okrog desete ure dopoldne sem se ustavil pred veliko svetlordeče pobarvano vilo profesorja Rakovca. Obdajalo jo je več stran-skih poslopij. Pri vходу je na črni tabli v belih črkah pisalo INŠTITUT ZA ASTROFIZIKO IN VZPOREDNE VEDE. Omotično sem pritisnil na hišni zvonec. Vrtne vrata so se v trenutku avtomatično odprla. S težkimi mehaničnimi kretnjami je izza vogala za košatim grmom pridrsal starejši moški in se vljudno priklonil.

Pogledal sem ga v obraz. Njegove poteze so bile začuda toge. Spominjale so na obraze na kipih, ki jih opazujemo v parkih in pred pomembnimi palačami.

„Govoril bi rad s profesorjem Rakovcem,“ sem prijazno rekel. „Je moj mladostni prijatelj. Že včeraj sem mu telefoniral, da ga danes obiščem.“

„Gospod profesor vas pričakuje,“ je votlo zadonelo iz služabnikove notranjosti.

S priprtimi očmi sem mu sledil ob cvetličnih gredah do hiše. Stopnišče je bilo pogrnjeno z živordečo preprogo, v kateri se je udušil vsakršen korak. V prvem nadstropju je moj spremljevalec odprl ozka visoka vrata, ki jih sprva sploh nisem opazil.

Na nasprotnem koncu velike in skoraj prazne sobe je za pisalno mizo sedel Maksimilijan Rakovec. Njegova glava se je sklanjala čez zajeten sveženj papirjev. Presenetilo me je, da je nad od mize nekoliko odmaknjenim ogromnim, skoraj dva metra visokim računalnikom, s kavlja na stropu visela na verigi kletka z živorumenim papagajem.

Ko me je zagledal, je Maksimilijan na hitro dvignil glavo. Njegovih oči sicer nisem mogel videti, ker so tičale za nadvse debelima lečama čudnih očal, pač pa sem v teh zelo izbočenih Rakovčevih naočnikih zagledal samega sebe s spačeno glavo, z zverženim trupom in z nogami navzgor.

„Pozdravljen, Maksimilijan,“ sem na videz veselo zaklical.

„Torej si le prišel, po desetih letih,“ je spregovoril skoraj očitajoče in vstal od mize, da me pozdravi. „To je dolga doba, v kateri se lahko marsikaj spremeni.“

Sicer se je skušal nasmehniti, ko mi je ponudil roko, vendar mu je obraz otrdel v narejen nasmešek.

Obrnil se je k slugi in mu rekel: „Hanibal, prinesi za gospoda in zame močno turško kavo ... Danes bom delal do večera in skoraj vso noč ... Prinesi hitro ...“

Zazrl sem se v debeli stekli Rakovčevih očal. Zopet sem se zagledal zverženega, z glavo navzdol, z nogami v zraku. Polastil se me je tesnoben občutek. Neprijetna slutnja se mi je zarila v notranjost. V tej hiši je nevarno, sem pomislil.

Papagaj zgoraj v kletki se je našopiril. Očitno se je hotel uveljaviti celo pred mojo neznatnostjo. Iz odprtega kljuna mu je rezko zavreščalo: „Barabe! Barabe!“

Rakovec se je nasmehnil, kot da je uganil mojo očitajočo misel in rekel: „Papagaja imam tu za zabavo. Delo me velikokrat preveč izmuči. Takrat se ozrem v papagajeve rumene oči in on mi zakliče z eno samo besedo vse tisto, kar mislim o tej naši poniglavi družbi in svetu.“

Nisem mu odgovoril.

Sluga je spet pridrsal v sobo. Na velikem pladnju je prinesel kavo in jo postavil na profesorjevo pisalno mizo.

„Dragi Primož, lepo je, da si me obiskal,“ je rekel Rakovec in me motno pogledal skozi veliki stekli. „Morda si še nekoliko utrujen zaradi dolgega potovanja in neprijetnih dogodkov v hotelu ... Pri meni se lahko zdaj odpočiješ ... Kaj boš tam v tisti neudobni predmestni bajti, kamor si neprevidno zašel, kot sem slišal ... Pri meni lahko ostaneš, kolikor dolgo hočeš ... O vsem se bova pogovorila ...“

Za trenutek je obmolnil, kot da premišljuje o neki neprijetni zadevi.

„Srečo si imel, Primož, da se ti v tistem prenočišču ni zgodilo kaj hudega,“ je končno rekel. „Tam se dogajajo neprijetne stvari, še posebno v tem jesenskem času ...“

Spet je obmolnil.

„Ampak kaj govorim,“ se je zasmejal. „Raje bi te opozoril na naše znanstvene napore ... Moj zvesti Hanibal ti bo v vsem pri roki ... Je popolnoma zanesljiv človek ...“

Rakovcu se je glas nenadoma čudno zataknil. Beseda „človek“ je iz njegovih ust zazvenela tuje in narejeno.

Kava mi je dišala. Srebala sva jo molče.

Vzadaj za najinima hrbtoma je kovinsko zadonelo. Hitro sem se ozrl. Zagledal sem Rakovčevega služabnika v nadvse neverjetnem položaju. Tresel se je in brnel kot nekakšen stroj in z neurejenimi pregibi poskakoval po sobi.

Skodelica se mi je zatresla v roki. Nemirno sem jo postavil na mizo. Kava se je polila po krožniku.

Rakovec je jezno priskočil k Hanibalu in mu odpel srajco. Z nepopisnim začudenjem sem opazoval nenavadno profesorjevo početje.

S prsti je na hitro spolzel preko membranasto bele služabnikove kože. Na njegovem razgaljenem trebuhu sem zagledal čudno vdolbino, ki je spominjala na računalniško tastaturo. Oči so mi izstopile iz jamic.

Rakovec je verjetno pritisnil na neko tipko na služabnikovem telesu. Naprava je glasno zaškrtala. Odprle so se nekakšne zaklopke in videl sem vrsto mrežasto razporejenih mehanizmov in žic, ki so se vile v različne smeri.

„Hanibal ni človek!“

Rakovec se je zaupno obrnil k meni.

„Hanibal je stroj. Tega robota sem pred nekaj leti skonstruiral po lastnih načrtih. V glavnem mi dobro služi. Pojavljajo pa se, kot vidiš, še nekatere pomankljivosti v njegovi elektroniki, ki jih moram čimprej odpraviti ... Potem bo stroj deloval brezhibno.“

Glasno se je zasmejal.

Dogodek z robotom me je zelo presenetil. Po svoje sem občudoval Rakovčeve spretnosti in znanje, po drugi strani pa mi je bil že od nekdaj skrajno neprijeten. Moj izginuli brat mi je v gimnazijskih letih vedno znova občudujoče pripovedoval, kako zna osmešiti profesorje pri pouku matematike in fizike z dodatnimi vprašanji in posegi in postaviti njihovo znanje pod vprašaj.

Ko je Rakovec končno zaprl vratca mehanizma, se je Hanibal sunkovito umiril.

„Stvar spet dobro deluje,“ je rekel, „ampak čaka me še veliko dela. Aparat s človeškimi potezami, ki ga kličem Hanibal, je sicer programiran s pomočjo posebnega digitalnega sistema. Vendar moram napravo še bistveno izboljšati. Tu mi koristijo najnovejši

dosežki elektronskih programov ... Na področju robotike in umetne inteligence je predvsem po moji zaslugi prišlo do odločilnih novih ugotovitev ... S temi stvarmi se med drugim na veliko ukvarjamo tudi tu v mojem inštitutu ... Imam več visoko izobraženih sodelavcev in sodelavk, ki so popolnoma predani svojemu poklicu. Zato dosegamo velikanske uspehe, ki bodo presenetili javnost in vrgli slabi svet iz tečajev, ko pride naša ura ... A ne vem, če me razumeš ...“

Ob teh besedah me je stisnilo pri srcu, vendar sem hotel ostati miren.

„Ah,“ sem se naredil presenečenega. „Neverjetna iznajdba. Sicer pa vem, kako si blestel že v gimnaziji. Pravzaprav nisem presenečen. Že takrat smo vedeli, da nas boš s svojimi podvigi vedno znova prehiteval...“

Zelo zadovoljno se je nasmehnil. Videl sem, da se čuti počaščenega.

„Maksimilijan“, sem se zdrznil. „Upam, da si pri teh raziskovanjih previden ... Iznajdbe naj vedno služijo človeku in družbi ... Spomnil sem se, kako si v gimnaziji lovil hrošče in metulje in jim trgala krila ...“

Rakovec me je ostro pogledal in se zakrohotal.

„Ti humanist,“ je rekel in se zazrl k papagaju v kletki nad njim, kot da pričakuje ptičjevo pomoč in usmiljenje.

In res. Papagaj je spet zavreščal svojo edinozveličavno enobesedno litanijo.

„Barabe!“ se je našopiril v kletki in zaplahotal s perutnicami. Živopisano sem ga pogledal.

Rakovec je nekaj časa molčal, kot da je prizadet.

Nisem več hotel vrtati po njegovih načrtih.

Čez trenutek se je spet obrnil k robotu.

„Hanibal, prinesi veliki kovček saratoga in pokaži gospodu imenitno mumijo. ki smo jo nedavno dobili iz Egipta ... Je zares zanimiva.“

Zaupno se je nagnil proti meni.

„Veš, ugotovil sem, da je mumija umrla za neko duševno boleznijo ... Verjetno za neko vrsto paranoje. Morda za nekakšno

Ivan Bukovec
BREZ NASLOVA, les

Ivan Bukovec
BREZ NASLOVA, les

starosvetno oziroma antično protoparanojo ... Ja, zanimiv primerek ... Blaznost se lahko dobro razbere s spačenih potez na obrazu tega ubogega človeka, ki je umrl pred dobrimi tri tisoč leti. Saj boš videl."

"Kaj se ukvarjaš tudi s zgodovino in arheologijo?" sem začudeno vprašal.

"Samo občasno, Primož, in ob robu," je rekel. "In to iz psiholoških in nevroloških razlogov ... Te stvari proučujem v zvezi z robotiko ... In v povezavi z molekularno kemijo ... V inštitutu namreč želimo ustvariti poseben tip robota, ki se bo navezoval na izkušnje svečnikov in vračev, ki so si jih pridobili pri mumificiranju trupel v piramidah ..."

Robot je izginil na hodniku. Vznemirjeno sem srebal kavo.

Stroj s človeškim izgledom je čez kakih deset minut pridrsal z nad dva metra dolgim zelenim kovčkom vrste saratoga, ki so ga zlasti v 19. stoletju uporabljali nekateri angleški trgovski potniki predvsem na potovanjih z ladjami v veliki svet. Ogromni kovček je prišel prav, kot je razvidno iz kriminalističnih poročil, tudi najrazličnejšim hudodelcem, saj se v njegovi notranjosti lahko skrije celotno človeško truplo!

"Postavi na tla!" je zapovedal profesor.

Hanibal je poslušno izvršil ukaz. Neverjetna naprava! Kako bistrovidno je človeštvo! Kaj vse že zmoremo!

Rakovec je pristopil h kovčku. Radovedno sem mu sledil. Že od nekdaj sem se zanimal za zgodovinska vprašanja. Mumija me je začela privlačevati.

Profesor je odprl zapahe na kovčku in dvignil pokrov. Ko sem hotel pogledati v notranjost kovčka, ki je spominjal na velik zaboj ali krsto, je profesor pretresljivo zakričal, kot da gre za življenje in smrt.

Zelo sem se prestrašil. Ko sem pristopil k zaboju, mi je zastal dih. V kovčku je ležalo truplo neprijetnega uslužbenca, ki sem ga bil spoznal v hotelu.

Truplo je bilo iznakaženo. V trebuh umorjenega je bilo zapičeno ostro staroegipčansko bodalo.

Ozrl sem se k Rakovcu. Z roko si je zakrival oči.

Robot je brezбриžno miroval. Kot kip. Z glavo, obrnjeno proti stropu.

"Kaj se dogaja, Maksimilijan?" sem nemirno vprašal.

Rakovec se je zdrznil in se nagnil k robotu.

„Pokliči po telefonu policijo. Umor. To je gnusen umor. Kdo nam je ukradel dragoceno mumijo? In kdo nam je vtihotapil v kovček to nagnusno truplo?“

Robot je z mehaničnimi otrdelimi koraki oddrsal na hodnik. Čez sobo sta bliskali debeli leči Rakovčevih naočnikov, sredi sobe pa je ležal nenavadni, na zaboj ali krsto spominjajoči kovček s truplom hotelskega uslužbenca.

Prva noč, ki sem jo prestajal v vili profesorja Rakovca, je bila zelo neprijetna. Moj spanec je bil nemiren. Skozi izmučeno glavo so se mi prerivale blodne sanje, napolnjene s strahovi in tesnimi občutki. Čeprav sem bil sobo zaklenil, se mi je zdelo, da bo doktor Rakovec zakašljajal na hodniku, zarožljajal s težkim železnim ključem in na nasilen način odprl sobna vrata. Od trenutka do trenutka se je skozi temo zasvetlikala Hanibalova breizrazna umetna glava. Srepa, za človeške stiske in občutke slepa robotika!

Zjutraj, ko sem se umival, se je po hodniku že smukal policijski komisar Sok, ki sem ga bil spoznal pred dnevi v hotelu, kjer so umorili nekega bogatega gosta. Širom po hiši je živčno donel Rakovčev glas in pripovedoval, da je zadeva z umorjenim človekom iz hotela v velikem kovčku za egipčansko mumijo skrajno neverjetna in nerazumljiva.

Policijski komisar se je ustavil tudi pri meni. Dobrohotno se je nasmehnil, z užitkom zapuhal dim iz cigare mimo moje glave na levo in na desno in me prijateljsko potrepljal po rami.

„Vi tukaj?“ se je začudil. „Presenečen sem ... Mislim sem, da ste ostali v hotelu.“

„Profesor Rakovec je moj znanec iz mladih let. Naš družinski prijatelj.“

„Tako, tako,“ je zamomljal komisar precej nerazločno, kot da mi ne verjame. „Upam, da ste prijetno spali ... Kljub tem neljubim dogodkom ...“

Videl sem, da sem mu sumljiv.

„Ste že našli kakšno sled?“ sem navidezno radovedno vprašal, da bi pregnal neprijetni občutek

Že drugi umor v tem zakotnem mestu!

„No veste,“ je rekel komisar in z roko živčno drsal po pomečkanem plašču, „zadeva z umorjenim Arabcem je precej zapletena. Vse smo natančno preiskali. Našli nismo niti enega prstnega odtisa, čeprav smo pregledali tudi najneznatnejše koticke na domnevnem kraju zločina. Čudna zadeva ... Mislim, da gre za kakšno predmestno tolpo ... Morda za nespametne begunce ... Čečence ali kaj podobnega ... Morda so prekupčevali z mamili ... Kokain ... Kokain ... Ali kaj podobnega ... Vse skupaj je velika uganka. Za enkrat ne moremo zares naprej ... Huda zagata.“

Ko je komisar odšel, je Rakovec pritisnil na električni zvonec pri pisalni mizi. Nenavadno hitro se je iz stranskega prostora prisukal pokorni robot in obstal pred svojim gospodarjem.

Profesor se je naslonil v naslanjač, pomežiknil papagaju nad svojo glavo, pobožal zlato urino verižico na svojem imenitnem zelenkastem telovniku, se pripognil, z naslado izvlekel uro iz za to narejenega žepka, se zahihital in rekel: „Že spet je devet!“

Zazrl se je v Hanibala.

„Prinesi zajtrk!“

Robot je pokorno oddrsal v kuhinjo. Rakovec se je nagnil proti meni. Njegova široka glava je vrgla težko senco na papagajevo kletko.

Papagaj je zafrfotal s krili in dvignil glavo. Iz njegovega kljuna je divje zahreščalo.

„Barabe! Barabe!“

Rakovec me je mrzlo pogledal. Veliki leči njegovih čudnih naočnikov sta izstrelili dve srepi iskrici proti mojemu obrazu.

„Barabe! Barabe!“, je še vedno vreščal nemirni ptič, kot da bi bil pijan.

Rakovec se je jezo namršil, dvignil roko in zamahnil proti papagajevi kletki.

Ptič je v trenutku utihnil.

„Primož,“ je rekel Rakovec, kot da se je ustrašil, in zdelo se mi je, da nekaj prikriva, - „zadeva me zelo vznemirja. Kaj tiči za temi dogodki, ki nam kvarijo živce? Kdo nas tako sovraži?“

Ni več nadaljeval, ker se je prikazal Hanibal z velikim pladnjem različnih dobrot. Na mizo je h kavi, sendvičem in pecivu postavil tudi dve steklenici penine in spet na hitro molče oddrsal iz prostora.

„Ja, Primož,“ je rekel Rakovec. „Pri meni ne boš stradal. Hanibal nama bo vedno radodarno prinesel najrazličnejše dobrrote za pod zob. Programiral sem ga tudi za te skrajno zemeljske reči, ki pa se jim ne moremo in ne smemo izogniti, če hočemo preživeti. Tile obloženi kruhki in kozarec dobre penine niso od muh. Daj, pijva v božji užitek!“

Privzdignil je kozarec in mi natočil grenko pijačo.

„Na zdravje!“

„Veš.“ je rekel Rakovec. „Pri raziskavah in projektih mi je bil dolgo časa v dragoceno pomoč tvoj brat Andrej. Saj veš, da je odličen fizik ...“

Te besede so me zadele v živo. Zdrznil sem se. Morda je tu ključ za dogodke, ki jih raziskujem.

„Ti se za fiziko in matematiko sploh nisi nikoli zares zanimal,“ je rekel ... „Ti teh stvari sploh ne razumeš ... Kljub temu ti bom nekaj zaupal ...“

Obmolknil je in me precej časa molče pozorno motril, da mi je postalo neprijetno.

„Tvoj brat je dve leti na najboljši način sodeloval pri mojih daljnosežnih projektih. Žal ga je nenadoma omrežila moja asistentka Tamara. Bila je sicer odlična astrofizičarka, toda ...“

Ob teh Rakovčevih besedah sem se neprijetno zdrznil.

„Ampak bila je do dna duše pokvarjena ... Tvojega brata je pregovorila, da mi skupaj ukradeta važne načrte ...“

Spet je obmolknil.

„Kako sem bil naiven. Slepo sem jima zaupal ...“

„Ali veš, kje je moj brat zdaj?“ sem rekel. „Tudi jaz imam probleme zaradi njega. Iščem ga vsepovsod ... in ga ne najdem ...“

„Tvoj brat in Tamara, ki je postala očitno njegova ljubica, sta me začela izsiljevati ... Zahtevala sta, da jima plačam velikansko vsoto denarja, če hočem, da mi vrnete ukradene načrte ... Če ne, se bosta obrnila na svetovno javnost ...“

„In? Kaj si naredil?“ sem rekel.

„Enkrat ali dvakrat sem se sestal z obema, tudi v inozemstvu ... Vendar se nismo mogli dogovoriti ... Še veno me izsilujeta ...“

„Zakaj se ne obrneš na policijo?“

„Načrti, ki sta mi jih ukradla, so tako daljnosežni in tudi nevarni za ustroj sveta, če jih prav ne razumeš, da tega javnost ne bi prenesla ... Verjetno bi me obsodili ... Po krivem obsodili ... Trudim se, da bi preprečil najhujše ...“

Za trenutek je obmolknil.

„Pravzaprav domnevam nekaj drugega,“ je končno rekel. „Načrte bosta uporabila za svoje namene ... Z njimi si lahko pridobita bajne vsote denarja ... Zato sta izginila neznano kam ... Jaz pa ju zaradi tajnosti načrtov, kar je neprijetna zadeva, s policijo in interpolom ne morem iskati ...“

Spet je obmolčal.

„Kdo ve, kje sta,“ je rekel.

Glas se mu je neprijetno zatresel.

„Na Kitajskem V Severni Koreji ... Ali kje ... Uničiti me hočeta.“

Nenavadni zajtrk in še bolj neprijetni razgovor mi nista posebno dišala. Kmalu sem se opravičil in se umaknil v svojo sobico na drugi strani prostorne hiše.

Po oknih se je lovila megla, vendar se je jesensko sonce tu in tam vendarle prikazalo iz oblakov. Zrl sem na negovano travo na vrtu, se nemirno sprehajal po sobi in razmišljal, kako naj izvem še več o bratu in njegovi prijateljici. Rakovec mi je bil zdaj nujno potreben, čeprav sem čutil, da bi bilo najbolje, če čimprej zapustim profesorjevo hišo. Toda vse se je zasukalo drugače. Nesrečna usoda.

Zvečer me je Rakovec povabil v manjšo sobo, ki jo je označil za salon, in mi ponudil skodelico čaja.

„Ne smeš se vznemirjati zaradi stvari, ki jih vidiš v mojem inštitutu. Ukvarjamo se s številnimi vprašanji, še posebej s problemi, na katere naletimo pri raziskovanju robotike ...“

Ob teh Rakovčevih besedah je zazvonilo pri hišnih vratih.

„To bo verjetno magister Storm,“ je rekel Rakovec. „Sicer ga nisem pričakoval, a nič hudega ... On je pomemben sodelavec inštituta ...“

Čez nekaj trenutkov se je v salon prizibal Hanibal.

„Gospod magister je tu,“ je rekel robot.

„Pripelji ga v salon!“ je zapovedal Rakovec.

V sobo je vstopil suhljat moški in se vljudno nasmehnil.

„To je moj stari družinski prijatelj,“ je rekel Rakovec, ko me je predstavil.

Nepričakovani gost mu je vljudno prikimal. Ozrl se je proti meni in me z očmi ostro premeril od nog do glave.

„Veš, Primož,“ je rekel Rakovec. „Storm je izvedenec za paralelne svetove, kar je zelo važno, če hočemo uresničiti naše načrte ...“

„Paralelne svetove?“ sem se začudil. „Kaj je to?“

„Človek je nepopolno bitje ... V inštitutu raziskujemo načine, s katerimi bi bilo mogoče spremeniti oziroma odpraviti sedanje negativne človeške značilnosti ... Človeško družbo je treba preoblikovati in prestaviti na novo potenco ... Moji roboti so pri tem samo poskusni material, ki nam pride prav pri naporih za izboljšanje izprijenega človeštva ...“

„Sicer pa,“ mu je Storm hlastno vskočil v besedo. „Če se nam ne bo posrečilo spremeniti stanja duha pri tej nesrečni človeški rasi, jo bo potrebno kratko in malo odpraviti ... S kemičnimi sredstvi pa tudi z bakteriološkimi pripomočki je to zares in celo zelo hitro možno ...“

Te besede so me zares prestrašile. Ta inštitut je norišnica, Storm in Rakovec pa očitno blazneža in zločinca. Le kam sem zašel?

„Če človeške rase ne bomo mogli izboljšati, je nujno, da jo odpravimo. Tedaj bo zavladata umetna inteligenca, ki jo raziskujemo pri naših robotih. Na svetu brez človeka bosta zagospodovala red in mir ...“, je rekel Storm.

„In blagostanje,“ ga je dopolnil Maksimilijan Rakovec.

„Veste,“ je rekel Storm in se nasmehnil, „sicer žal še nismo tako daleč ... Vem pa, da se pripravljajo velike stvari ... Človek je pravzaprav nekakšen stroj. Ruski anarhistični pisatelj Arcibašev ga je nekoč označil za vrečo iz kože, napolnjeno s krvjo ... To zveni morda nekoliko prostaško, a je resnica. Morda je tisto mitično bitje, ki mu pravijo bog, ustvarilo ta človeški stroj iz mesa in krvi. A se mu poskus ni posrečil. Ta krvavi stroj ni nesmrten, ni dober in ni popoln ... Mi v inštitutu poskušamo ta nesrečni biološki stroj spremeniti v nekrvavo bitje. Naši roboti, ki so žal še nepopolni,

so prototip novih kovinskih ljudi velike bodočnosti. Trudimo se, da bi jim, ker so iz tako rekoč trajnih kovinskih snovi, oblikovali tudi dobro plemenito dušo oziroma pozitivni psihični modul, ki ne pozna sovraštva, zavisti, ljubosumja. Ki skratka ne ve, kaj je agresija ... O takem dobrem človeku že tisočletja sanjajo kristjani, vendar si ga kljub vsem prizadevanjem na tem svetu niso znali ustvariti ... Naš novi kovinski človek pa bo večni ... V robote bodočnosti bomo prenesli vse pozitivne človeške lastnosti, vse drugo, odvečno in obtežljivo pa bomo izbrisali ..."

Nemirno sem poslušal Stormovo predavanje. Oblivati me je začel mrzel pot in ostal sem brez besed.

Zato pa se je oglasil Maksimilijan Rakovec.

„Nič se ne boj, Primož,“ je rekel. „Saj pri naših načrtih še nismo tako daleč. Magister Storm nekoliko pretirava.“

„Sicer pa poskušamo robote izdelati tudi iz drugih snovi,“ se je vmešal v pogovor Storm. „Umetnega človeka smo naredili tudi iz plastike, saj je znano, da je zelo trpežna in trajna. Skorajda neuničljiva ... Ampak to so samo prvi poskusi ...“

Za trenutek je obmolčal, kot da premišljuje, če bi še kaj povedal.

„Ugotovili smo namreč,“ je nekoliko neodločno nadaljeval, „da so nastale napetosti med kovinskimi in plastičnimi roboti ... Novi kovinski umetni ljudje gledajo nekako s prezirom na robote iz plastike. Imajo jih za manjvredne ... Nastali so rasni problemi med višjimi in nižjimi novimi ljudmi ... To pa nam ni všeč ... Želimo namreč ustvariti novo harmonično družbo brez konfliktov ...“

„Torej raj na zemlji,“ sem jima nekoliko ironično vpadel v besedo.

Videl sem, da sta jezno zasukala glavi, vendar sta se delala, kot da sta preslišala mojo pripombo.

„Bodočnost sveta je v popolni mehanizaciji, digitalizaciji in avtomatizaciji,“ je Storm ostro povzdignil glas. „Enkratni novi kovinski ljudje bodo v trenutku kot blisk razrešili naloge, s katerimi se je nekdanji primitivni človek mučil tisoč ali še več dolgih let, ne da bi jih razrešil ...“

Imel sem zelo nemirno noč. Popolnoma neprespan sem se zbudil. Že zgodaj zjutraj, nekaj po osmi uri, je močno potrkalo na sobna vrata.

Zunaj je nejevoljno stal nesrečni komisar Sok v pomečkanem plašču s še nekim človekom v pomečkanem odprtem plašču, iz katerega je kukala bela srajca z rumeno kravato.

„To je moj pomočnik inšpektor Dobrila,“ ga je predstavil in se še bolj namršil.

„Imamo neke probleme,“ je rekel. „Ugotovili smo, da niste prišli v soboto 12. oktobra v naše mesto, kot ste nam nepravilno povedali, ampak že prej ...“

Njegov pomočnik se je pri teh besedah zlobno zarežal.

„Že prej ste se potikali tu naokrog ... Povejte nama, s kakšnim namenom ste tu?“

Ta besede in komisarjev nevljudni način sta mi izpodnesla tla pod nogami. Zameglilo se mi je pred očmi, ko sem se zares razjezil.

„Kako si upate brez dokazov trditi take izmišljijotine ... Ponoči sem prišel v hotel, kot veste ... Hotelski uslužbenec me je sprejel in peljal v sobo ... Saj me je vendar moral registrirati ... Tudi račun za sobo sem plačal, ko sem odšel ...“

„Tisti gospod pri recepciji je zdaj mrtev ... Ne govorite mi laži ... Nikjer nismo našli datuma vašega prihoda v hotel ...“

„Ni moja naloga, da bi skrbel za hotelske zadeve ...“

„Že, že,“ se je namrdnil Sok. „Ampak neka zelo zanesljiva gospa iz ugledne družine vas je videla, da ste se že pred domnevnim datumom prihoda v hotel klatili po naši okolici ...“

„To je nemogoče ... in očitna laž,“ sem zavpil.

„Nič se preveč ne razburjajte,“ je osorno rekel Sok. „Vemo, da ste prišli v naše mesto s posebnimi nameni ...“

„In domnevamo, da ste se že pred vašim prihodom v hotel sestali s tam umorjenim Arabcem ... Tem tragično preminulim Salemom Sefekom.“

„Domnevamo, da imate svoje prste pri tem nagnusnem umoru,“ se je zarežal komisarjev pomočnik.

Iz odpetega plašča mu je spet pokukala srajca z rumeno kravato.

„Ampak zadevo moramo še natančno raziskati,“ se je hudobno zasmejal in skomignil z rameni.

„Sicer pa ... Ker trdite, da ste prispeli 12. oktobra z vlakom v naše mesto, nama pokažite vozovnico,“ je zatrobental komisar.

„Ja, ja,“ sem zajecjal. „Ne vem, če je nisem že vrgel proč ...“

„Lepo v miru jo poiščite in nam jo drugič pokažite ...“ Je rekel Sok.

„Sicer pa je vozovnica lahko tudi ponarejena ... Kar vas bo še bolj obremenilo,“ se je zasmejal komisarjev pomočnik.

„Zaenkrat ne smete zapustiti mesta ... Vsak dan ob desetih dopoldne se prosim oglasite zaradi kontrole na policijski postaji ...“, je Sok postavil piko na i.

Ne da bi še kaj rekla, sta brez pozdrava jeznorito zatopotala po stopnišču proti izhodnim vratom.

Vsedel sem se na stol ob postelji in zatrepetal. Znašel sem se v nemogočem položaju.

Ko sem se nekoliko umiril in hotel oditi na kratek sprehod, je na hodniku že stal Rakovec in me živčno vprašal: „Kaj je že spet hotela policija?“

Rekel sem mu, da sta me oba neprijetna človeka hotela povezati z umorom tistega Arabca v hotelu.

„Ja,“ je rekel. „V neznosni kaši smo. Najbolj zoprno pa je, da so nam za nameček namesto egipčanske mumije poslali v inštitut v kovčku umorjenega hotelskega uslužbenca ... Čudno, čudno. Ti si ga celo poznal ...“

„Kaj hočeš s tem reči, Maksimilijan?“ sem se razburil. „Me hočeš zaplesti v to neprijetno kriminalno godljo?“

„Ne, ne,“ se je začel opravičevati. „Priznati pa moraš, da nam te zadeve uničujejo živce in ovirajo naše nujno delo v inštitutu.“

Skomignil sem z rameni in ga prijazno pogledal. Navidezno sem se mu želel opravičiti za nevšečnosti, ki mu jih povzročam, po drugi strani pa sem čutil, da moram ostati skrajno previden.

Po vseh teh neprijetnih dogodkih sem končno potreboval mir. Pogledal sem skozi okno. Vzunaj med grmičevjem na vrtu se je razkazovala jesenska otožnost. Ne da bi še kaj razmišljal, me je zaneslo čez vhodna vrata na cesto. Koprenasta megla mi je delala pomirjajočo družbo in me ljubeznivo božala po licih, ko sem brez cilja korakal proti središču mesta.

Ustavil sem se pri neki kavarnici in si ob majhni mizi, na kateri je stala ljubka vaza s cveticami, naročil kavo z mlekom. S pulta ob točilni mizi sem si prinesel jutranjo izdajo znanega časopisa in

si skušal narediti lepo. Toda že po nekaj trenutkih sem se zdrznil, ker me je kot strela z jasnega oplazil kratek članek na osmi strani. Pod naslovom *Grozljiv umor v predmestnem hotelu* je v njem neki c. j. poročal o „temnih dogodkih v znanem gostišču, zaradi katerih sta do zdaj izgubila življenje najmanj dva moška.“ Novinar je pri tem namignil, da je v nagnusno dejanje verjetno vpleten tudi neki sumljivi tujec, ki se ta čas mudi v znanem inštitutu za astrofiziko in vzporedne vede, ki ga vodi mednarodno uveljavljeni profesor Rakovec.

Članek me je dobesedno vrgel s tira. Nemirno sem srebral kavo in z očmi zbegano krožil po prostoru, kot da hočem najti izhod iz zamotanega položaja.

Zakaj sem moral pasti v to nesrečno godljo? Kot da ne bi bilo vsega že dovolj, sem se začel jeziti na brata, zaradi katerega sem pravzaprav prilezel v ta zoporni kraj.

Kaj je sploh delal v Rakovčevem inštitutu? Kam je pravzaprav izginil s svojo sodelavko in asistentko na inštitutu Tamaro? Je Rakovec sploh govoril resnico? Vse je bilo tako zavozlano in čudno ... in nerazumljivo!

Sredi teh misli me je zmotil hripav glas, ki se je sukal proti meni skozi zadušljivi zrak. K moji mizi je pristopil visok moški in me radovedno meril skozi velika očala.

„Oprostite, gospod, da motim,“ je rekel. „Ampak spominjate me na nekoga, ki sem ga dobro poznal.“

Začudeno in skoraj nejevoljno sem ga pogledal.

„Ja,“, sem rekel. „Včasih se zgodi, da mislimo za kako osebo, da je naš stari znanec, a potem vidimo, da smo se zmotili ...“

„Ne, gospod, toda tako podobni ste nekemu, ki ga dobro poznam. Ste mogoče v sorodstvu s profesorjem Robido, z Andrejem Robido?“

Pri teh besedah sem odskočil od mize in prijel moškega za roko.

„Zaboga,“ sem vzkliknil. „To je moj mlajši brat. Zaradi njega sem v vašem mestu. Že dolgo ga iščem po vsem svetu.“

„Ja,“ se je nasmehnil. „Tudi jaz ga pogrešam ... Jurko se pišem. Morda me je vaš brat kdaj omenil ...“

„Veste mogoče kaj več ... Kje je pravzaprav?“

„Ja, to je veliko vprašanje ... Znano je, da je bil sodelavec tistega čudnega inštituta, ki ga vodi doktor Rakovec. Pred kakimi sedmimi

meseci je bilo, v februarju, ko me je poklical z željo, da se srečava ... Toda na srečanje ni prišel ...“

Za trenutek je obmolčal

„Šel sem v tisti začarani grad, v katerem je inštitut, a so me že na pragu odpravili ... Rekli so, da nič ne vedo in da me stvari, ki se dogajajo v inštitutu nič ne brigajo ... Pozneje mi je šofer mestnega taksija, ki je po naključju stal v bližini Rakovčeve hiše, povedal, da je videl, kako so nekega človeka, ki se je na vse načine upiral, trpali v avto ... Šofer je dotičnega človeka spoznal ... Bil je profesor Andrej Robida. Šofer ga je prepoznal, ker ga je večkrat vozil z inštituta v mesto ...“

„Grozno,“ sem rekel. „Ampak pripovedujte mi prosim naprej ... Morda ste na kaj pozabili, na kar se boste zdaj spomnili ...“

Prisedel je k mizi in sklonil glavo, kot da premišljuje.

„Vse skupaj je zelo čudno,“ je rekel. „V ozadju so neke stvari, ki so skrajno nenavadne.“

„Ja, povejte,“ sem ga skušal spodbuditi.

„Po mestu se širijo govorice, da se na posebnem področju, ki je v lasti Rakovčevega inštituta za astrofiziko, dogajajo nenavadne reči ... Toda omenjeno področje je strogo zavarovano, ograjeno z visokim zidom in bodečo žico in za javnost nedostopno ...“

„In kaj ima to opraviti z mojim bratom?“ sem skoraj nejevoljno pripomnil.

„Tisti šofer je vašega brata večkrat vozil do omenjenega zaprtega področja. Vedno je moral ustaviti avto kakih dvesto metrov pred zastraženimi vhodnimi vrati ... To se mu je zdelo precej sumljivo ... Kot da nekaj ni v redu ... Rekel mi je, da so vašega brata morda odpeljali na ta teritorij ... Saj pred njegovim zidom z bodečo žico in opazovalnimi napravami dobiš občutek, da stojiš pred koncentracijskim taboriščem ali strogo zastraženimi zavori ...“

„Neverjetno,“ sem rekel. „Kaj oblasti ne kontrolirajo teh stvari?“

„Očitno ne,“ se je zdrznil moj nenavadni obveščevalec. „Rakovčev inštitut je bogat in povezan s številnimi pomembnimi mednarodnimi organizacijami in uspešnimi podjetji ... Verjetno so podkupili politične organe in policijo ... Tukajšnja oblast je koruptna ... Za denar rada zatisne oči in ničesar ne vidi in ne sliši.“

„Bi mi lahko povedali ime tistega taksista?“ sem rekel. „Morda mi pove še kaj več o vsem tem ...“

„Zelo rad,“ je rekel nenavadni tujec. „Piše se Franc Močnik in stanuje v Pavlinovi ulici na obrobju našega kraja ...“

Že naslednje jutro sem se odpravil na taksistov naslov, vendar ulice, ki mi jo je omenil neznanec v kavarni, zelo dolgo nisem našel. Taval sem po zanemarjenih predmestnih zakotjih in že začel izgubljati pogum. Obšla me je žalostna misel, da bom ostal praznih rok.

Nenadoma sem za košatim drevesom, katerega listje je porumenevalo v hladni jeseni, zagledal skoraj skrito uličico, ki je vodila k trem ali štirim manjšim hišam. Na pol polomljena cestna tabla mi je povedala, da sem na pravi poti.

Ustavil sem se pred majhno hišo z ograjo in s cvetličnimi gredami. z vrati, ki so se odpirala na majhen vrt. Pogumno sem pritisnil na vhodni zvonec,

Odprl mi je debelušen moški v zelenih trenerkah . Popeljal me je v manjšo sobo s številnimi cveticami v lončkih na oknih in policah.

„Za kaj gre?“

„Iščem brata, ki je nenadoma na skrivnosten način izginil,“ sem mu povedal.

Vsedla sva se k veliki okrogli mizi, na katero je postavil dve steklenici piva brez kozarcev.

„Narediva si kar po domače ... Saj nimate nič proti, da pijeva kar iz steklenice ...“

Prijazno sem mu prikimal, čeprav mi je bilo neprijetno.

„Ja, ampak zakaj se obračate name?“ je končno vprašal.

„Neki gospod, Jurko se piše, mi je včeraj v mestu čisto slučajno povedal, da ste mojega brata zelo dobro poznali ... S taksijem ste ga baje vozili do posebnega zunanjega področja tukajšnjega inštituta za astrofiziko ...“

Radovedno me je pogledal-

„Seveda, seveda,“ je vzkliknil. „Brata ... Ja, ja, zelo ste podobni tistemu gospodu ... Kako, da se nisem že prej spomnil ...“

„Veste ka več?“ sem bil nestrpen

„Večkrat sem ga peljal na tisti kraj ... Pa tudi drugam ...“ je veselo kimal z glavo. „Nekajkrat se je peljal z nekim debelim gospodom. Arabcem, ki je med vožnjo kar naprej telefoniral v

nekem nerazumljivem jeziku ... Rekli so mi, da je bogat lastnik hotelov ... Salem Sefek se baje piše.“

Zaprlo mi je sapo.

„Salem Sefek; Ali veste, kaj se je pogovarjal z bratom?

„Že, že, veliko je govoril, ampak v angleščini, ki je sploh ne razumem ... Divje sta mahala z rokami, kot da se prepirata ... Verjetno je šlo za kako važno zadevo ... Ampak ničesar nisem razumel ...“

„Ja, škoda,“ sem rekel.

Jezil sem se, ker nisem mogel izvedeti kaj bolj določnega.

„Dvakrat ali trikrat se je vaš brat mudil tudi v vili tega arabskega trgovca, ki je, kot sem rekel, lastnik nekaterih hotelov širom po Evropi. Osebnost sem ga moral voziti tja ... Vedno mi je dal napitnino in mi rekel, da naj o vožnji nikjer ne govorim ...“

„Ali res?“ sem vzkliknil.

Živčno sem kimal z glavo.

„Ali veste kaj več o tistem zaprtem, za navadnega smrtnika nedostopnem prostoru Rakovčevega inštituta za astrofiziko?“ sem vrtal še naprej z vprašanji.

Zdaj se je zdrznil in sklonil glavo.

„Pravijo, da se tam ukvarjajo z daljnosežnimi eksperimenti ... Baje gre za nevarne reči ... Baje izdelujejo neke nove stroje in aparate ... Vendar so to samo govorice ... Nihče ne ve natančno, kaj se tam dogaja ... Tudi jaz ne ...“

Začutil sem, da se boji povedati še kaj več.

Nekaj časa sva molčala in pila pivo iz obeh steklenic.

„Ampak slišal sem, da se tam nahaja tudi manjši privatni živalski vrt. Baje uporabljajo živali za določene eksperimente ...“ je nenadoma rekel.

„Ali veste kaj več o tem?“

„Vse, kar vem, sem vam že povedal, gospod ... Nič drugega ne vem.“

MESTO BREZ SOLZ

Arequipa je čarobno mesto. Čarobno ne v smislu magičnega, a brez dvoma te očara na skoraj skrivnosten način. Leži med Andi in severnim delom puščave Atakama ter ga obdajajo kar trije vulkani. Najbližji je Misti. Beseda misti je spoštljiv kečujski naziv za belega človeka. Ta vulkan je dejansko aktiven, a ne bruha. Nabira pritisk in se skoraj dvakrat na uro strese, včasih neopazno, včasih tako da se ti tla pod nogami dvigajo kot valovi. Malo dalje je Chachani, kar v jeziku aimara pomeni hraber. Na vzhodu leži Picchu Picchu. Besedo Picchu je kečujsčina prevzela iz španščine (pico) in pomeni vrh, gora. Če poznaš ta vulkan ni težko ugotoviti da Picchu Picchu pomeni »gora z mnogimi vrhovi«. Tradicija pripoveduje, da je Inka Mayta Cápac prejel prošnjo svojih podanikov, ko so prišli v dolino reke Chili. Prosili so ga za dovoljenje, da ostanejo v tej deželi, da bi jo naselil, saj so bili presenečeni nad lepoto pokrajine in blagim podnebjem. Inka je odgovoril »Ari qipay« (v kečujsčini: Da, ostanite).

Mesto je bilo ustanovljeno 15. avgusta 1540 pod imenom »Villa Hermosa de Nuestra Señora de la Asunta« v imenu markiza Francisca Pizarra. 22. septembra 1541 pa je kralj Carlos V v kraljevskem odloku ukazal, da se ga poimenuje kot »Mesto Arequipa«. V viceregalnem obdobju je pridobil pomen zaradi svoje izjemne gospodarske vloge in izstopal po lojalnosti španski kroni, ki ji je prinesla naslove, kot sta »Zelo plemenita in zelo zvesta« ali »Fidelísima« Arequipa. Mesto je do mozga kolonialno. No, nekdo se je skoraj užalil, ko sem rekel, da se v Arequipi zgodovina dobesedno spreha po ulicah.

To pisanje bi bilo nekam predolgo, če bi skušal opisati vse lepote Prezveste Arequipe. Ne morem pa mimo lepote njenih kloštrov in templjev. Mnogo teh je zgrajenih v andskem baročnem slogu. Ni jih malo. Obratno, v središču mesta se kar vrstijo samostani

in cerkve najrazličnejših katoliških redov. Ko vstopiš te pogosto prevzame občutek, da si vstopil v nebesa. Bogati oltarji so običajno pozlačeni, včasih so prekriti z mojstrsko okrašenimi srebrnimi ploščami. Tudi okviri prelepih slik so pozlačeni. To so lepota in bogastvo, kakršne si lahko privošči samo Perú. Z radostjo sem obiskoval te cerkve in samostane ter se napajal z vso tisto skoraj nebeško lepoto in se spraševal kakšna bodo sploh nebesa. Oko ni videlo in uho ni slišalo ... Z veseljem sem zahajal vanje - dokler se ni pojavil kitajski virus. Cele mesece smo prečepeli doma; le po nakupovanje nam je bilo dovoljeno. Minila je velika noč, minil božič, a cerkve so bile zaprte. Kakšni grehi so nam izzvali ponovni izgon iz raja? Pritisk je rastel, zdaj ne samo v Mistiju, tudi v srcih. No, počasi so ugotovili, da ne bomo dolgo zdržali v nesmiselnih domačih zaporih. Mesece dolga karantena se je začela rahljati in oblasti so »dovolile« da smo lahko šli malo na sprehod, kar smo pa vsekakor že skoraj redno opravljali. Vsaka ubogljivost mora imeti neko pametno mero.

Pravijo, da ima Arequipa dušo. No, saj ne gre to za od Boga ustvarjeno dušo; omenjeno je v metaforičnem, v simboličnem pomenu besede duša. Marsikaj sem doživel v Arequipi, marsikaj je ljudstvo pretrpelo, a kljub temu skoraj nisi videl solze na licu njenih prebivalcev. Videl si mračen obraz, videl jezo, razočaranje in celo globoko žalost, a solze ne. Bog ve zakaj ti ljudje ne jokajo. Morda so po tolikih letih dominacije in zatiranja izgubili sposobnost jokanja. Morda so jih toliko pretepali, da je zmanjkalo solza. Veliko sem razmišljal o tem a nisem prišel do nobenega pametnega zaključka. Pili so, plesali, veselili se in jezili - jokali niso.

Potem je zopet prišel čas posta. Zaradi namišljenega poslabšanja pandemije so zopet uvedli karanteno, templji so bili drugo leto zapored zaprti. Vražja levica, strahopetni škofje! Včasih se nas je pred vhodom v župnišče zbrala manjša skupina ljudi. Ne brez vztrajnosti nam je uspelo vstopiti, ostali župljani so spremljali maše prek družbenih omrežij. Spomnim se, da sem iz same upornosti v četrtek popoldan prišel na skoraj zapuščen trg v »predmestju« Cayma. Tam je župnija nadangela svetega Mihaela, ki s sijajnim mečem v roki brani Cerkev pred dejanji hudobnega. Bil je tisti večer, ko je potekalo evharistično čaščenje. Nad trgom je počasi plula le ptica roparica. Stopal sem po stopnicah, ki so me ločile od ograje, ki je preprečevala vstop v atrij cerkve. Le vrata templja so bila odprta, vstopiti pa ni bilo mogoče. Začelo se je mračiti.

Spomnim se, da je poleg mene stal moški. Na kar velikem trgu smo bili samo ptica, mož in jaz. To je bila nadrealistična podoba, le da nisem sanjal. Ptica je nekaj časa krožila, iskala kak plen; ni ga našla. Tu ne bom ničesar ulovila, si je mislila. Naveličana samote je odletela drugam.

Trg je postal še bolj prazen, zadnji sončni žarki so utonili tam nekje, preko puščave, daleč na zahodu, v Tihem oceanu. Potem je odšel še tisti moški, ki je stal poleg mene. Duhovnik je počasi, spoštljivo in slovesno dvignil monštranco z Najsvetejšim, da bi podelil blagoslov. In čutil sem se obsedenega z duhom zadnjih Inkov in njihovih bojevnikov. V sebi sem čutil tesnobo Indijancev in mešancev, vsakega moškega, ki je bil zlorabljen, vsake posiljene ženske, vsakega osamljenega otroka. Občutil sem bolečino tistih, ki so zaradi prekletega kitajskega virusa izgubili ljubljeno osebo, tistih, ki so bili v bolnišnici zavrtnjeni zaradi pomanjkanja postelj, zaradi pomanjkanja kisikovih cevi - čutil sem, kako se jim je dihanje ustavljalo v boleči zadušitvi, čutil sem tesnobo tistih, ki so umirali v sobah intenzivne nege in se niso mogli posloviti od domačih in prijateljev preprosto, ker jim ni bilo dovoljeno ... Točno tisti trenutek, ko je duhovnik zadnjič obrnil monštranco proti sredini, nisem več zdržal in sem padel na kolena pred vrati in pred Najsvetejšim ter se trudil, da me ni premagala vrtoglavica. V meni se je nabirala tesnoba kot goreči plin v vulkanu, kot jeza v srcu premaganega in prevaranega Indijanca, kot v duši podjarmljene mešanke. Nisem se mogel več zadržati; skoraj ležeč na tistem vulkanskem kamenju sem se stresel kot peruti ptice v viharju. Izbruhnil sem v grozljivo krčevitem kriku in izjokal bolečino vseh moških in žensk, ki so tako dolgo zadrževali sol in vodo, izjokal sem vse njihove tihe bolečine in vse njihove solze. Izjokal sem vse svoje.

TONE MIZERIT

GLOBOKO IN PLODNO ŽIVLJENJE

Milan Komar leta 1943

Dr. Milan Komar, čigar stoletnico rojstva obhajamo, se je rodil 4. junija 1921 v Ljubljani kot sin primorskih beguncev. Svojo mladost je preživel v Škofji Loki, kjer je bil njegov oče v službi, klasično gimnazijo pa je obiskoval v Ljubljani. Nato je študiral pravo na ljubljanski univerzi, nato pa Turinu, kjer je končal in promoviral za doktorja prava s tezo »Pravična vojna pri Vitoriji in Suarezu«, ki je imela močan filozofski poudarek.

Kot univerzitetni študent je bil predsednik katoliškega akademskega društva *Pravda* in član *Mladcev*. Tudi zasebno je študiral filozofijo. Pred vojno je bil urednik mladčevskega lista *Mi mladi borci*, med vojno pa je bil na Primorskem urednik Goriškega lista.

Kot drugi begunci je prišel v Argentino. Tu je kmalu opravil izpit za srednješolskega profesorja filozofije in pedagogike. Kmalu je pričel predavati na višjem Instituto de Cultura Religiosa Superior, kjer je leta poučeval grščino in filozofsko antropologijo, čemur je ostal zvest dolgo vrsto let. Tudi je poučeval klasične jezike na profesoratu in filozofsko antropologijo.

Ko se je ustanovila težko pričakovana katoliška univerza, so ga takoj poklicali kot profesorja za branje antične filozofije, kmalu pa je bil imenovan prav tam za titularnega profesorja moderne filozofije. Pozneje je postal tudi ordinarij iste stolice. Nekaj let je bil tudi dekan filozofske fakultete. Tu se je pričelo njegovo trdo delo. Veliko se je bavil s predkantovsko filozofijo, predvsem s Christianom Wolffom, o katerem je tudi objavil nekaj razprav. Veliko je sodeloval pri revijah *Criterio* in *Sapientia*, kot na primer s študiji *Sencillez y simplificación, El ser y el poder, La formación intelectual*, s kritičnimi zapisi o Edith Stein, Balthasarju in drugih, o Mounierju. Gotovo je njegova zasluga, da je vzgojil vrsto katoliških izobražencev nekaj generacij.

Posebno delo - seveda neplačano - pa je bilo za rojake. Bil je ustanovni član Slovenske kulturne akcije in njen najvidnejši filozofski sodelavec. Prva leta je revija Meddobje prinašala v vsaki številki njegova razmišljanja, kakor tudi Zborniki in Vrednote, pa še je pogosto predaval o filozofskih problemih. Več let je imel redna predavanja na kulturnih večerih SKA o različnih filozofskih temah, kar je registrirano v Meddobju z omembo naslovov vsakega predavanja. Pozneje je pri Akademskem starešinstvu prevzel razne tečaje in poglede. Vrsto let je vodil tečaje mladini v Carapachayu o filozofiji itd. Pri SKA je izdal knjigo *Pot iz mrtvila*, v Svobodni Sloveniji pa napisal Škofjeloške sonete. Žal ni izdal več knjig, njegovi študentje pa so razmnoževali njegova predavanja.

Ustavimo se posebej pri njegovih razmišljanjih in esejih, ki jih je objavil v naši reviji Meddobje. Že v prvi številki (1954, št. 1/2) in naslednji (št. 3) je objavil svojo čudovito »S tokovi in proti tokovom«. In takoj nato (1954, št. 4) »Korenine kačurstva«; ter »Borba in ljubezen« (1956, št. 6). Sledila je serija treh prispevkov pod naslovom »Razmišljanja ob razgovorih« (Leto 1956/57 št. 5/6; leto 1959 št. 1/2; in nato

isti letnik št. 3/4). V letniku 1961 (št. 3/4) so objavljeni njegovi »Zapiski iz vele mesta«. V letih 1963 (št. 3/4) in 1964 (št. 1/2) pa najdemo njegove »Vsakdanje glose«. Aktivno je sodeloval tudi pri Anketi 1957 (Leto 1956/57 št. 3/4).

Z osamosvojitvijo Slovenije so tudi doma zaveli drugi vetrovi. Pričeli so izdajati njegova dela, ponatisnili izboljšano *Pot iz mrtvila* ter prevode njegovih španskih del knjige *Red in misterij*, *Iz dolge vigije* in *Razmišljanja ob razgovorih*. Tudi so podelili priznanja, tako ljubljanska univerza (častni senator), kot Cerkev. Še malo pred smrtjo je v Slovenski hiši predaval o zatonu komunizma.

Njegove jasne besede so vedno zanimale rojake. Tudi za njegovo smrt, dne 20. februarja, so takoj zvedeli vsi. Ogromno rojakov ga je prihajalo kropit in pogrebne maše se jih je veliko udeležilo. Pri krsti sta mu od Slovencev govorila predsednik Carapachayskega doma Franci Žnidar in predsednica Kulturne akcije dr. Katica Cukjati. Ob stoletnici rojstva pokojnega filozofa vsi Slovenci hvaležno ohranjamo v blagem spominu, posebno pa še njegove besede, ideje in smernice.

MARKO KREMŽAR

UNIVERZALNI IN SLOVENSKI LIK POKOJNEGA MISLECA

Ob smrti dr. Milana Komarja je v tedniku Svobodna Slovenija (št. 4 - 16. februarja 2006) na uvodnem mestu dr. Marko Kremžar objavil svoj spis, pravi poklon osebnosti našega pokojnega filozofa. Zaradi lepote opisa in važnosti zapisanih dejstev, ga tukaj objavljamo kot dvojni spomin: na misleca ob stoletnici njegovega rojstva, in na avtorja članka, ki se je prav v letošnjem letu poslovil od nas.

Ko je našo skupnost pretresla vest, da je umrl od vseh spoštovani in cenjeni prof. dr. Milan Komar, smo se zavedeli, da je nastala med nami praznina, ki je ne bo mogoče izpolniti. Iz naše sredine je odšel k nebeškemu Očetu po zaslužen plačilo mož, ki nam je bil nad pol stoletja kažipot, vzor in opora, ko smo sredi zmedenega sveta skušali poglobljati in utrjevati temelje svojih spoznanj. Približal nam je svet vrednot in nam posredoval globoko in brezpogojno ljubezen do resnice, ki je bila njemu vodilo vse življenje.

Po prvih naukih, ki jih je prejel še kot otrok od svojih staršev, je naš profesor pričel oblikovati svojo osebnost in si utrjevati krščanstvo v Ljubljani, v vrstah dijaške Katoliške Akcije. Pripadal je prvi generaciji Mladcev Kristusa Kralja, ki je rasla pod osebnim vodstvom prof. Ernesta Tomca. Med vojno se je pridružil domobrancem in odšel na Primorsko, da je lahko deloval tam, od koder so leta prej pribežali pred italijanskimi fašisti njegovi starši.

Konec vojne ga je, kot toliko drugih, spremenil v begunca in ga skupaj z ženo, gospo Majdo Ahačič, pognal po svetu. Kot diplomirani pravnik na turinski univerzi je na eni od ladij, ki so odvažale z evropske celine poveljne begunce, leta 1947 pristal v buenosaireškem pristanišču. V času njegovega prihoda se je pričenjalo oblikovati v

Argentini slovenska begunska skupnost. Med člani Pripravljalnega odbora, iz katerega je kasneje zraslo v Buenos Airesu Društvo Slovencev, beremo v kroniki tudi ime pravkar prispelega dr. Milana Komarja.

Pričetki niso bili lahki. Mladi pravnik je moral nekaj let služiti kruh kot tovarniški delavec, medtem pa je v njem dozorela odločitev, da bo tudi na novi celini posvetil svoje življenje filozofiji, ki ga je osvojila že kot študenta na univerzi. Pot do profesorja filozofije na argentinski katoliški univerzi (UCA), ki je takrat ravno pričenjala svoj boj za obstoj, je bila naporna. Ustanovitelj te visoke šole msgr. Derisi, ki je spoznal v njem izreden filozofski talent, močno osebnost in globoko zakoreninjeno krščanstvo, mu je zaupal mesto profesorja in mu tako omogočil vstop v sredo argentinske katoliške družbe. S tem je bila znanstvena pot dr. Milana Komarja načrtovana. Kmalu si je z jasnimi in originalnimi predavanji pa s korespondenco, ki jo je gojil z raznimi katoliškimi filozofi drugih dežel, ustvaril ne le krog zvestih učencev, marveč tudi ugled v mednarodnih krogih.

Ko se oziramo ne markantno osebnost tega velikega misleca in vzgojitelja v najbolj vzvišenem pomenu besede, opazimo, da so se v njem dopolnjevale razne značilnosti, ki so vsaka zase vredne pozornosti in spoštovanja.

Prof. dr. Milan Komar je bil predvsem plemenit človek. Temeljne naravne kreposti, kot razumnost, srčnost, zmernost in pravičnost, katerih pomembnost je po velikem Akvincu rad poudarjal tudi sam, so bile neločljiv del in izraz njegove močne osebnosti. Prav ta, v sedanjem svetu tako redka skladnost med tem kar je učil in med njegovo življenjsko vsakdanjostjo, je dala njegovim besedam izredno prepričljivost. V njem ni bilo nič narejenega, nič zgolj navideznega, kar bi se ne skladalo z bistvom njegovega prepričanja. Morda so se prav zato njegova predavanja dotikala poleg razuma, tudi src poslušalcev, ki so čutili pred seboj dosledno in resnici predano osebo.

Profesor Komar ni bil potrpežljiv s takimi, ki so se postavljali z videzom, komaj pa je spoznal v bližnjem tako ali drugačno duhovno stisko, mu je rad posvetil svoj čas in razumevanje. Bil je skromen v svojih materialnih zahtevah pa zahteven na področju načel in svoje stroke. Bil je realist ne le kot filozof, marveč tudi kot oseba. Ni podlegal iluzijam. Zavedal se je svojih intelektualnih talentov in odgovornosti, ki mu jih ti nalagajo, a pri tem je bil vendarle odprt in dostopen za pogovor tudi s preprostimi ljudmi. Kljub ostremu

umu ali morda prav zato, je bil dr. Komar človek močnih čustev in duhovitega humorja. Zavzeto je branil, kar je spoznal za dobro, a prav tako je z vso silo svoje osebnosti zavračal, kar je spoznal za nepristno in zlo. Kar je uvidel z razumom, je znal posredovati tudi s srcem. S svojim prodornim, a samostojnim mišljenjem in odločnim nastopom si je prof. Komar kmalu pridobil v akademskih pa tudi v cerkvenih krogih po eni strani odkrita priznanja, po drugi pa tudi ostra nasprotja.

Povezoval pa je dr. Komar v sebi dve lastnosti, ki si v njegovi osebnosti nista nasprotovali, temveč sta se čudovito dopolnjevali. Bil je globoko zakoreninjen v svoj slovenski narod, na katerega je bil ob vsej kritičnosti ponosen, hkrati pa je bil svetovljan, ki je rahločutno zaznaval kompleksnost sodobnega sveta, v njem pa še v posebni meri argentinsko stvarnost, ki jo je prav tako, na svoj kritični način, sprejemal kot svojo. V času, ko je v Argentini le malokdo slišal o slovenskem narodu, se je dr. Komar dosledno predstavljal kot Slovenec. Čeprav ni deloval na političnem področju je rad poudarjal svojo pripadnost slovenski politični emigraciji. Ko se mu je po dolgih letih z ustanovitvijo Slovenske države uresničila želja, ki jo je od mladosti negoval v srcu, ni skrival svojega veselja, slovenske zavesti in ponosa. Z neštetimi zvezami in poznanstvi, ki jih je imel v Argentini in po svetu, je na svoj tihi, neposreden način pomagal k mednarodnemu priznanju mlade republike. Svojega naroda ni idealiziral, a ga je imel vse dni svojega življenja iskreno rad. Ko se je v teku desetletij širil krog njegovih argentinskih učencev in prijateljev, se je po njih na tem delu sveta širilo tudi poznavanje naroda, iz katerega je zrasel mislec, ki so ga občudovali.

Posebno pa so lahko občutili moč njegove slovenske identitete in univerzalne miselnosti rojaki, ki so v emigraciji prebirali njegove članke ali prihajali na njegova predavanja. Kljub skopo odmerjenemu času je dr. Komar redno, leto za letom, dokler mu je dopuščalo zdravje, predaval tudi rojakom. Pri tem ni gledal na število poslušalcev. Z isto zavzetostjo je razvijal svoje misli pred polno dvorano v Slovenski hiši pod okriljem Slovenske kulturne akcije, kakor na tečajih za visokošolce ali za zaključeno skupino učencev v Carapachaju, pa tudi v osebnih pogovorih z rojaki, ki so ga obiskovali iz drugih kontinentov. Njegova klena slovenščina, v kateri je razvijal tudi nelahke filozofske teme, ni poznala nepotrebnih tujk, nasprotno, slovenske besede in pojme je razlagal in razčlenjeval z isto razgledano širino, kakor latinske in grške citate klasikov.

Globina razmišljanj je pri nekaterih mislecih lahko zastrta s kopreno težko razumljivega sloga. Prof. Komar je prav nasprotno imel izreden dar, da je najtežja vprašanja podajal s preprosto jasnostjo. To je mogoče le nekomu, ki do potankosti obvlada snov, ki je prepričan o preprostosti resnice, ki prezira videz in skrbno išče bistvo stvari, predvsem pa nekomu, ki iskreno hoče dobro ljudem, ki ga poslušajo. Zato je bil prof. Komar velik, težko nadkriljiv predavatelj in pedagog. Stvari ni poenostavljal, da bi bil slušateljem razumljiv, marveč jih je poglobljal, da so v svojem bistvu in z lastno razvidnostjo postale razumljive.

Od mladosti do smrti je zaznamovalo življenje in delo tega velikega človeka in misleca njegovo krščanstvo. Prof. dr. Milan Komar se je že v zgodnji mladosti zavedel, da je vera milost, božji dar, ki nalaga odgovornosti, ter da je zato življenje kristjana neprestana poklicanost k apostolatu. S to zavestjo v srcu se je pripravljaj na življenje in s to zavestjo je nato opravljal svoj poklic. Iskanje globlje resnice zanj ni bilo zanimiva, iznajdljiva intelektualna igra. Bil je filozof, ljubitelj resnice, ker je gledal v stvarnosti, ki nas obdaja, izraz Stvarnika in njegove dobrote. Stvarnikova neskončnost in nedoumljivost sta mu bila izhodišče pri odkrivanju skrivnosti, ki je človek. Z vso ostrino uma in ponižnostjo srca je segal s svojimi razmišljanji v realnost človeka, v njegovo notranjost in družbenost, sedanost in preteklost ter v bit, ki presega tvarnost, v resničnost, ki se odpira za navideznostjo.

Prof. Milan Komar je bil kritičen opazovalec pa tudi dejavnik pri dogajanjih, ki jih je v zadnjem stoletju doživljala katoliška Cerkve predvsem v južni Ameriki. Jasno je ločil med tem, kar je v Cerkvi človeško in časovno pogojeno, ter med nespremenljivim bistvom, ki je božje. Trpel je ob pogledu na zmedo, ki se je pojavljala na različnih koncih sveta med verniki pa tudi v mišljenju in delu nekaterih vidnejših predstavnikov Cerkve. Ob takih primerih ni molčal, a je skrbno pazil, da so bila njegova opozorila konkretna in jasna. Zavračal je nergaštvo in ljudi, ki so zaradi napak, ki so jih opazili pri nekaterih kristjanih, postali nestrpni ali nerazpoloženi do Cerkve. Ni rad posegal v polemike in ni bil prijatelj apologije, svoj čas in delo je posvečal iskanju in širjenju resnice, bolj kot zavračanju zmot. V semenišču, kjer je poučeval filozofijo, pa tudi na svojih filozofskih predavanjih, je prav iz tega stališča spodbijal temelje teorijam raznih teologov, ki so se v drugi polovici dvajsetega stoletja ponekod nevarno oddaljevali od cerkvenega nauka. Pri tem napornem delu

je gojil pa tudi poudarjal brezpogojno zvestobo papežu in Cerkvi. Po svojem nastopu in učenju je spominjal na starozavezne preroke, ki so brez ozira na posledice oznanjali, kar so spoznali, da je prav.

Svojo živo vero je krepil Milan Komar z iskreno osebno pobožnostjo, ki je ni razkazoval. Globoko zakramentalno življenje je dopolnjevalo njegovo neomajno zaupanje v Marijo, Jezusovo mater. Na vožnjah s predavanj je tiho molil rožni venec, ki ga je imel vedno pri sebi. Poseben odnos pa je gojil do mučenke, karmeličanke Edith Stein. Desetletja predno jo je priznala Cerkev kot svetnico in cerkveno učiteljico, je prof. Komar na predavanjih razlagal njene spise pa tudi njeno izredno osebnost. Življenje po veri je bilo za tega velikega misleca nekaj samo po sebi umevnega. Bil je katoličan, ki je ljubil Cerkev in prav zato trpel ob vsaki nepopolnosti, ki jo je na njej opazil. Nikoli ni dvomil o njenem učiteljstvu, čeprav je prebiral in presojal njene dokumente s sebi lastno nepristranostjo. Znal je izluščiti zdravo jedro tam, kjer ga drugi nismo opazili. Ko je nekoč v njegovi družbi nekdo omenil, da je bila neka nedeljska pridiga prazna, je rekel, da se od vsake, še tako površne pridige kaj nauči, kdor jo pazljivo posluša in razmisli. Vendar je bil tudi do delovanja duhovščine včasih zelo kritičen, kar pa ni zmanjšalo spoštovanja, ki ga je imel do duhovnikov, in ponižnosti, s katero je sprejemal iz njihovih rok dar in milost zakramentov.

Prof. Komar je odšel k svojemu Stvarniku po zaslužen plačilo, a nas ni zapustil. Z nami so ostale njegove besede, njegovi nauki, njegov pogumni zgled. Bil je pokončen mož, ki ni klonil pred modami, ni sledil neposrednim koristim, niti ni gledal na ceno, ki jo je moral plačevati za svojo intelektualno doslednost in moralno nepodkupljivost. Do konca je bil zvest svojemu Stvarniku, svoji dragi družini, ljudstvu, med katerim je deloval in narodu iz katerega so poganjale njegove korenine in kateremu je tudi zavestno pripadal.

Proti koncu življenjske poti je dobil prof. dr. Milan Komar tri visoka priznanja za svoje dolgoletno delo. Leta 1992 mu je papež Janez Pavel II. podelil najvišje odličje, kar jih Cerkev lahko da laiku, ki je 'Komendator reda svetega Gregorija Velikega'; metropolit dr. Franc Rode mu je izročil odličje sv. Cirila in Metoda v imenu ljubljanske nadškofije; in ljubljanska Univerza ga je decembra 2005 imenovala za svojega 'častnega senatorja'. Šele prihodnost pa bo pokazala v pravi veličini katoliški, univerzalni in slovenski lik izrednega filozofa dr. Milana Komarja, ki smo ga njegovi učenci in prijatelji vedno slutili.

HELENA JANEŽIČ

ODKRITI ZAKLAD KASOVIH PRIPOMENJ

Odkritje drobne knjižice *Krasove pripomnje* pospremljam s stavkom, da je pravzaprav »vsaka selitev za nekaj dobra«. Leta 2020 je namreč nekdanji D-fond NUK, ki hrani med leti 1945 in 1991 prepovedano literaturo, dobil nove prostore. Ob selitvi zbirke iz drugega nadstropja v pritličje Plečnikove stavbe se je končno pokazala prilika, da pregledam tudi škatle z gradivom, ki so že pred mojim prevzemom delovnega mesta skrbnice Zbirke knjižničnega gradiva Slovencev v zamejstvu in po svetu – tudi D-fonda – čakale, da se nekdo sprehodi skozi njihovo vsebino.

Med veliko količino dvojnikov posameznih števil izseljenskih revij, ki jih v NUK že hranimo in so skrbno zabeležene v katalogu, me je čakala zanimiva najdba. 16 dobro ohranjenih strani publikacije z naslovom *Krasove pripomnje*, zvezanih v drobno knjižico in vloženi v posebno mapo, je takoj pritegnilo mojo pozornost. Knjižice nisem poznala in ime avtorja ter urednika, navedenega na naslovnici, mi prav tako ni znano zvenelo. Kdo bi lahko bil dr. Jakob Kras, ki je daljnega leta 1946 v Trstu pisal o velikih prelomih takratnega sveta in o tem pripravil prvo številko publikacije, kar je dalo slutiti nadaljevanje? Ker je nekdo s svinčnikom poleg Krasovega imena dodal še besedico Komar ter vprašaj, so se odprle nove smeri za razmišljanje in raziskovanje.

Publikacijo sem skenirala ter jo prek elektronske pošte poslala dr. Matiji Ogrinu, velikemu poznavalcu dr. Komarja in njegove filozofije. Bi bil lahko avtor publikacije ta v Sloveniji po drugi svetovni vojni povsem zamolčani mislec in eden največjih krščanskih filozofov 20. stoletja? Odgovor je prišel prav kmalu. Dr. Ogrin se je posvetoval z Zorkom Simčičem, Komarjevim tesnim sodelavcem in prijateljem, ki je bil najdbe izredno vesel, saj se publikacije in pogovorov o njej dobro spomni. Nihče, niti on, pa ni več upal, da se je natis kjerkoli ohranil, saj je od nastanka minilo več kot 70 let. Gre

namreč za edini znani ohranjen izvod knjižice in tako Zorko Simčič kot dr. Matija Ogrin sta z navdušenjem potrdila, da je dr. Jakob Kras, avtor *Krasovih pripomenj* pravzaprav 25-letni dr. Milan Komar.

Dolga desetletja »založena« in morda prav zaradi tega ohranjenja publikacija se je »prikazala« tik pred 100-letnico Komarjevega rojstva in ne morem mimo omembe dr. Ogrina, ki pravi, da mi jo je »dr. Kras iz večnosti tako rekoč potisnil v roke«. Izjemno sem vesela, da so se *Krasove pripomnje*, ki so veljale za izgubljene, našle prav v NUK-u, knjižnici vseh Slovencev. V digitalizirani obliki so dostopne tudi na portalu Digitalne knjižnice Slovenije.

KRASOVE PRIPOMNJE

- Pro manuscriptu -

Napisal in uredil

Dr. Jakob Kraus

KOHAR

The Managers!

Burnhamovo delo "The Managerial Revolution" (1) je v pičlih petih vojnih letih dobilo sloves zelo resne družboslovne novosti, da do bilo je celo oznako pravega klasičnega dela.

Burnham je profesor filozofije na new jorški univerzi in plodovit družboslovni pisec. Je razmeroma mlad; ima komaj enainštirideset let in izhaja iz vrst trockistov. Marxova šola se mu zelo pozna. Čeprav je "The Managerial Revolution" v bistvu ostra kritika socialistične utvare o brezrazredni družbi, bi lahko knjigo brez pretiravanja označili kot marxistično; marxistična je osnova, marxističen duh in način, v katerem je pisana. In to ne na škodo delu, ki mu preprosti, stvarni marxovski način podajanja daje precejšnjo jasnost.

Misel knjige bi bila v kratkem sledeča Kapitalizem raspada. Sloj meščanov, ki je s kapitalom kontroliral proizvodnjo, izgublja to kontrolo tudi v deželah, ki jih imenujemo "kapitalistične" kot so n.pr. U.S.A. Na njegovo mesto stopa sloj dejanskih obratnih in tehničnih voditeljev, ki je po svojem opraviu v stalnem sti

ku s proizvodnjo. Kapitalistični sistem ločitve med lastnino in med dejansko kontrolo nad proizvodnjo je dal obratnim voditeljem neko stvarno premoč, večji odstotek kontrole nad celotnim gospodarskim položajem. Delničarski lastnik, ki sicer uživa od proizvodnje najvišji dobiček, izgublja vedno bolj kontrolo nad celotnim gospodarskim postopkom.

Isti pojav opazuje Burnham v državah s socialističnim gospodarstvom (Rusija, Nemčija - knjiga je izšla l. 1941 -) V teh deželah je država lastnik proizvodnje, toda v njegovem imenu jih dejansko kontrolirajo obratni voditelji, industrijski kapitani, ki imajo stvarno gospodarstvo nad proizvodnjo, dočim se država unika za črto nominalne lastnine.

Ti voditelji industrije, tehnični in obratni vodje, ravnatelji tvornic, proizvajalni kapitalni skratka: the managers so sloj bodočnosti, ki bo stopil na mesto kapitalističnega meščanstva in inteligence v vodstvu ne le gospodarstva, ampak sploh javnega življenja. Vznik the managers bo preprečil in onesposobil vse poskuse socialistične brezrazredne družbe.

Sodobna vojna je po B. le epizoda v velikanskem procesu revolucije, ki ruši stare elite in tvori nove, bolj odprte, bolj široke, Zmožne voditi nadaljnji napredek človeške družbe. Vojna je dala le impuls temu, že preje začnemu procesu, ki se pa z vojno ne bo končal.

Burnham piše stvarno in njegova razprava je izrazito socialno-ontološko delo brez vsake deontološke primesi: skuša raziskati stvari take kot so in se vdrži vsakega socialno političnega migljaja. (4)

Bolj kot Burnhamova knjiga nas zanima pojav sam, ki ga Burnham marxovsko, panekonomistično opazuje.

Kakor za Arthura Koestlerja (v *The Yogi and the Commissar*) je tudi za slovenskega razumnika-izgnanca vprašanje the Managers duhovno in kulturno, ki mu marxovska metoda še daleč ne pride do dna.

Vznik nove praktične elite je le eden izmed aspektov krize inteligenčnega sloja, ki gotovo ni prehodna, ampak razodeva pravi razpad, obdobje obrata v "obtoku elit", kot bi se izrazil Michels: stara garnitura se umika novi.

Razpad in propad intelligence v tistem specifičnem sociološkem smislu, kakor jo je prineslo na površje prosvetljenstvo, je danes še nesporno osvojeno dejstvo. Koestler ni edini med vodilnejšimi sodobnimi pisci, ki ga oznanja. Kot bivši marxist opazuje ta pojav bolj realistično kot n. pr. Werffel in Zweig, ki želujeta za "včerašnjim svetom." In kot realistu se mu zdi Burnhamova napoved zelo verjetna.

Kriza intelligence pa zavzame svojevrsten značaj deloma v nemškem, zlasti pa v slovanskem predelu Evrope. Te zemlje niso imele močnega ukoreninjenega meščanskega stanu in tu je imela intelligence večje in globlje družbeno opravilo, kot na zapadu. Pomislimo le na Leninovo analizo ruske "inteligencije"! Slovenci n. pr. so tipični primer naroda, ki ni imel lastnega ukoreninjenega meščanstva in kjer je intelligence zato imela silno velik in odločujoč vpliv. Jasno je, da bo v tem svetu oslabitev intelligence imela za posledico daleč večje spremembe kot n. pr. v plemenitaško trgovski Angliji - ali pa v skozi in skozi pomeščanjeni Franciji. Mislimo pri tem na spremembe v duhovno-kulturnem kozmosu teh ljudstev, ki so še premlade in nimajo še trdne tradicije. (Prim. v tej zvezi Blaža Arnošt, *Sociologia intelligence*, Brno, 1937).

Slovanska ljudstva so se narodno prebudila ravno v dobi, ko je inteligenčni sloj po prosvetljenstvu in po liberalizmu prihajal na tisto smerdajalno in odločujoče mesto, na katerem je ostal vse devetnajsto stoletje in prvo polovico dvajsetega. Na zapadu je bila ta elita, sociološko govorjeno podprta in ublažena z že močnim, gospodarsko ustaljenim meščanstvom in z ostanki plemstva, česar vzhod ni imel. Inteligenčni sloj je tu postal vse: ne le duhovni, ampak tudi politični in družbeni vodja, ki pa je prihajal na pozorišče brez tiste oblikovanosti, da bi jamčila kulturi in družbi, ki jo je tvoril, zadostno notranje skladje. Inteligenca se je dvignila kot nosilka svobodne misli in narodne ideje, se pretvorila in obnovila kot nosilka socializma.

Katoličani smo prišli, ko so se budili narodi in dvigala inteligenca - prepozno. Dogodki so prehiteli. To je jasno povedal Mahnič: "Onemu mehaničnemu naziranju in plitvosti, ki od zunanjega lica ne prodre do bistva, do vzrokov, imamo v prvi vrsti pripisovati, da nas politični prevrati in revolucije prehitujejo." (R-K. - VI - 1 - str.25) Zato je bila njegova prva skrb dati Slovincem krščanskih razumnikov. Tej skrbi je posvetil "Rimskega katolika" in v ta namen je s sveto nujno hotel ustanavljati "Danico".

Katoličani smo sicer bili vedno nevidno kvasilo ljudstva, tkali smo narodu, kot se je izrazil stari Jeran v nekem uvodniku Slovence, "nevidno zgodovino", dajali smo podlago in možnost za visoke vzgibe narodnega zivljenja, katerim so pa največkrat dajali barvo in končni izraz nekatoliško nastrojeni ljudje; manjkalo nam je le prevečkrat delekovidnih in razglednih ljudi, enako trdnih v načelih kot v stiku s tokom zgodovine, ki bi bili po neizogibni naravni odberi postali zaradi višje kvalifikacije nesporni vodniki okolja.

Koliko je katoličanom škodila napačna konservativnost, krčevito držanje minljivih izročil!

(Spomnimo se le na Leonova svarila francoskim katoličanom, ki so izgubljali svoje sile v zastarelem legitimizmu in izgubljali stik s živimi strujami v družbi!) Politični koncepti hitro zastarajo in ljudje se obrnejo vedno k tistemu, ki slu-tijo pri njem duha novih časov. Iz naslova starih zaslug in starih pravic se ni v življenju še nih-če uveljavil.

Potreba po sodobnosti kot lastnosti mišljenja in delovanja je danes kot pred stoletjem vedno odprta, vedno premalo spoznana, a zato neprenehoma pereča: pri naši emigraciji se zdi, preha-ja v vprašanje obstoja.

Da ne ostanemo zadaj in postanemo vleč-ka za dogodki, je treba premagati upor, ki nas dr-ži nazaj, treba je razbiti kompleks slovenske ma-len^{ostne}kosti in zamudništva ter bega pred odgovorno-stjo!

Prebiti se je treba za vsako ceno na čelo dogajanj!

Treba je udušiti tisto dekadenco pri-krito nemoč, ki ne more z zaupanjem in pričakova-njem gledati v bodočnost in se isdaja v polovič-nem in nebitnem delu! Treba je razviti v nas o-kus za borbo, za tipanje v neznano prihodnost, po-gum za drzen pogled na negotove perspektive, ki se odpirajo pred nami.

Ni v tem nič nenavadnega: človeštvo je vedno po meri intimnega poguma sodilo vrednost bor-cev in moč idej, ki jih vodijo.

Ritem dogajanj se je v naši dobi silno pospešil: krivulja zgodovine, kot pravi Koestler, sili po nihanjih in utripanjih v neznano smer. In če se uresničijo Burnhamova predvidevanja o do-bi naddržav pod gospodstvom sloja "the managers", kar je zelo verjetno, kakšna bo usoda slovenstva?

Eno je pri vsem tem jasno: častitljivo narodnjaštvo v duhu Rapétovih čitank je že nekaj časa tragično nezadostno.

In vendar je med nami tako razširjen ta

pojav, ki je podoben pojavu na verskem področju, kjer srečujemo ljudi z visoko strokovno izobrazbo, ki imajo v verskih stvareh le otroške pojme iz ljudske šole.

Pojavlja se potreba po preureditvi pojmov, ki jih imamo o narodnosti, po posodobljenju tega, kar tvori vendar neko zelo veliko podlago naše usode in našega dela.

Kakšna naj bi bila ta preureditev v celoti, je težko reči, ko se komaj prvi obrisi jutrišnjega dne črtajo na obzorju. A tema obrisa je treba slediti!

Moderna narodnostna miselnost je nastala s prosvetljenstvom, kakor je nastala v zgodovini, tako v zgodovini lahko obledi, se lahko dopolni z drugimi prvinami ali celo izgine.

Nismo niti naturalisti z biološko koncepcijo naroda, niti prostozidarski apostoli naroda, da bi stavili narodno problematiko in mitos na tisto osrednje mesto v človekovi miselnosti, ki ga sme zavzeti le Bog.

Z Mahničem smo v narodnostnem vprašanju realisti. Človek in njegove ideje tvorijo zgodovino. Človek in njegove ideje vplivajo na življenje in bodočnost naroda, ki je ena izmed najodličnejših naravnih skupnosti. (2)

Kot realisti bi hoteli predvideti in pred slutiti, kam gre razvoj, da bi s sodobno usmeritvijo našega narodnega dela rešili slovenstvo za bodočnost.

Geslo "Politique d'abord" je že dalj časa propadlo in z zgolj politično obrambo slovenstva ne bomo daleč prišli. Gospodarsko-socialna opravila v današnji svetovni družbi prevladujejo in bodo še bolj prevladala. Slovenstvo bo le toliko učvrstilo svoj položaj, kolikor bo sledilo sodobnim težnjam in kolikor večji bo slovenski doprinos k njih pravilnemu uveljavljanju.

Zato je treba postaviti vse naše kulturno in politično na močne gospodarsko-socialne te-

melje. To so spoznali že Krek, Lampe, Sušteršič, a sedanjost je to spoznanje neprimerno bolj razširila in poglobila.

Močna elita gospodarskih voditeljev, ki bodo to, kar se kaže pri Amerikancih kot duhovno izvotlena poslovnost, znali izpolniti z včlenjenostjo v svoje ljudstvo in z zasidranostjo v večne ideale; drzna skupina premišljenih ljudi, ki bodo v jutrišnji družbi "the managers" znali sloveštvu pridobiti mesto pod soncem in odpreti pot v svet!

To naj bo naša prva skrb!

Elita širokih pogledov, velike odgovornosti pred seboj, pred ljudstvom in pred Bogom, neusmiljena do same sebe v borbi za izpopolnjevanje, ki ji je znana in nenadomestljiva sladkost premaganih težav, trdna in povezana, ki bo visoko obvladala skrivnosti, jutrišnje proizvodnje in redistribucije bogastva!

Skratka: potrebujemo "the managers", dovolj zakoreninjenih v slovenstvu, da se ne bodo zbal svetovnih širjav!

Tak rod bo lažje arasel v tujini kot v domovini, da le ne bo zgubil stika z rodno zemljo. Lenin sam pravi, da bi baljševiška vsestranska revolucija ne bila mogoča, če ne bi bilo dvajsetletne priprave v brezupni emigraciji, ki je boljševike prebrala, jim dala odpornost, zlasti pa razgled in bogastvo svetovnih izkušenj (Pr. Ekstremizem - otroška bolezen).

Doma bo proces podružabljenega gospodarstva in z njim v zvezi industrializacija in komercializacija dežele dvignila na površje gospodarsko tehnični vodilni sloj, ki bo izoblikovan v komunizmu, oropan izkustev širokega sveta. Dočim bo doma tvorba "the managers" nekako naravna, nastala iz nujnosti komunistične gospodarske politike, bo izgnanstvo moralo izločiti iz sebe to elito za ceno velikega napora in borbe.

Kdor je poskusil, kako brezupno težko se je uveljaviti sinu malega naroda v tujini, bo ve-

del, kakšno neusmiljeno resno delo nas čaka.

Inteligenca kot vodilni sloj ne bo čisto propadla, a zgubila bo svoj edino odločujoči položaj. V tem je treba videti maščevanje narave, ki je od racionalizma naprej prav silo trpela z neprestanim miselnim neredom, z razporoko, ki se je klala ^{in cel} in hotenjem, kar je imelo za posledico strahotno krizo volje v vsem vodilnem sloju Evrope. Po neopaznem naravnem popravku se je človeštvo odvrnilo od brezplodne diskusije in se vrača k zdravi tvornosti ter želi več skladnosti med mislijo in dejanjem. Od tod tisti zagon k sistemom, ki v socialnem življenju znajo kaj uresničiti.

Treba nam je disciplinirane, vzgojene, na toku zgodovine globoko interesirane in odgovorne inteligence, kajti te nam je in bo še zelo manjkalo. Treba je med mislečo mladino vzbuditi proti neslanim političnim in kulturnim ambicijam smisel za produktivno delo, ki s svojimi uspehi sproti vidno kontrolira notranjo rast posameznika.

Naša intelektualna obzorja se morajo razširiti! Če hoče duhoslovna inteligenca dopolniti pretežno tehnično usmerjenost "the managers" v skladno in zato trajnejšo in učinkovitejšo izobrazbo, je potrebna pri njej intimna in globoka preobrazba, sprememba načina mišljenja in delovanja, neka "metarytmizis" kot predlaga Unamuno.

Tehnični studij in gospodarsko delovanje sta bili pri Slovencih ogromna raznarodovalnica duhov. Drzni in razgledni praktik potrebuje vse drugo kot malenkostnih kulturnih in političnih preprirov, potrebuje kvalitetne kulture in politike, katere širok utrip se bo ujel s ritmom njegovega sveta.

Vse to pa pomeni borbo, borbo, borbo, neprestano borbo, ki pa je edina rešilna! Ni druge rešitve za nas! Le če si bomo prisvojili ta slog življenja, izgnanstvo ne bo za nas pomenilo smrt!

Treba je vendar napisati naši pretresljivi epopeji skladen konec!

Ali nas kri, ob molku sveta padlih in zasramovanih soborcev ne teži kot strašna obveza?

Sodba o borbi in stiski, "ko so slovenski narod na križ pribili", še ni izrečena,

a svet si jo bo strojil ne najmanj po tem, kakšno moč in zagon nam bo dala za bodočnost!

O - A - M - D - G

O p o m b e :

1. James Burnham, The Managerial Revolution-John Day et Co Inc, New York, 1941. -

Italijanski prevod J.B. Rivoluzione dei tecnici, Mondadori, aprile 1946, 324 strani, 200 lir. Primerjaj: kritike: Il Mese, seconda raccolta p. 102; kritika v ugledni francoski politični reviji: Res publica - Paris, 1946 - N° VII p. 82. - Nedavno je izšla B. knjiga v ceneni izdaji Penguin - Books N.York.

2. Prim. v tej zvezi, kaj pravi Maritain:

"Duša naroda ni nesmrtna. Neposredni in posebni namen, skupni blager naroda je časna in zemška stvar, ki jo lahko dvignemo v njenem lastnem redu po zaslugi evangelijskih kreposti, ki pa njen red je in ostane naraven in ne nadnaraven in ki pripada zemskemu kraljestvu," *Espoir de la France, Cahiers du Témoignage Cretien, Guillet 1944.*

- - - -

P I S M A I N M N E N J A

Z a v z g o j o k a t o l i š k i h
p o l i t i k o v i

Dragi Kras, rad bi te opozoril na važno razliko, ki jo moramo imeti pred očmi, kadar razmišljamo o vzgoji krščanskega političnega narašča ja. Politika ni zgolj specialni del etike, kot mnogi mislijo. Politika ima v sebi velik delež etike, a poleg njega je v njej tudi delež umetnosti, artis, v širokem skolastičnem pomenu besede. Stari skolastiki so strogo ločili med recta ratio agibilium in pa med recta ratio factibilium, med pametnostjo (prudentia) in med umetnostjo (ars), ki predstavljata dve območji praktičnega reda. Območje agibilium je naravnano na skupni končni cilj človekov in je njegov predmet izpopolnjenje človekove biti kot take. Območje agibilium je območje npravstvenosti, oziroma človeškega dobra kot takega. Pametnost, krepost praktičnega uma, ki uravnava agibilia, se drži vsa v človeški liniji. Je kraljica npravstvenih kreposti, je ukazovalka, kajti ona meri naša dejanja glede na naš zadnji cilj, ki je Bog. Deluje ad bonum operantis.

Območje factibilium pa je območje ustvarjalnega dela, umetnosti v širokem smislu (kamor poleg pesništva, slikarstva, muzike štejejo skolastiki politiko, vojno umetnost, gospodarstvo kot praktično krepost, obrti, umetelnosti itd.) Umetnost je usmerjena na ta ali oni posebni cilj, vzet v neki stranski liniji, ni naperjena na splošno človeške dobro, ampak na dobro ali na popolnost dela, ki ga je izvršiti. Deluje ad bonum operis.

Umetnost in pametnost, vzete same po sebi sta dve nasprotujoči si kreposti, sta naravna ni v različne smeri. To nasprotovanje pride večkrat do tragičnega izraza n.pr. pri lepih umetnostih in pri politiki. V gotovem redu in s posebnega vidika; v redu dela in z vidika dobrega v delu, mora biti umetnik ponižen, velikodušen, pameten, pošten, močan, zmeren, prostostedušen. Vse te kreposti, ki jih mora imeti umetnik secundum quid, pod gotovim odnosom do dela, ki ga mora ostvariti, imajo svetniki simpliciter v liniji splošnega dobrega. Zato ima umetnost v nekem stranškem pomenu in smislu svojo lastno etiko in deontologijo.

S stališča umetnostnih (ali v našem primeru: čisto političnih) vrednot, pametnost in nравstvenost nista pristojni. Umetnost kot taka ni podrejena pametnosti. Ravno to naredi konflikt med pametnostjo in umetnostjo včasih tako tragičen. Ti dve kreposti same težko živita skupaj. In kdor v tem konfliktu v politiki gre za umetnostjo in pusti pametnost, pride v machiavellizem.

Kdor pa gre s pametnostjo in zanemari umetnost, kot se to žalibog velikokrat dogaja v taboru "dobromislečnih", zaide v neučinkovitost in neuspešnost politike, katere učinkovitost bi bila za obrambo pred zlom tako potrebna.

Za polno vredno krščansko politiko je torej treba bojega, pametnosti in umetnosti. Naraščaj mora spoznati in globoko spoštovati moralna načela v politiki. A to ni dovolj. Naraščaj je treba vzgajati v umetnosti politike. Tu je na mestu skrbno vođeno vajeništvo, gojenje pravega habitus politične umetnosti, ki a limine zavrača vsako improvizacijo, hrupnost, površnost in lahkotnost.

Soglasja med pametnostjo in umetnostjo pa ne bo brez modrosti, ki je "arhitektonika" v pogledu na vse intelektualne kreposti. Le modrost more popolnoma uglasiti agibilia in factibilia, nравstvenost in umetnost.

Ob lomljenju kruha, ki je pravez krščanske družbe, ob študiju teologije,, v preišljevanju se moramo priboriti do nje. Le s pomočjo modrosti bomo lahko nosili celovitost svojih bogastev in prišli do širakosti in globočine in učinkovito - sti tudi v politiki.

Dr. M.

O B Z O R N I K

"Zakaj se ne vrnem v Nemčijo" je bil naslov predavanja, ki ga je v maju imel znani nemški pisatelj Thomas Mann, ki se je pred leti umaknil pred hitlerjevci v Ameriko. Mann je odbil povabilo, da se vrne v Nemčijo. Razloge za odklonitev je obširno povedal v predavanju za londonsko radijsko družbo B.B.C.

Iz predavanja prepišemo mesto, kjer veliki sodobni pisatelj govori o izgnanstvu in domovini.

"Čakal sem, da bi se mogel vrniti: a prav sedaj mi je prišlo pred oči pismo, ki sem ga naslovil že v začetku leta 1941 na nekega svojega ogarskega prijatelja v katerem sem zapisal: "Izgnanstvo je postalo nekaj čisto drugega, kar je bilo v prejšnjih časih; ni več štadij čakanja, usmerjen v vrnitev, ampak opozarja že na neko razpršitev narodov in na izenačenje sveta."

Da, prav tako je: vse kar je narodno, je postalo provincialno, že lep čas, in ozračje, ki je zgolj domovinsko, je postalo vzdušje ječe. "Nemčija, Nemčija! Brez Nemčije bomo neizbežno propadli!" - tako so vpili tisti, ki so ostali doma leta 1933, ker niso nikdar odprli ust proti nesreči, ki se je bližala. Toda to je zmota! Zame je bila tuja zemlja blagodarna, dočim sem svojo nemško dediščino nosil s seboj, mi ni manjkala nobena nemških izkušenj teh zadnjih let, čeprav nisem bil prisoten, ko se je zrušila moja hiša v Monakovem."

B o r g e s e . znani italijanski esejist in politični izgnanec trdi, da ima v borbi proti režimu vedno prvo mesto opozicija, ki je ostala v deželi. V "Golia, marcia del fascismo" piše o težavah in bolečinah izgnanstva, ter pravi "kaj je vse to trpljenje, če ga primerjamo s stisko, ki so jo trpeli Italijani v domovini v teh letih? Iti preko tega ni dovolj. v dnu duše me boli, da nisem o stal doma s tistimi, ki so trpeli."

Harold Laski. Faith, Reason and Civilisation - London 1944, je značilna knjiga predsednika izvršnega odbora laburistične stranke, profesorja ekonomije in potomca bogate židovske družine iz Liverpoola. Nam bivšim ljubljanskim študentom je bil znan po menda edini njegovi knjigi, ki je bila v Ljubljani: Le Socialisme selon les peuples, kjer je razložil na zelo prepričljiv način, da se socializem, čeprav je mednarodno gibanje, ne more odtegniti vplivu nacionalizma. Laski skorajda predstavlja nujnost nacional-socialistične faze v razvoju evropskega socializma.

Knjiga, na katero opozarjamo, je morda najbolj ognjevit zagovor sovjetskega sistema, kar ga je kdaj kak zapadni publicist - nekomunist napisal. Tema te knjige je primerjava med današnjo krizo kulture in med krizo kulture antičnega sveta ob začetku krščanstva. Samo nova vera lahko reši današnji svet: vidni znak te vere je dal ruski narod, ki se bori za uresničitev komunistične družbe. Stara krščanska vera očetov je umrla in nihče je ne more več obuditi v dobi racijonalizma in tehnike.

"Teško si je predstavljati na kakšni podlagi bo zgrajena nova kultura - pravi Laski - s zdi se, da bo morala zrasti iz idej, ki so rodile rusko revolucijo."

Henry A. Wallace - Sixty million jobs, Simon and Schuster inc. New York 1945. - Ta velezanimiva, čitna in resna knjiga bivšega amerikanskega trgovinskega ministra se dobi sedaj v Italiji v angleškem originalu in v italjanskem prevodu. (Einaudi 1946, pod naslovom "Lavoro per tutti"). Treba bi bilo, da jo vsi naši izgnanci, ki se količkaj zanimajo za socialna vprašanja, temeljito prouče. Wallace je postavil s to knjigo socialno-politično teorijo, ki se je hitro uveljavila v svetu pod imenom teorije popolne zaposlitve (integral Employment). Država mora preskrbeti dobre službe za vse! To je možno z pravilnim vezanjem načrtnega gospodarstva z svobodno pobudo na podlagi napredka tehnike, ki ga mora država podkati in uravnavati. Ideja "Šestdeset milijonov služb" se lepo ujema s krščansko socialnim programom. Kaže pa tudi, da vse krščansko socialne ideje naj bodo še tako lepe, niso uresničljive brez celinega aparata gospodarskih in tehničnih strokovnjakov, ki so v krščansko socialnem duhu vzgojeni in aktivni. Brez krščansko socialnih the Managers, oziroma brez njihove resne priprave in vzgoje, je naše socialno govorjenje hinavščina: kajti govorimo, kaj bi bilo treba storiti, ne povzamemo pa resno konkretne pobude, ki edino prepričljivo dokazujejo resnost naših stremljenj.

- - 0 - -

ERIKA JAZBAR

KRASOVE PRIPOMNJE,
napisal in uredil dr. Jakob Kras
Trst, mali srpan 1946, številka 1

Besedilo, ki ga v nadaljevanju objavljamo, je bilo prebrano na celodnevnem dogodku »Simpozij treh Slovenij o totalitarizmih - komunizem, fašizem in nacizem v misli Milana Komarja«, ki ga je pripravil zavod Philosophia perennis ob 100-letnici rojstva Milana Komarja v Muzeju novejši zgodovine v Ljubljani, 21. avgusta 2021. Oblikovalo ga je dvanajst predavateljev iz matice, zamejstva in zdomstva.

KONTEKST NASTAJANJA ESEJA
MLADEGA MILANA KOMARJA

Drobno knjižico *Krasove pripomnje* je oktobra 2020 nanovo odkrila Helena Janežič v prostorih nekdanjega »D-fonda« Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Gre za doslej edino poznano kopijo tipkopisa, ki jo podpisuje dr. Jakob Kras julija leta 1946 v Trstu. Pripisana številka 1 nam govori o nameri avtorja, da bi izšlo več števil.

Na kopiji, ki se je znašla v sobi NUK-a, so pod priimek Kras s svinčnikom dodali pripis »Komar«. Poklicni sledilci so marljivo opravljali svoje delo in bili informirani o delovanju in premikih politične emigracije zunaj meja domovine. Da bo pripis s svinčnikom držal in da so *Krasove pripomnje* delo mladega Milana Komarja, ki je bil leta 1946 star 25 let, nam je potrdil akademik in Komarjev sopotnik Zorko Simčič.

Tekst sega v čas velikih družbenih, narodnih in političnih dilem: za zahodni in slovenski svet, doma in v begunstvu. Ponudili bomo nekaj iztočnic, utrinkov dogajanja v prvih povojnih letih in še posebej v poletju leta 1946 na primorskem in turinskem koncu.

PSEVDONIM IN TRŽAŠKE KORENINE KOMARJEVIH

Najprej namig okoli izbire psevdonima Jakob Kras. Pri njem bi lahko odmevala tržaška veja Komarjevih. Milan Komar je bil sin primorskih beguncev, ki so se zaradi opustošenj prve svetovne morije in prihoda Italije na Primorsko umaknili na Kranjsko. Oče Ludvik je bil po rodu Tržačan, mama Cecilija - z dekliškim priimkom Blažič - iz Kostanjevice pri Ligu na Kanalskem Kolovratu, torej z goriškega konca. Milan se je rodil v Ljubljani, odraščal v Škofji Loki, v gimnazijskih letih ponovno živel v Ljubljani. Na primorske korenine so Komarjevi ostali navezani, nanje so bili tudi ponosni. Milan je - tako kot ostali mladi Ljubljančani in Mariborčani primorskih korenin - v medvojnem delovanju na Primorskem čutil posebno poslanstvo, vračanje h koreninam.

Korenine očeta Ludvika izhajajo iz manjšega zaselka Log, nedaleč od Ricmanj. Vasica danes spada pod Domjo, ki je nadaljevanje tržaške industrijske cone, upravno je del slovenske občine Dolina. Tu se (tržaški) *Kras* pomika v Istro. V vasi so družini Komarjevih pravili »pri Netnih«, ko je Milan Komar v času nemške uprave služboval v Gorici, je v Logu še živela družina bratranca Otmarja, ki ga je v vasi tudi obiskal.

Na pokopališču v Ricmanjih boste našli številne grobnice Komarjevih, tudi glasbenika Milana Komarja, ki je bil leta 1968 prvi predsednik tamkajšnjega pihalnega orkestra.

Pisanje pod psevdonomom je bilo v tistem času razširjeno domala povsod med Slovenci v politični emigraciji, ki so bili julija leta 1946 v veliki meri še razkropljeni po begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji. To je še posebej veljalo za politično razgibani obmejni primorski pas, ki je bil s prvo razmejitvijo, ki jo je prinesla Morganova črta, pod zavezniško vojaško upravo. Bil je to čas ideoloških konfrontacij in pouličnega nasilja, čas negotovosti in begunstva, strahu in še zelo bolečih ran. Bil pa je tudi čas novega začetka, ko so vse strani nanovo gradile temelje delovanja, iskale nova žarišča in povezave, odpirale nove poti.

TRST (IN GORICA) LETA 1946

Trst in Gorica leta 1946 še nista zadihala povojnega miru, ostajala sta v nedorečenem položaju, v središču mednarodnih diplomatskih dogovarjanj, pred raznimi komisijami je moralo prebivalstvo dokazovati svojo pripadnost eni ali drugi državi, pa čeprav je bila za obe mesti usoda že zapečaten.

Leto kasneje bo Gorica prešla pod Italijo in ostala odtrgana od svojega zaledja, ki bo na jugoslovanski strani ostalo brez svojega mesta. Tu bo režim zgradil novo mesto, ki bo tudi v imenu izzivalo Gorico - Nova Gorica, zraslo bo na novih ideoloških temeljih, med drugim brez cerkve.

V Trstu bo nastala unikatna uprava Svobodnega ozemlja, ki bo prehod pod Italijo prenesla na leto 1954, slovenskim političnim beguncem brez italijanskega državljanstva, ki so leta 1947 zapustili Gorico, pa bo nudila še nekaj let delovanja na primorskem koncu.

SLOVENSKA POLITIČNA EMIGRACIJA V TRSTU

V Trst (in Gorico) so že poleti leta 1945 prihajali ali se vračali slovenski izobraženci, ki so postali dejavniki zagona slovenskega šolstva, medijev in družbenega življenja. Veliko jih je prišlo tudi iz begunskih taborišč, ki so po Italiji sprejela več tisoč Slovencev, ki so maja 1945 zapustili domovino. V Monigu pri Trevisu je bilo od maja in do konca avgusta 1945 prvo zbirno taborišče za civiliste, kjer je živelo 20 tisoč beguncev različnih narodnosti, med katerimi je bilo 1.200 Slovencev. Tu so v stotih dneh uresničili pravi čudež življenjske moči s šolstvom, kulturnimi podvigi, tiskom, verskimi in družbenimi dogodki.

Ravnatelj slovenske begunske gimnazije v Monigu, Srečko Baraga, je bil avgusta 1945 povabljen v Trst, da bi pomagal pri ustanovitvi slovenskih šol, ki so jih omogočili zavezniki. Baraga je v Trst poklical več profesorjev in kulturnikov, ki so takrat bili že v taborišču v Serviglianu in so nato pomembno posegli v od vojne in zatiranja slovenske besede opustošeno narodno telo.

Milan Komar je takrat živel nedaleč od Turina, kamor se je zadnji teden aprila 1945 umaknil iz Gorice. V skupini slovenskih političnih beguncev, ki je julija 1946 že delovala v Trstu, so bili

številni njegovi ljubljanski znanci in prijatelji, protagonisti skupnih medvojnih poti na Primorskem. Da bi iz Turina Milan Komar leta 1946 zahajal v Trst (ali Gorico), ni dokumentirano, doslej objavljena poročila UDBE ga na primorskem koncu ne omenjajo.

POLITIKA SE PREBUJA

V Trstu (in Gorici) je vrelo tudi na družbeno-političnem polju, zametki nastajanja političnih gibanj, ki so prisegala na zahodno demokracijo, segajo že v leto prihoda Zavezniške vojaške uprave. V Gorici je Slovenska demokratska zveza (SDZ) nastala nekaj mesecev po objavi knjižice *Krasove pripomnje*, 17. januarja 1947. Bila je to koalicijska stranka, ki je zbirala celoten demokratični tabor. V Trstu so bile dinamike bolj razvejane, sestrška SDZ za Samostojno tržaško ozemlje je bila ustanovljena 21. decembra 1947, katoliška politična skupina pa je imela avtonomno življenje. Goriška in tržaška SDZ sta tesno sodelovali, imeli skupno glasilo *Demokracija*, ki je izhajalo v Gorici. Urednik tednika je bil Andrej Slavko Uršič, ki ga je UDBA 31. avgusta 1947 nedaleč od Kobarida, kjer je bil doma, ugrabila; za njim se je izgubila vsaka sled.

Jugoslovanski režim je na terenu s svojimi agenti, sodelavci in domačimi špijoni dogajanje v glavnem nemoteno nadziral, sledil je voditeljem demokratičnega tabora, disidentom, še posebej političnim migrantom, črni avto je vozil tudi po Trstu in ugrabljaj ljudi, ki so nato izginili.

V krajevno politično dogajanje slovenska politična emigracija takrat v glavnem ni bila vključena; od sredin, ki so postavljale temelje povojni nekomunistični in protikomunistični politični sceni je živela ločeno, svoje delovanje je v glavnem usmerjala v šolstvo, slovenski radio in kulturo. Opisane premike pa so slovenski politični begunci prav gotovo spremljali, saj so v njih videli okvir tudi za svoje delovanje, za katerega takrat - julija 1946 - še niso vedeli, ali se bo nadaljevalo na Primorskem, v matici ali drugje.

Milan Komar je za *Krasove pripomnje* izbral Trst. Drugi namig: v poletju leta 1946 je mogoče tudi sam razmišljal o možnosti, da bi se preselil na tržaški konec. Turinska diploma mu je omogočala službo na slovenskih šolah, na slovenskem radiu je delovalo več znancev, izhajali so časopisi in revije, družbeni utrip slovenstva je bil živahen, kraje in ljudi je poznal in bil nanje navezan.

V CHIERIJU (1945-1947)

Milan Komar je julija leta 1946 z družino živel nedaleč od Turina, v Chieriju. Iz Ljubljane se je prvič umaknil marca leta 1942, ko se je, kot študent prava in član Dijaške Katoliške akcije in Tomčevih mladcev, znašel na spisku za likvidacijo, ker je vstopil v odbor univerzitetne organizacije, ki so jo zahtevale italijanske oblasti, da ne bi zaprle ljubljanskega vseučilišča. Po umorih študentov Franca Župca in Jaroslava Kiklja je na povabilo Janka Kralja prišel v Gorico, pot ga je nato vodila na univerzo v Turin, kjer je 17. decembra leta 1943 zaključil študij prava. Ko je bil po kapitulaciji Italije ustanovljen Slovenski narodni varnostni zbor, se je vanj vključil, spomladi leta 1944 pa se nastanil v Gorici, kjer je do konca aprila leta 1945 urejal slovenski poltednik *Goriški list* in bil med protagonisti posebne narodne pomladi, do katere je v posoškem mestu prišlo pod nemško upravo na pobudo tistih goriških slovenskih katoliških narodnjakov, ki so se dve desetletji upirali fašizmu in so od poletja 1942 ostro nastopili proti komunizmu.

Za Milana Komarja je bilo to navdušeno in zaneseno delo v skupini mladih izobražencev, ki so izšli iz ljubljanske univerze in so v Gorico prišli poučevat na slovensko gimnazijo, prirejali so kulturne dogodke, tečaje, srečanja. Slovenska beseda se je po dveh desetletjih zatiranja vračala v javnost. Goriško obdobje je Milan Komar ohranjal v zelo dragem spominu.

Zadnja številka *Goriškega lista* je izšla 28. aprila 1945, v tistem tednu je tudi njegov urednik zapustil Gorico in se z ženo preselil v okolico Turina. V Chieriju je družina preživela dobri dve leti, tu sta se rodili dve hčerki, v Argentino so se odselili poleti leta 1947.

V Chieriju se je Milan Komar lahko srečeval z nekaterimi odličnimi Slovenci. Tu je deloval salezijanec Tone Vode (1904-1978), ki je povezoval slovenske sobrate razpršene po svetu, tudi s pomočjo lista *Naše delo*, ki ga je takrat pripravljala v tamkajšnjem svetišču Colle Don Bosco (1945-1947), nato pa do svoje smrti v krajih, kjer je deloval. Na salezijanski univerzi je do leta 1947 poučeval dogmatiko Franc Valant (Walland) (1887-1975), teolog, profesor, salezijanski inšpektor. Bil je zelo izobražen in duhovno globok sogovornik.

Slovenski salezijanci so takoj po koncu vojne imeli tudi postojanko v Trstu, točneje na Opčinah. Med njimi je izstopal Franc Štuhec (1913-1986), ki je skrbel za prve povezave med sobratih v begunstvu in direkcijsko kongregacijo v Turinu. Na Tržaškem je začel

že poleti leta 1945 izdajati list *Zveza med brati*. In nova povezava med Turinom in Trstom je tu.

“KLERIKALCI HOČEJO IZ TRSTA NAREDITI PIEMONT”

Milan Komar je 15 tipkanih strani knjižice *Krasove pripomnje* napisal na (verjetno) italijanski tipkalni stroj brez strešic, ki so dodane ročno. Mimogrede: v Turinu je takrat delal pri krščansko-demokratskem večerniku, v mestu pa je imel na voljo v izvirniku ali italijanskem prevodu dela, ki so na področju družbenih, političnih in ekonomskih ved izhajala v takratnem času. O najaktualnejših temah je lahko tudi razpravljal s prvovrstnimi sogovorniki. V Turin se je tik pred koncem vojne vrnil filozof in politolog Augusto Del Noce, poučeval je na tamkajšnji (višji) srednji šoli, v revijah in knjigah je objavljал eseje in prevode. Z Milanom Komarjem sta ostala tudi kasneje povezana.

Krasove pripomnje je Milan Komar označil *pro manuscriptu*, torej za neregistrirano periodično publikacijo, za kraj izida pa je izbral Trst, za katerega, kot rečeno, ni dokumentirano, da bi tja zahajal ali bil kako soudeležen pri tamkajšnjih dinamikah.

Zakaj torej Trst? Na mesto v zalivu so takrat s posebnim zanimanjem gledale domala vse strani. Trst je bil posejan z avtohtonim slovenskim življem, v njem je že delovala lepa skupina slovenskih političnih beguncev, mesto leži ob meji z matično domovino, ki se ji politični begunci julija leta 1946 še niso odpovedali, izbira zdomstva je prišla kasneje. Takrat so še razmišljali o tem, kako bi posegali v matični režim, delovale so ilegalne skupine, ki so redno prehajale mejo, zbirale informacije, sodelovale z zavezniki, tržaški (in goriški) konec je bil tudi privilegirana točka za ilegalno prehajanje meje in to v obe smeri. Trst je bil skratka idealna iztočnica za marsikaj, tudi Franc Jeza je tri leta kasneje izbral Trst, ko je ilegalno zapustil matično državo. V Trstu je objavljал, agitiral, sanjal o samostojni in demokratični slovenski državi. Zelo poveden je stavek, ki so ga takrat in kasneje ponavljali matični in zamejski režimski možje oziroma tisti, ki so bili z njimi uradno in neuradno povezani, in sicer *klerikalci hočejo iz Trsta narediti Piemont*.

Vprašanje formacije vodilnega kadra in vloge slovenskega izobraženstva v tujini, ki sta v ospredju Komarjevega teksta, sta takrat bili središčnega pomena.

Besedilo glavnega eseja, ki se bere na devetih straneh, nosi poudarjen naslov *The Managers!* Čuti se prelomnost časa, ko kolesje zgodovine prinaša novi sloj vodilnih, vojna je pospešila proces umikanja stare garniture. Za Slovane in Slovence posebej je vprašanje nove inteligence ključno, pravi Jakob Kras, saj narodu, ki je brez ukoreninjenega sloja meščanstva, prinašajo spremembe vodilnega kadra globoke posledice. V formaciji nove slovenske inteligence mladi Komar vidi tudi vlogo slovenskega izobraženstva v tujini: matični režim ne bo ustvaril kadrov, ki bi bili kos novim časom, to moramo storiti mi, in to za ceno velikega napora in borbe, je prepričan.

Esej ponuja analizo družbeno-politične slike, ki sega v korenine sistema, opredeljuje in primerja stanje na evropskih tleh, vanj umešča slovensko specifiko, njene šibkosti in pot slovenskega katolištva. Pogled je uprt naprej, očitna je potreba po sodobnosti in preureditvi pojmov.

THE MANAGERS!

Iztočnico ponuja delo ameriškega esejista Jamesa Burnhama *The managerial revolution* (NY 1941), ki je aprila leta 1946 izšlo v italijanskem prevodu. V njem avtor napoveduje razpad dotlej poznane oblike kapitalizma. Sloj meščanov, ki ima s kapitalom kontrolo nad proizvodnjo, bo nadomestil sloj menedžerjev, ki so v neposrednem stiku s proizvodnjo in jo z razliko od lastnikov tudi obvladujejo. Podoben proces se bo zgodil tudi v socialističnih državah, kjer je lastnik proizvodnje država. Menedžerji bodo dajali tempo tudi javnemu življenju.

V procesu nastajanja slovenske inteligence smo katoličani prišli prepozno, piše Jakob Kras. Dogodki so nas prehitevali, narodu pa smo pisali nevidno zgodovino, nekatoliško nastrojenim voditeljem smo nudili družbeno podlago. Manjkalo nam je le prevečkrat dalekovidnih in razgledanih ljudi, enako trdnih v načelih kot v stiku s tokom zgodovine. (...) Politični koncepti hitro zastarajo in ljudje se obrnejo vedno k tistemu, ki slutijo pri njem duha novih časov.

Potrebujemo »the managers«, dovolj ukoreninjenih v slovenstvu, da se ne bodo zbal svetovnih širjav! Tak rod bo lažje zrasel v tujini kot v domovini, da le ne bo zgubil stika z rodno zemljo.

(...) Vse to pa pomeni borbo, borbo, borbo, neprestano borbo, ki pa je edina rešilna! Ni druge rešitve za nas! Le če si bomo prisvojili ta slog življenja, izgnanstvo ne bo za nas pomenilo smrti! Treba je vendar napisati naši pretresljivi epopeji skladen konec!"

Tako dr. Jakob Kras.

PISMA IN MNENJA – OBZORNIK

Uvodnemu eseju sledita razdelka *Pisma in mnenja* ter *Obzornik*. Dr. M (v *Goriškem listu* je Milan Komar nekatere članke podpisoval z -m-) v prvem podpisuje razmišljanje *Za vzgojo katoliških politikov!* Pri formiranju političnega naraščaja katoliške strani je treba imeti pred očmi dejstvo, da ima politika v sebi velik delež etike, a tudi obrti -artis: dve območji praktičnega dela, ki ga predstavljata pametnost in umetnost, dve kreposti, ki sta naravnani v različne smeri in jih je treba uglasiti v sobivanje, saj bomo sicer imeli dva polovična sterilna ekstrema, makiavelizem in neučinkovitost, piše dr. M.

V zadnjem razdelku *Obzornik* ponuja izseke iz branj štirih tekstov, ki govorijo o življenju v tujini. Thomas Mann je za britansko radijsko postajo BBC maja 1946 povedal, zakaj se ne vrne v Nemčijo, potem ko se je med nacizmom umaknil v ZDA. Izgnanstvo se je v zadnjem času povsem spremenilo, ni več čakanje na vrnitev, pravi Mann, ki opozarja na izenačenje sveta.

Pri tekstu političnega izgnanca in preučevalca fašizma Giuseppeja Antonia Borgeseja *Golia, marcia del fascismo*, ki je izšla v angleščini v ameriškem eksilu leta 1937 in leta 1946 v italijanskem prevodu, izpostavlja pomen delovanja opozicije, ki je ostala doma, in trpljenje sonarodnjakov v domovini.

Angleški ekonomist Harold Laski v knjigi *Faith, Reason and Civilisation* (London, 1944) razčleni krizo kulture in z vzporedjem krize antičnega sveta in prihodom krščanstva trdi, da samo nova vera lahko reši današnji svet, vidni znak te vere pa je dal ruski narod.

In še vpogled v knjigo *Sixty million jobs* (NY, 1945), ki jo je napisal nekdanji ameriški minister za trgovino Henry A. Wallace in je izšla v italijanskem prevodu leta 1946. Ponuja teorijo popolne zaposlitve s strani države, kar ji omogoča načrtno gospodarstvo s svobodno pobudo na podlagi napredka tehnike. Kar se lepo ujema s krščansko-socialnim programom, pravi avtor.

MLADČEVSKA FORMACIJA IN UVODNIKI V GORIŠKEM LISTU

Ko so julija leta 1946 izšle *Krasove pripomnje*, je bil Milan Komar star 25 let. Za sabo je imel zgoščeno petletje medvojnega in povojnega dogajanja, ki ga je živel v prvih vrstah. V času gimnazijskih in univerzitetnih let v Ljubljani je deloval v skupini mladcev Kristusa Kralja, bil je tudi med uredniki glasila *Mi mladi borci*. »Mladčevski« način podajanja odmeva tudi v eseju, tudi pri večkratnem pozivu k borbi.

V 9. številki glasila *Mi mladi borci*, ki je izšla 13. novembra leta 1936, med drugim takole beremo: »Kako krasen cilj imamo pred seboj! Naše delo je preobrazitveno, osvajalno, kot je sploh delo Katoliške Akcije. Preobraziti, osvojiti Kristusu vse dijaško okolje, kako velik cilj je to! Velik cilj, ki zahteva mož dejanja, a može dejanja tudi ustvarja. Zato bomo preobrazili najprej same sebe, da se preoblikujemo v resnične može dejanja, ki umejo cilje postavljati, cilje uresničevati. Treba je dijaške vrste osvojiti, jih navdihniti s katoliškim, borbenim duhom, izoblikovati jih, ustvariti iz njih bodočo katoliško inteligenco, ki bo v javnem življenju prodrla z odločnim in brezpogojnim katoliškim programom.«

V organizacijah Katoliške akcije je Milan Komar deloval tudi v Italiji, med univerzitetnim študijem v Turinu je bil član njenega gibanja, ki je zbiralo mlade izobražence in diplomirane. V *Krasovih pripomnjah* odmevajo poudarki, o katerih so v prvih povojnih letih razpravljali katoličani v Italiji in v zahodni Evropi, izbor knjig, pri naša italijanskem prevode, ki so izšli ravno v tistem času in jih je v Turinu lahko nabavil, v Trstu (in Gorici) pa so bili verjetno težje dostopni.

Veliko je tudi vzporednic, ki jih *Krasove pripomnje* ponujajo tudi z uvodniki in članki, ki so izšli v poltedniku *Goriški list*, ki ga je Milan Komar urejal in je izhajal v Gorici od 6. 5. 1944 do 28. 4. 1945. Zapisi v *Goriškem listu* so v glavnem nepodpisani, veliko je kratic, v vsaki številki bomo našli besedila, za katere lahko trdimo, da je njih avtor Milan Komar, kar so nam potrdili tudi nekateri pričevalci. Ob uredniku je bil pri *Goriškem listu* glavni časnikar Ciril Kočevar, ki je nato bil povojni begunec v Argentini.

Treba nam je vodstva je naslov uvodniku, ki ga je Milan Komar podpisal s psevdonimom -m- in je izšel 17. maja 1944. Med drugim takole beremo: »Voditelj je tisti, ki stopa pred ljudstvom in mu

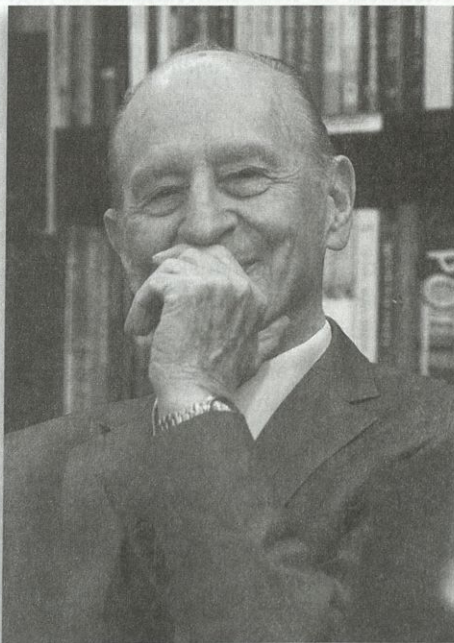
kaže pot, in ne tisti, ki caplja za zapeljano množico in se ji dobrika. Voditelj mora biti kot oče ali gospodar. Kakor ni veliko vreden tisti oče, ki si ne upa otrokom ničesar reči, ko hodijo po nepravih potih, tako ni veliko vreden tisti voditelj, ki si ne upa povedati ljudstvu v obraz, kaj je resnica in kaj je laž. Voditelj ni tisti, ki zapusti ljudstvo v usodnem trenutku in ga izroči na ljubo viharjem, voditelj je marveč tisti, ki neustrašeno opominja, kliče in se ne umakne s svojega mesta, pa čeprav za ceno življenja. Voditelj je tisti, ki z ljudstvom vzame križ na rame in ne gleda na svojo kariero. (...) Dobri voditelji so narodu vse. So oči, s katerimi gleda narod v daljave bodočnosti, so ušesa, s katerimi prisluškuje najglobljim utripom svojega srca, oni so narodu glava, pamet.»

Jakob Kras dve leti kasneje v *Krasovih pripomnjah* pa takole: »Treba je udušiti tisto dekadenco prikrito nemoč, ki ne more z zaupanjem in pričakovanjem gledati v bodočnost in se izdaja v polovičnem in nebistvenem delu! Treba je razviti v nas okus za borbo, za tipanje v neznano prihodnost, pogum za držen pogled na negotove perspektive, ki se odpirajo pred nami. (...)«

DAMIJAN AHLIN

ZORKO SIMČIČ - STOLETNIK

Prvi urednik Meddobja

Zorko Simčič

V več stoletni vinogradniški regiji, kjer se tradicija še danes upošteva, v nekem toplem jesenskem podnebjju v pričakovanju mrzle decembrske zime, bolj točno 19. novembra, se je v Mariboru pojavil mali Zorko; tako so ga krstili. Bilo je davnega leta 1921. Ta otrok je bil že v zibelki nekaj posebnega, vedno vesel in bi rekli nemirnega duha, v pravem otroškem zdravem vzdušju. Mesto Maribor mu je bil prvi a ne edini dom, ali domači kraj.

Nekaj dni za njim se je v Kranju rodil neki France, prav gotovo se sprašujete kaj sploh imata v zvezi. Se pravi do tedaj samo to, da sta bila dojenčka

Družina Simčič, ki je po prvi svetovni vojni pribežala na Štajersko iz Goriških Brd, je pred drugo svetovno vojno štela pet članov: mati, oče in trije bratje. Po vojni pa je Zorko šel v širni svet; njegova brata sta pa bila ubita kot domobranca.

Simčičev Zorko je v Mariboru končal nižjo klasično gimnazijo na državnem učiteljskišču. Ob nemškem napadu na Jugoslavijo (1941), se je takoj pridružil prostovoljcem, ki so želeli obraniti Jugoslavijo.

»Grem za dva, tri dni.« Mama je onemela, oče je samo kimal, dobro je vedel, kako stvari stoje. Nič ni rekel, samo pokrižal me je. Odšel sem, v Maribor pa sem se vrnil ne po dveh, treh dneh, temveč po - dvainpetdesetih letih.« (ZS)

Po kapitulaciji se je umaknil v Ljubljano. Nadaljeval je študij na Filozofski fakulteti in ga kot begunec med vojno tudi dokončal. Leta 1942 je bil v internaciji v italijanskem taborišču Gonars, kjer so bili tudi drugi slovenski izobraženci in umetniki med njimi Udovič, Vipotnik, Gruden, Pirnat in seveda France Balantič.

Torej do sedaj imata France in Zorko še eno skupno zgodovinsko točko. Po vrnitvi v Ljubljano je dobil službo pri Socialni ali Zimski pomoči in naposled na Tiskovnem uradu Ljubljanske pokrajine.

Še kot dijak, komaj dvaindvajset letni, je napisal svoj prvi roman, *»Prebujenje«* (1943) za katerega je prejel Prešernovo literarno nagrado mesta Ljubljane.

»Napisal sem ga v štirinajstih dneh in ga poslal na Finžgarjev natečaj, kjer sicer ni dobil nagrade, je pa toliko navdušil žirijo iz Finžgarjevega kroga (France Koblar, Silvo Kranjec ...), da se je Nova založba odločila za natis. Zanj sem res prejel, praktično še dijak, nagrado mesta Ljubljane. Nekateri starejši bralci so roman označili za 'premodernega', češ, da v njem nastopajoči skačejo med vožnjo na tramvaj, telefonirajo, smučajo, odbijajo belo žogico (ping-pong) ... Danes imam ta roman za literarnega nedonošenčka in bi ga najraje spravil v klet.« (ZS)

Svoja dela je izdajal pod psevdonimi Albin Belko, Alko Belin, Bric, Mirko Ščipalec, Marij Borski, Bine Šulinov, Simon Preprost in tukaj je še tretja žilica, ki povezuje Franceta in Zorka ... pisana beseda.

Med okupacijo je Zorko kršil zapovedani kulturni molk, kot večina mladih sodelavcev Doma in sveta, ki ga je urejal Tine Debeljak. Sodeloval je v časopisu Slovenski dom, pisal za Slovencev Koledar, Obisk, bil je tajnik Zimske pomoči, ki jo je vodil po vojni ustreljeni pisatelj Narte Velikonja, sourejal je Zbornik Zimske pomoči leta 1944, v katerem je sodelovalo sto osem književnikov, umetnikov in znanstvenikov. Istega leta je napisal tekst za opero »Krst pri Savici«. Izdal pa je tudi izbor satir in humoresk »Tragedija stoletja« (1944). Pisal je dramska besedila. Spomladi 1945 so v Drami SNG začeli pripravljati uprizoritev drame »Zadnji akord«, a do nje ni prišlo.

Tik pred koncem vojne je pobegnil v Avstrijo, kjer je bil za tolmača pri angleški armadi, nato pa se je odpravil v Italijo, kjer je bil v službi pri zaveznikih v Rimu. Od leta 1946 do 1948 je bil zaposlen na radiu Trst A. V Trstu je nekaj časa študiral ekonomijo. Tam je tudi napisal radijsko dramo »Žalostna pesem«, v kateri je že takoj po vojni spregovoril o *narodni spravi*.

Pred odhodom v širni svet, na južno poloblo, se je ob državni meji na skrivaj srečal z očetom in mamom.

»Očetu je bilo vse jasno. Rekel je samo: Če Bog hoče, se bomo še videli, če ne, se ne bomo. Pogovarjali smo se kakšne četrt ure. Še zdaj me zgrabi krog srca, ko se spomnim, da je mama, tik preden me je objela in za slovo prekrizala prek čela, potegnila iz torbe jabolko in mi ga dala za na pot ... Nikoli več se nismo videli.« (ZS)

Leta 1948 je odšel v Argentino, kjer je bil takoj po prihodu v ožjem krogu organizatorjev kulturnega življenja v slovenski skupnosti, kot tak tudi soustanovitelj in vodja literarnega odseka naše Slovenske kulturne akcije (1954) ter prvih dvanajst let urednik kulturne revije Meddobje.

Sodeloval je pri raznih publikacijah (Vrednote, Novi časi, Zborniki Svobodne Slovenije, Meddobje), leta 1957 je objavil roman »Človek na obeh straneh stene«, ki po mnenju literarnih zgodovinarjev velja za »najpomembnejše pripovedno delo slovenskega zdomstva«. Nekoč je tudi omenil:

»Doma ni bilo svobode, ki sem si jo v Argentini lahko privoščil. Že samo izid Človeka to dokazuje. V matici je roman lahko izšel šele pet in trideset let pozneje, po demokratizaciji.« (ZS)

Pisal je tudi zgodbe za mladino »Povratek Lepe Vide«, »Družina Zebedej«, tekst za otroško opero »Čarovnik Začarane doline«.

Njegov literarni opus v zdomstvu (1948-1993) je zelo bogat. Utemeljuje ga s sledečimi besedami:

»Vendar se pisatelj ne more izolirati od družbene realnosti. Življenja največjih ustvarjalcev (Dante, Dostojevski, Shakespeare) nam govori-jo, kako pesniki in pisatelji spremljajo svojo dobo in jo tudi politično soustvarjajo. Nekaj drugega je zavezanost dnevni politiki. Literat kot politik zlahka zapade v skušnjava, ko misli, da se bo z rešitvijo politič-nih problemov rešila tudi duhovna stiska. Nenehno je v nevarnosti, da postane, kakor pravimo, politično korekten ravno takrat, ko je politič-na nekorektnost edini mogoč korektiv.«

V drugi polovici petdesetih let se je dopisoval z več kot pet-desetimi sodelavci revije Meddobje in jih na svojih potovanjih po Evropi v naslednjih letih tudi obiskoval. Posebno zanimivo je dopi-sovanje s Stankom Majcnom v domovini.

»V času mojega petdesetletnega zdomstva v Argentini sem trikrat po-toval v Evropo zato, da sem se srečal s prijatelji, predvsem s sodelavci Meddobja, ki so bili tudi sami zdomci.« (ZS)

Iz njegovih dramskih del izstopa »Zgodaj dopolnjena mla-dost«, ki je doživela uprizoritev v slovenskem gledališču v Torontu leta 1970.

Leta 1974 je izšla pesniška zbirka »Korenine večnosti«, zazna-movana z motivom smrti in bratomorne vojne, dogodkom med voj-no in po njej v kateri sta izgubila življenje oba njegova brata.

Leta 1980 se je poročil z Minko Debevec. O tem je izjavil:

»Podarila mi je dve deklici, dva sončna žarka. Njima – Mariji Clari / Marijci in Ivani Aleksandri – sem posvetil zgodbo ›Trije muzikantje ali Povratek Lepe Vide‹ in ›Srček, ki podi telešček‹, zbirko pesmi za otroke.« (ZS)

V Buenos Airesu je sodeloval na raznih inštitutih in tudi v slovenski skupnosti v osrednjem okraju Slovenska hiša in v sloven-skem društvu v Carapachaju, vse od leta 1980 do leta 1993, s celole-tnim tečajem antropološke filozofije prof. dr. Milana Komar. Takrat tudi nastane zbirka »Karapačjski anali«.

Ob tem je še letos izjavil:

»... Carapachay ... z našim dragim Milanom ... Dvajset let! Danes se kaj podobnega zdi povsem neverjetno. Nepozabni večeri - blagoslov-ljena leta za nas vse. Pa so tu še spomini ... Toda so dogodki, ure, ki so del večnosti in so neuničljivi, a ne!?« (ZS)

Po osamosvojitvi Slovenije se je z družino vrnil v domovino in tam nadaljeval s poslanstvom literarne plodnosti.

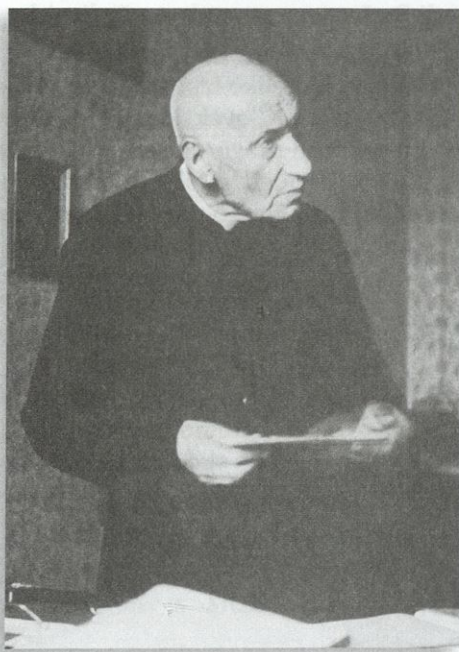
Za nekatera dela je bil celo nagrajen. Poleg literarne nagrade mesta Ljubljane za roman »*Prebujenje*« (1944) je prejel za roman »*Človek na obeh straneh stene*« literarno nagrado Slovenske kulturne akcije (1955), ob ponatisu istega dela v domovini nagrado Prešernovega sklada (1993), slovensko-kanadsko kulturno nagrado (1991), istega leta tudi tržaško nagrado Vstajenje za knjigo »*Trije muzikantje ali Povratek Lepe Vide*« ter mariborsko Glazerjevo listino (1997). Leta 2013 je prejel tudi Prešernovo nagrado za življenjsko delo in bogat ustvarjalni opus.

Po vsem opisanem - in veliko izpuščenega - spoznamo otroka, mladeniča, moža in gospoda. Človek, ki je kljub vsemu doživel sto jeseni ter ohranil vrednote in pravo smisel življenja z vsemi svojimi plusi in minusi. Človek, ki ni odraščal le v literaturi, ukvarjal se je tudi s športom in ljubil tudi glasbo - saj zelo rad igra kitaro. Torej, našemu Zorku se zahvalimo za izdelano pot v prid slovenstva in želimo naj ga Vsemogočni ohranja in bogato obdari z blagoslovom in zdravjem.

Tvoja SKA in Meddobje.

TOMAŽ SIMČIČ

BOŽJI SLUŽABNIK MSGR. JAKOB UKMAR ob petdesetletnici smrti

msgr. Jakob Ukmar

2. novembra 2021 je minilo 50 let od smrti msgr. dr. Jakoba Ukmarja, slovenskega tržaškega duhovnika, učenjaka, narodnega buditelja. Bliža se pa tudi dvajsetletnica začetka postopka za njegovo prigrasitev k blaženim.

Alojz Rebula njegov življenjepis (*Jakob Ukmar apostol sožitja*, Mladika, Trst 2000) začne z anekdoto. Ko je namreč neki Tržačan prosil slovitega patra Pija iz Pietrelcine, ali se lahko pri njem spove, mu je ta v odgovor zabrusil: »Ali v Trstu nimate Ukmarja?«

Čeprav se prof. Rebula kasneje ni spomnil identitete pričevalca, mi je pa večkrat zagotovil, da je anekdota avtentična. In dejansko ni razloga, da bi jo postavljali v dvom. Res je, da je Jakob Ukmar živel rezervirano in se je žarometom medijev izogibal, res pa je tudi, da se je glas o njem razširil po vsem katoliškem svetu. K temu so nemalo pripomogli tragični dogodki v Lanišću v Istri, kjer so ga avgusta leta 1947 med birmovanjem skoraj do smrti pretepli, tamkajšnjega župnika Štefana Ceka zaprli, mladega duhovnika Mira Bulešića (sedaj blaženega) pa ubili. Ti dogodki so v svetovni javnosti vzbudili silno ogorčenje in postavili na laž trditve jugoslovanskih komunističnih oblasti o domnevni verski svobodi, ki naj bi vladala v Jugoslaviji.

Ime Jakoba Ukmarja je tedaj večkrat odmevalo na trgu Svetege Petra v Rimu. Po pričevanju duhovnika Dušana Jakomina, ki je bil kasneje Ukmarjev tajnik in zaupnik, od leta 2002 do svoje smrti (2015) pa tudi postulator za njegovo beatifikacijo, pa je leta 1947 o Ukmarju na Trgu svetega Petra govoril tudi Carlo Carretto, predsednik mladinskega odseka Italijanske katoliške akcije ter tesni sodelavec Luigija Gedde, v prvem povojnem času zelo znanega in vplivnega krščanskodemokratskega agitatorja. Kasneje je h kreptivi Ukmarjevega ugleda pripomoglo tudi njegovo dobro osebno znanstvo s kardinalom Angelom Roncallijem, od leta 1958 do 1963 papežem Janezom XXIII, s katerim je tesno sodeloval kot cerkveni sodnik v Benetkah v času, ko je bil Roncalli beneški patriarh.

Toda zgoraj navedena anekdota je verodostojna tudi z duhovnega zornega kota, kamor izjava patra Pija nedvomno sodi. Če je bil na Tržaškem in sploh na Primorskem Ukmar po čem znan, je bilo to prav gotovo povezano s spovednico. Ni minilo dneva, da v njej ne bi preživel vsaj nekaj svojega časa. Kot vesten in izjemno urejen človek, ki je vodil evidenco svojega delovanja, si je beležil tudi število spovedancev. In tako vemo, da je od leta 1905 do smrti (1971) spovedal natanko 373.896 ljudi, kar bi pomenilo 15 na dan, če bi vsak dan opravil isto število spovedi. Med verniki, ki so se hodili spovedovat k njemu, so bili bodisi preprosti ljudje bodisi vrhunski intelektualci, bodisi Slovenci bodisi Italijani. Za vsakega je imel primerno besedo, predvsem pa je znal človeka dvigniti, tolažiti, hrabriti in spodbujati h krščanskemu življenjskemu slogu.

Seveda pa Jakob Ukmar ni bil le spovednik. V njegovem življenju se je duhovniško poslanstvo tesno prepletalo s kulturo, politiko,

znanostjo. Rojen je bil 13. julija 1878 na Opčinah na tržaškem Krasu, bogoslovje je študiral v Gorici, v duhovnika je bil posvečen 14. julija 1901. V letih pred prvo svetovno vojno se je kot dušni pastir z mladostno gorečnostjo posvetil organizaciji krščansko-socialnega gibanja na Tržaškem. Ustanavljal je Marijine družbe, izobraževalna društva, knjižnice, urejal je katoliško časopisje in navezal tesne stike z ljubljanskim Slovincem, zlasti s Francetom Terseglavom. Iz njegovega kroga je izšla pobuda o ustanovitvi posojilnice in hranilnice pri Sv. Ivanu v Trstu, leta 1909 pa je v soglasju z Ivanom Šušteršičem in Janezom Evangelistom Krekom ustanovil krajevno podružnico *Slovenske ljudske stranke*.

Stvari pa niso šle vse gladko. V sporu okrog bogoslužne »normalizacije«, katere namen je bil omejitvev t.i. slovanskega oz. glagolskega bogoslužja v tržaško-koprski škofiji, zlasti ponekod v Istri, se je Ukmar v imenu pokorščine direktivam vatikanske Kongregacije proti pričakovanju postavil na stran tržaško-koprskega škofa Frančiška X. Nagla (1902-1910) in se s tem zameril velikemu delu domače duhovščine, ki je bila večinoma orientirana narodno-liberalno in je simpatizirala s političnim društvom *Edinost*, nosilcem izrazito slogaške narodne politike. V ta kontekst sodi tudi Ukmarjev prevzem službe župnijskega upravitelja v Ricmanjah v času znane cerkvenega spora, ko se je ta vas v tržaškem Bregu v imenu obrambe slovanskega bogoslužja uprla škofiji in želela prestopiti v uniatstvo in celo v pravoslavje. Za posredovanje v tem vprašanju je Ukmar leta 1909 prejel papeško odlikovanje *Pro Ecclesia et Pontifice*.

Kasneje, ko je bila ricmanjska afera mimo, je novi tržaško-koprski škof Andrej Karlin Jakoba Ukmarja imenoval za rektorja Tržaškega škofijskega konvikta ter za veroučitelja na nemški državni gimnaziji v Trstu. Da kljub svoji strogo načelni drži v vprašanju bogoslužnega jezika Ukmar v resnici ni bil kak zakrknjen legalist, priča epizoda, ki ga je leta 1915 za pet tednov pripeljala v zapor na ljubljanskem gradu. Avstrijska policija ga je namreč aretirala pod obtožbo »žalitve Njegovega veličanstva« med uro verouka na gimnaziji. Tu naj bi bil med drugim izjavil: »Bog odpusti Avstriji ... Moderni človek zanika Boga in se vendar nanj ob vsaki priliki sklicuje, npr. manifesti nemškega in avstrijskega cesarja ... neumni nemški cesar, neumni avstrijski cesar, zakaj to počenjata, če sploh ni nobenega Boga ...« Policija je Ukmarjeva izvajanja brez dvoma hudo poenostavljala, pa kljub vsemu iz njih veje duh svobodnega

človeka, kakršen je Jakob Ukmar vse življenje bil. Po tej epizodi je Ukmarju škof Karlin dodelil študijski dopust. Leta 1917 je tako doktoriral na dunajski teološki fakulteti s tezo o nauku svetega Tomaža Akvinskega o teološkem upanju.

Prišlo je usodno leto 1918, Trst, Primorsko in Istro so zasedle italijanske čete. Kmalu se je začelo preganjanje slovenske manjšine. Nacionalistični škvadrasti so dvakrat vdrli v prostore tržaškega škofijskega ordinariata in dosegli Karlinov odstop. Julija 1920 je bil požgan Narodni dom, novembra istega leta pa je bila podpisana pogodba v Rapallu, s katero sta Italiji tudi *de iure* pripadli Primorska in Istra. Leta 1922 je na oblast prišel fašizem, ki je kmalu prešel v diktaturo. V nekaj letih so bile ukinjene slovenske šole, razpuščena slovenska društva, javna raba slovenščine je bila prepovedana, ukinjeno je bilo vse slovensko časopisje. Začel pa se je tudi slovenski upor proti fašizmu, na katerega je oblast reagirala s policijskimi ukrepi, opomini in konfinacijami, pa tudi s procesi pred Posebnim sodiščem za zaščito države. Septembra 1930 so bili v Bazovici obsojeni na smrt in ustreljeni štirje mladi fantje, katerih »krivda« je bila, da so se uprli raznarodovanju.

Kmalu so se začeli vrstiti poskusi, da bi slovenščino izrinili celo iz cerkva. V teh brezupnih okoliščinah se je v bran slovenski besedi in kulturi dvignila slovenska duhovščina, ki je bila zlasti v tridesetih letih največja opora slovenskemu življu, zlasti dokler se je lahko zanašala na pogumne in pravične pastirje, kakršni so bili goriški nadškof Frančišek B. Sedej in tržaško-koprska škofa Angelo Bartolomasi in Luigi Fogar. Ena največjih moralnih avtoritet v tem nesrečnem času je bil prav Jakob Ukmar. S svojim neustrašnim pridiganjem ter s svojimi prizadevanji, da bi sveto stolico seznanil z nevzdržnim stanjem slovenske in hrvaške narodne skupnosti v Italiji, je slovenske ljudi opogumljal, bodril ter vlival zaupanje v boljše čase. Postal je tako osrednja osebnost med slovenskimi katoličani v Trstu in Istri v obdobju fašističnega režima. Bil je zato nenehno pod nadzorstvom policije kot človek »nepreklicnih slovanskih čustev« in zaupnik škofa msgr. Luigija Fogarja.

31. maja leta 1931, v času najhujšega fašističnega terorja, je Jakob Ukmar s prižnice primestne župnije v Škednju spregovoril znamenito pridigo o sožitju med narodi, v kateri so mnogi prepoznali naboj, vreden kakega cerkvenega očeta, in o kateri je bilo rečeno, da bi morala najti mesto v vseh slovenskih šolskih antologijah. Mnogi

sodijo, da predstavlja omenjeno besedilo pravo sintezo teženj in prizadevanj slovenskih katoličanov v Italiji v obdobju med obema vojnama in potrditev neodtujljivih narodnih pravic posameznika in narodne skupnosti, nekakšno »summo« krščanskega nauka o narodnosti in narodni strpnosti. Govor je bil prebran izjemoma v italijanščini, da bi ga razumeli tisti, katerim je bil v prvi vrsti namenjen. Začne se z obrazložitvijo največje krščanske zapovedi, zapovedi ljubezni, od katere »ni izključen človek druge narodnosti.« Iz tega izhaja, da v nasprotju s poganskim svetom tvorijo v krščanski omiki »vsi narodi eno samo družino nebeškega očeta.« Ta zapoved se seveda ne sklada z vedenjem onih, »ki bi hoteli zabraniti, da bi se govorilo ali da bi drugi poslušali božjo besedo v svojem jeziku«. Pa niti kakršnikoli politični ali državni razlogi ne morejo opravičevati preganjanja druge narodnosti, drugega jezika, kajti moralni zakoni ne veljajo le za posameznika, ampak tudi za državne skupnosti. Ukmar nato našteje in izpodbije vse tiste predsodke, ki so jih nasprotniki sožitja in enakopravnosti vedno navajali - in včasih še vedno navajajo - v podporo svojih stališč, od čudaškega mnenja, da naj bi slovenščina ne bila potrebna, češ da Slovenci itak razumejo italijanščino, do usodnega nerazlikovanja med državljanstvom in narodnostjo, med državnimi in narodnostnimi mejami. Temu nasproti pa postavi stališče, da blagostanje države ne sloni na enotnosti jezika, pač pa na pravici, ki zahteva, naj državljani, ki nosijo ista bremena, uživajo tudi iste pravice.

Ko Ukmar opredeljuje enako dostojanstvo vseh jezikov in vseh narodov, ne pozablja, da predstavlja vse človeštvo eno samo veliko družino. Človeška univerzalnost je namreč - v svojem žlahtnem pomenu - osnova »integracije«, ki pa ni stapljanje v neko višjo sintezo, ampak »edinost v različnosti«. Po Ukmarju torej resnično sožitje ne izhaja iz zanikanja, ampak prav nasprotno iz ovrednotenja posamičnosti in različnosti. Prav ima zato pisatelj Boris Pahor, ko trdi, da bi lahko bil Jakob Ukmar proglašen za »zavetnika narodnih manjšin«.

Med drugo svetovno vojno je Ukmar spodbujal sobrate, naj dosledno branijo človeške in krščanske vrednote, naj ne zavzemajo političnih stališč in naj nikar »ne stopijo na čelo oborožene čete«. Obsodil je materializem in ateizem marksistične ideologije ter svaril župljane pred nasiljem in nepotrebnim izpostavljanjem in izzivanjem. Tržaško-koprskemu škofu Antoniu Santinu je svetoval,

naj do jugoslovanskega partizanskega gibanja zavzame previdno stališče. Vključil se je v prizadevanja za pomoč internirancem v taboriščih v Chiesanuovi, Viscu in Gonarsu.

22. maja 1947 je bil Jakob Ukmar na predlog škofa Santina imenovan za apostolskega administratorja tistega dela tržaško-koprške škofije, ki je bil po pariški mirovni pogodbi namenjen Jugoslaviji. Toda nove službe ni nikoli nastopil, ker je bil 24. avgusta 1947 med podeljevanjem sv. birme v Lanišću v osrednji Istri žrtev že omenjenega brutalnega napada, ki ga je s tihim odobravanjem komunističnih oblasti uprizorila skupina nasilnežev. Ukmar je napad preživel, mesec kasneje pa je bil v Pazinu organiziran proces-farsa, na katerem je bil obsojen na en mesec zavora in nemudoma izgnan z jugoslovanskega ozemlja, ničesar krivi laniški župnik, Slovenec Štefan Cek, pa na kar 6 let težke zaporne kazni. Po svojem povratku v Trst je Ukmar veliko trpel zaradi nesporazumov s škofom Santinom v zvezi z nekaterimi domnevnimi in neverjetnimi izjavami, ki so mu jih pripisovali časopisi in ki jih je sam zanikal.

Po vrnitvi iz Istre je msgr. Ukmar živel v osamljenosti in se je posvečal študiju in duhovnemu razmišljanju. Ob klasičnih je poglobljal svoje znanje vzhodnih jezikov, ki so jih uporabljali avtorji sv. pisma. Redno je tudi obiskoval tržaški astronomski observatorij. Bil je priljubljen voditelj duhovnih obnov in duhovnih vaj, pridigar, spovednik in duhovni oče. V letih 1957-1959 je bil eden glavnih akterjev škofijske sinode in poskrbel, da so bili v dokončno besedilo vključeni člani o enakopravnosti slovenskih vernikov in njihovega jezika v škofijskem življenju.

Med II. vatikanskim koncilom je izkoristil svoje osebno znanstvo s papežem Janezom XXIII. in koncilskim očetom posredoval vrsto presenetljivo modernih predlogov, s katerimi se je zavzel za obsodbo nacionalizma in zaščito narodnih manjšin, za mednarodni značaj rimske kurije, za obsodbo vojne kot take, za reformo cerkvenega zakonika, za nov način izbiranja škofov, za odpravo nekaterih za judovstvo žaljivih obrazcev iz rimskega obrednika, za odpravo častnih naslovov iz cerkvenega življenja ter za reformo delovanja cerkvenih sodišč, zlasti v zakonskih pravnih.

Objavil je nekaj knjig, med katerimi tudi dve zbirki pridig, in sicer *Naša daritev* (1951) in *Zadnja večerja* (1954), nato knjigo *Kratka zgodovina vesoljnih cerkvenih zborov* (1963) in pa dve teološki razpravi, to sta *Mariologija* (1969) in *Eshatologija* (1972), le-ta je izšla

postumno. Leta 1970 mu je Ljubljanska teološka fakulteta podelila častni doktorat v teologiji.

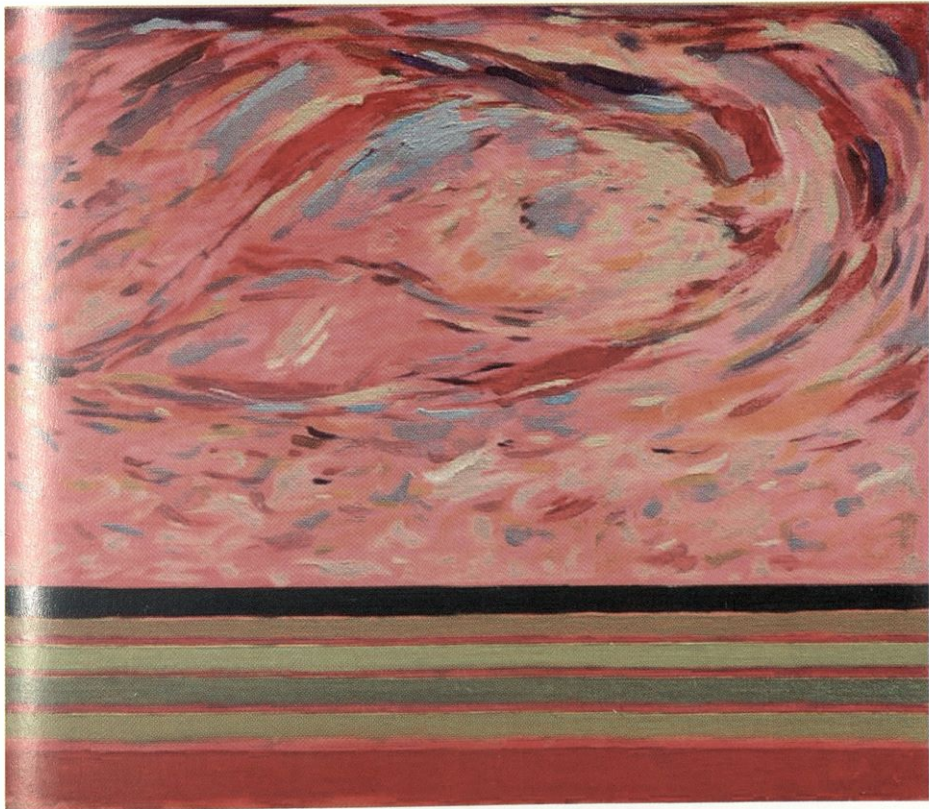
Umrli je 2. novembra 1971 na svojem domu v Škednju. Pokopan je bil na škedenjskem pokopališču, oblečen v talar, ki ga je nosil na dan zahrbtnega napada v Lanišču in na katerem so še bili sledovi tedaj prelite krvi.

Na prošnjo slovenskih vernikov tržaške škofije je škof Evgen Ravignani 26. januarja 2002 začel postopek za njegovo priglasitev k blaženim.

V življenju in delu Jakoba Ukmarja je zaobjeto kar celo stoletje krajevne in narodne zgodovine z njenimi sončnimi in senčnimi stranmi. Ni pomembnejšega dejavnika minulega 20. stoletja, na katerega se Jakob Ukmar v svojem dolgem in plodnem življenju ne bi bil odzval in na katerega ne bi bil izoblikoval odgovora.

Jasno je ločeval med verskimi in političnimi izbirami. Bolj kot mnogi njegovi sodobniki se je zavedal - in v tem smislu tudi nastopal - , da je v modernem, svetovno-nazorsko pluralnem svetu težko iz verskega prepričanja kar naravnost izpeljati nedvoumne politične ali celo strankarske izbire. Ta zavest pri njem nikakor ni izhajala iz kake nesposobnosti razlikovanja, ampak raje iz zavesti o neizmerni presežnosti »onstranskega« v primerjavi z vsakdanjimi opredelitvami, ki jih narekujejo predvsem »tuzemski« interesi in koristi. Od tod so v težkem medvojnem času izvirali po eni strani njegova obsodba nasilja kot moralno neopravičljivega dejanja, po drugi pa njegovi pozivi hierarhiji in sobratom, naj se politično ne izpostavijo, da ne bi verskih ali cerkvenih interesov zastavili za cilje, ki z vero in Cerkvijo nimajo ničesar skupnega.

Seveda je v skladu s svojim duhovniškim poklicem svoje izbire utemeljeval in branil na osnovi evangelija in dosledno pravovernega cerkvenega nauka. Ta pravovernost je pri njem mestoma prehajala v konservativnost, toda obenem so v njegovi misli in delu prisotni tudi nagibi, ki ohranjajo še danes svojo svežino in občečloveško veljavnost ter sodijo kot taki v skupno zakladnico sodobne omike in humanizma.

Ivan Bukovec
Iz zbirke **NEBO IN ZEMLJA IX**,
olje

Ivan Bukovec

Iz zbirke **NEBO IN ZEMLJA**,
olje

DAMIJAN AHLIN

STOLETNI BALANTIČ

Iskati hočemo poti čez morje

Pravi izraz mladolenika poln energije vseh časov. Seveda isto velja tudi danes in je veljalo pred sto leti in bo veljalo čez dvesto let. - Neskončno in kjerkoli na tem svetu.

Ko sem prvič slišal ime France Balantič je bilo okoli leta 1980 ko sem nastopil prve korake osnovnošolskih let. Kraj San Justo, Buenos Aires, Argentina. Tam je središče Slovencev iz okolice, ki je postal pravi dom, »Naš dom« in kjer obstoja od vsega začetka šolski tečaj, posvečen ravno pesniku. V spominu imam ustmeno in močno duhovno izročilo ljubečega srca dolgoletne voditeljice šole Angelce Klanšek. Kot zanimivost, nekateri še nismo znali pravilno brati a vedeli smo o njem in o besedah:

*»Ko boš, tujina, vso mi kri izpila,
ko neizgovorjena bo beseda
prišla kot ogenj mi na usta blede,
bo davna želja domu me vrnila«.*

»Sen o vrnitvi«, je pesem, ki izraža čut vsakega narodnozave- dnega človeka, bodisi v izseljenstvu ali zdomstvu, tistega ki ljubi svoj rojstni kraj, domovino. Prav ta je morda bil tisti pečat, ki je prevladal v spominu vsakega osnovnošolca, kot sem morda bil takrat tudi jaz.

Če prav pomislim, bi ta pesnik takrat bil deležen svojih rožnatih komaj šestdeset let. Če bi mu bilo dano in ne bi bilo življenje vzeto, sem jaz dandanes že gladko podvojil njegovo življenjsko pot v letih. To so bili drugi časi - bi nekdo potrjeval -, jaz pa vse postavim bolj na duhovno plat in rečem usoda in zapisana zgodovina sta odgovorni za vse kar je bilo, za sedaj in kar še pride. V vsakem primeru je tudi dovoljeno izreči za nekaj *je moralo tako biti*.

Druga zanimivost je, da naju vežeta le prvi spisi v mladostnih srednješolskih letih, različica je seveda v tem, da moja malenkost ni vezala besede in se držala pesniškega pravila, se pravi so dovolj svobodne besede, ki jih preprosto imenujemo pesem, pesnitev ali poezija, toliko da jih večkrat težko ocenjujemo, kjer prevladuje upo- raba enostavnih besed, medtem ko je bil omenjeni izreden pesnik že iz zibelke, in to magistralen.

Ker ni več videti bližnjega povezovanja z njim, in ker bi rad z vami delil vse o pesniku - kar bi lahko jaz pač vedel iz mojega skromnega spoznanja - se bom lotil besed in misli, ki jih povezujem iz raznih virov. Po spominu v pogovoru z gdč. Angelco Klanšek, ob pisani besedi prof. Franceta Pibernika, ob prebiranju »Muževne steblike« (Mitja Mejak-1984), seveda tudi ob zbranem delu, ki ga je uredil France Papež (SKA 1976), še posebno pa ob pristni besedi iz uredništva, kjer je Balantič objavljajl svoja dela od leta 1941 dalje: »Dom in svet« izpod peresa dr. Tineta Debeljaka.

Vsa plaha si in revna, gruda rodna

Govorimo o mladeniču, rojenem nekega 29. novembra daljne- ga 1921. Pomembna zanimivost je tudi to, da mesec november za pesnika pomeni Alfa in Omega. Tik po prvi svetovni vojni. Nekaj mesecev po sprejeti prvi ustavi Kraljevine Srbov, Hrvatov in Sloven- cev (Vidovdanska ustava) in v letu, ko so končno ZDA, Avstrija in Nemčija podpisali mirovni sporazum o koncu prve svetovne vojne. Ni bilo blagostanja v Sloveniji in še manj, če govorimo v delavski

družini. Čeprav rojen v Kamniku, je živel v predmestju med Starim Gradom in Kamniško Bistrico. To je veljalo za bolj nizko socialno naselje. France je bil torej starejši sin Marije Ovcin in Antona, kasneje sta se družini pridružili mlajši Francetovi sestri Minka in Tilka.

Kmečko okolje, dotik z naravo, hoja med bližnjimi gozdovi so bile že od otroštva varno zakulisje oblikovanja prirojenega talenta. Iz tega okolja on potem izkoristi in ustvarja prispodobne do konca svojih dni. Črpal je iz narave vse kar je bilo povedano iz nje, stvarstvo, privezanost, zemlja, dom in Bog.

Veliko je napisanega o tem kako je bilo z družino Balantič. Kot podatek lahko omenim, da je šele štirinajst let po poroki (1934) družini bilo dano, da so si zgradili skromno lastno hišo. Kot je veljalo za tiste čase, naj bi po končani osnovni šoli mladenič nadaljeval isto očetovo pot, se pravi, moral bi se zaposliti v tovarni. Kakor sem že omenil bil je nadarjen že od same zibelke in tega se je tudi mati zavedala, zato sta, kljub vsem težavam, zakonca uspela fanta vpisati v klasično gimnazijo v Ljubljano.

Mladi smo, v nas se hrepenenje drami

Sramežljiv, miren in zadržan je bil zunanji videz tega mladeniča, ki sta mu duša in srce hrepenela po izbruhu vencev besed močnega značaja in pomena. Dal je vedeti svojo naklonjenost in zanimanje za slovanske jezike in celo za sodobno slovansko literaturo. Ni pa razkrival svojega pravega talenta. Se pravi, nihče ni vedel, da je v resnici pravi pesnik.

Sedemnajst let je štel, ko se je počasi spuščal in pokazal določenim, res izbranim, svoj talent. Prej kot pesništvo, se je raje poskusil pri gledališču. Igral je stranske vloge pri kamniškem amaterskem odru.

Kot sem omenil, sramežljivi pesnik je leta 1939 pripravil prve pesmi in jih dostavil uredništvu revije »Mladika«.

Že takrat ni bil lepo sprejet, saj je pisal zelo močne socialno poudarjene pesmi. Bile so pesmi spisane za domačo nalogo tiste, ki so končno zasijale v javnost. Objavil jih je v zborniku kamniških študentov »Bistrica« leta 1940.

Zato na pot, dokler še kri je topla

To bi rekli, da je bil prvi korak ali začetek neminljivega konca. Postal je član umetniškega kluba Krog. Nekateri menijo, da je to uporabil le kot sredstvo, da je prišel do knjig in stikov z intelektualci saj so sloveli v njem tudi priimki kot Gajšek, Gorec, Jeločnik, Osana, Rakovec, Gregorič, Šarabon, Melik, Ramovš, Šali ter sošolca Tršar in Kremžar. Po zadnjih dveh je Balantič spoznal urednika Doma in

sveta dr. Tineta Debeljaka, ki je februarja leta 1941 sprejel v revijo prve njegove pesmi.

Čeprav je bil France v tistih dneh v dobri družbi, vedno v spremstvu gledališke skupine, ali intelektualcev in prijatelja sošolca, se je počutil vse bolj osamljenega, poln domotožja, boleznosti in tesnobe. Živel je doma v Kamniku, a postal je samotar in puščavnik, edino željo, ki jo je imel, je bilo potepanje po gorah. Opazoval je, da prijatelji že okušajo prva ljubezenska ugodja. To ga je sprva vznemirilo, čutil je potrebo in hrepenenje po njej, boj med strastjo in ljubeznijo je bil v notranjosti goreč, a navidezno zaprt.

Pesmi iz tega obdobja, torej svoje ljubezenske verze, je zaupal le materi. Sledil je pisavi Ketteja, Murna in Jenka ter se boril z dvema močnima nasprotjema: telesni čut ali strast in duhovnost. Praznino sta polnila greh in smrt.

Nemška zasedba Kamnika je pomenila Balantičev beg v Ljubljano. Torej med koncem 1941 in začetkom 1942 je Francetu pomenilo prvi čut po zdomstvu. Junija 1942 je bil z drugimi fanti iz Most, kjer je stanoval, ob italijanskih racijah odpeljan v internacijo v Gonars. To ga je še posebno zaznamovalo. Narodna in lastna usoda se prepletata v socialno humanistične in versko duhovne besede, vprašanja, obup, up in smrt.

Sledi kar je morda mnogim znano. Po Gonarsu se je pridružil vaški straži v Grahovem pri Cerknici. Doživel je obleganje Pudoba in se rešil v Ljubljano. Pridružil se je domobrancem in kmalu spet odšel v Grahovo. Med 23. in 24. novembrom leta 1943 so partizani obkolili Krajčevo hišo in jo zažgali. Med žrtvami je bil tudi France Balantič.

Tiste dni je dr. Tine Debeljak v reviji Dom in Svet (zbornik I letnik LVI 1944) napisal sledeče:

»Ta sestavek naj velja mlademu dvaindvajsetletnemu pesniku Doma in sveta Francetu Balantiču za - nekrolog. Nisem mislil, da ga bom pokopaval, ko se je komaj oglasil v naši reviji prvič marca meseca 1941, torej tik pred usodnim zgodovinskim prelomom v naši narodni zgodovini, zadnjič pa v Zborniku I. leta 1943. V Zborniku II. ga ni bilo, ker sem hranil iz njegove rokopisne zbirke Muževna steblika tistih nekaj pesmi, ki še niso bile objavljene, kot novost za zbirko v tisku, ki naj bi izšla v prvih mesecih leta 1944 v podobni založbi kot Šalijevega Srečanja s smrtjo. Toda tega že ni več dočakal: 24. novembra leta 1943 je kot domobranec-prostak zgorel pri komunističnem napadu Dakijeveh tolpe v Grahovem pri Cerknici, zabarikadiran v Krajčevi hiši, obenem s svojim poveljnikom in sošolcem Fr. Kremžarjem, pa tudi še s tridesetimi drugimi tovariši. Daroval je tako največjo žrtev, ki jo more

dati človek: svoje življenje za Boga in Domovino kot borec, ki se je za svoje pojmovanje sveta šel bit; zamenjal je liro s puško in Muzo z Očetnjavo. Padel ni tako mlad za pesniško boleznijo, ki jo je tudi nosil v prsih, temveč kot junak na polju slave, s puško v roki; odvrgetel jo je samo pri »zadnjem nalivu svetlobe« v strahotni smrti žive bakle, ki bo odslej gorela skozi našo literarno zgodovino kot grozotna priča razkroja naših dni. Toda s te tako kruto telesne grmade je planil na dan Balantič-Pesnik, h kateremu se bodo priznavali odslej vsi, ki bodo proti veri v gmoto potrjevali vero v duha, vero v Boga, ki ga je Balantič izpovedoval s tako pesniško silo kot morda še noben slovenski pesnik pred njim.

In v potrdilo tega naj za njegov nekrolog razodenem iz njegovih zapisov veličastno zamisel venca sonetnih vencev, posvečenega ljubezni božji in otroštvu v Njegovem varstvu, simfonije, s katero je hotel razgrniti pred Bogom ves kozmos svojega srca in videnj in se mu zahvaliti za mir in uteho. Pa preden je utegnil splesti prvi venec iz vizije, ki jo je jasno gledal z očmi svoje globoko religiozne duše, se je Gospod zadovoljil samo z namenom ter mu v zameno položil mučeniški venec na glavo. Utegnil jo je samo še skloniti in vdano vzdihniti: zdaj bodo moji spevi počivali!«

Leta kasneje izpod peresa Franceta Papeža pri uvodnih besedah knjige »Izbrano delo« (SKA -1976) lahko razberemo tudi sledeče besede:

»... Emotivna razvnetost modernistov in ekspresionistov je pri Balantiču našla izhod v njegovi erotični poeziji, ki je, podobno kot pri Baudelaireju, izraz osebnosti polne nemira in izpostavljenosti.«

»... Pesniku so se že od začetka prepletale glavne teme njegove poezije: ljubezen, smrt, čas, Bog in socialna tematika.«

»... Bližajoči se vojni čas zveni pesniku prek slutenja lastne smrti; doživlja ga v mladostni razklanosti, kaže se mu v samotnih jutrih, krvavih zarjeh in mesečnih nočeh.«

»... Rahločutna lirika, spočeta kot čustveno duhovni izraz človeka, ki je dozorel – kot toliko naših pesnikov – v težkem času, prehaja čista v kozmičnost duha. Apolitična, nostalgичna pastirska in domačijska pesem tega velikana slovenskega ekspresionizma se ob vabljivosti in močeh sveta razrašča v tragično doživetje časa in v metafizične spoznave. Občutenje zgodovinske stvarnosti prehaja v videnje mističnih stvarnosti življenja in smrti, lepote in resnice.«

Samo, da čutim dih po vsem ožganem

Prerok same usode svoje, to je stoletni Balantič: nemir, strast, hrepenenje, vera, upor, bolečina, veselje in žalost.

DOM IN SVET:
JOSIPU JURČIČU

PISATELJU, ki je zvesto izpolnil Levstikovo naročilo o slovenskem duhu v slovenskem jeziku in povesti, razvijajoč se iz njega v prvega slovenskega pripovednika velikega sloga, v prvega romanopisca in še do zdaj najbolj ljudskega pripovedovalca neizčrpnih zgodb iz pravljичne starosvetnosti, kakor mu jo je slikal ded, iz staroslovenske zgodovine, turških vpadov in srednjeveških časov, iz dob obmorske lepe Vide, iz let bega starega napoleonskega vojaka, iz časov uhajačev in rokovnjačev, narodnostno navdušenih čitalnic, rasti prvega slovenskega meščanstva in njega idilične zveze z vaško

grajsko gospodo, predvsem pa iz sodobnega kmečkega življenja, kakor ga je gledal izpred hiše, na poljšem lovu ali pri Obrščaku, ustvarjajoč nam nesmrtno Krjavlje, Spake, Rožmarinke in sosedove sinove;

ČASNIKARJU, ki je stal na čelu prvemu slovenskemu dnevniku, vihteč pero za prebujo ljudstva v narod, priznavajoč sicer razsvetljsko pojmovanje sveta, toda boreč se za pravice naroda in človeka proti nasilnostim, ki se ne zlagajo z naravnim in božjim redom;

KULTURNEMU DELAVCU, ki je vsa svoja kratka leta posvetil narodu, ves zaverovan v njegovo zdravje in dobroto, črpajoč iz njegove preteklosti potrdilo za bodočnost;

NJEMU BI SE MORAL CELOTEN NAROD pokloniti letos 2. marca pred njegovo rojstno hišo na Muljavi, da ni skupnosti razdejal vihar, ki smo ga sami sejali, ne spoštujoč njegovega svetega izročila, ki nam ga hrani prisrčna, dobra in optimistična lepa knjiga njegovih zgodb iz Dolenjske,

TISTE DOLENJSKE, ki kot »deseti brat«¹ pregnana iz njegovega rojstnega kraja v mesto njegove smrti, v časih novega rokonjaštva slavi v solzah, obupu in neskončnem domotožju svojega barda.

ROJSTNO STOLETNICO.

In z domotožjem po njegovi Dolenjski in s slavo njegovemu delu se mu klanja tudi DOM IN SVET.

(DOM IN SVET – ZBORNIK 1-1944 . LETO LVI (56))

Odgovorni urednik: Dr. Tine Debeljak).

In letos obhajamo siroti njunih besed že STOŠTIRIDESETO leto brez Muljavskega črnila oblikovanega v izraženi modri domišljiji in misli v gladki novi belini.

Sedaj ko smo že trideset let prepoznavni in priznani, naj bi se tudi naše poslanstvo nadaljevalo vihteče delo prebujanja talentov ljudstva, del slovenskega naroda, kakor on iz preteklosti v zdravo, svežo in pomlajeno bodočnost.

Prav tako oddaljeno v prostoru in času, se domotožno klanja NJEMU in njegovi dediščini tokrat tudi MEDDOBJE.

PROBLEM ZLA IN TEMELJNA FILOZOFSKA OPCIJA

UVOD

Zlo je, brez nadaljnjega, eden od glavnih predmetov filozofskega razmišljanja, poleg tega, da je seveda ena od najglobljih eksistenčialnih vprašanj, ker ga pač trpimo. Tudi v zgolj teoretskem smislu je globoka in univerzalna tema, morda ena od najbolj temeljitih, ker pogled, ki ga človek ima o njej, je neizogibno v zvezi s celotnim svetovnim nazorom.

V kolikor je predmet filozofije, je zlo seveda predmet etike, se pravi, filozofske vede, ki preučuje človeška dejanja v kolikor so ta dobra ali zlobna. Je pa tudi predmet metafizike, se pravi, filozofske vede, ki se posveča študiju bitja in njihovih počel. Ker je metafizika veda, ki se sprašuje kaj pomeni, da nekaj »je«, pripada tudi njej vprašanje kaj je »dobro« kot tako (*quid est bonum*) in torej se tudi sprašuje kaj je zlo kot tako (*quid est malum*) in kakšno »mesto«, če smemo tako reči, ima ta v ontološki strukturi sveta. Zato ima odgovor na vprašanje o zlu tesen stik s celotnim pogledom na svet.

Tukaj ne bomo podrobno obravnavali zadevo zla, se razume. Ves ta spis, konec koncev, ni nič drugega kot neko uvodno besedilo. Tudi se ne bomo zapletli v težke filozofsko-tehnične zadeve, ker ni to naš namen. Bomo pa poskusili predstaviti nekatere »težave«, ki se ob zlu pojavijo – zlasti tako imenovan »problem zla«, se pravi, problem kompatibilnosti med obstajanjem zla in Boga, vsaj takega, kot ga klasični teizem običajno predstavlja – in to v zvezi s filozofskim svetovnim nazorom, se pravi, v zvezi z zadevo »temeljne filozofske opcije«.

TEMELJNA FILOZOFSKA OPCIJA

Vsak mislec, vsak filozof ima svoj lastni pogled na stvari in jih po svoje razlaga. O tem ni potrebno, da na dolgo razpravljamo.

Kdor vsaj povprečno pozna zgodovino filozofije, brž spozna, da je med filozofi nesoglasje običajno, in to že od vsega začetka. Komaj je Tales sprožil misel, da je *arché* (princip) narave voda, takoj se je že pojavil Anaksimander in izjavil, da se s tem ne strinja. Od tam naprej bi skoraj kazalo, da je zgodovina filozofije zgodovina nesoglasij, kot če bi se filozofi strinjali le v tem, da se v ničemer ne strinjajo. In seveda ni isto Platon kot Aristotel, ni isto Sveti Avguštín kot Sveti Tomaž, ni isto Descartes kot Hume, ne Marx kot Nietzsche.

Lahko pa pri tem opazimo, da so razlike, ki med njimi obstajajo (so), raznolične. Po eni strani lahko opazimo, recimo tako, bolj »tehnične« razlike, ki so predvsem v zvezi ne s tem kar mislijo, temveč s tem katero je njihovo konceptualno orodje, kako se izražajo, kako pridejo do svojih zaključkov in podobno. V tem smislu, na primer, je med Avguštínom in Tomažem veliko razlik. Po drugi strani, pa lahko osredotočimo našo pozornost na držo, ki jo misleci imajo v zvezi s temeljnimi zadevami. Pri tem pa odkrijemo, na primer, da kljub vsem tehničnim razlikam, ni med Avguštínom in Tomažem toliko razdalje, in da je tudi ni med njima in Platonom ali Aristotelom.

Če se ozremo na te glavne točke, na ta temeljna vprašanja, bomo še celo opazili, da navsezadnje ni toliko raznoličnih možnih drž. Denimo na primer vprašanje ali ima realnost kak objektivni smisel ali ne. Ob takem vprašanju konec koncev ni toliko možnih odgovorov. Seveda bo vsak malo po svoje povedal, se bo na lastni način o tem izrazil, bo uporabljal ne samo svoje značilno besedišče, temveč tudi svojo tehniko, svoje pojme in kategorije; ampak o tako temeljni zadevi ni na tisoče možnih odgovorov. Zato, kar se temeljnih filozofskih zadev tiče, lahko človek opazi le nekaj možnih pozicij in najde tudi med mnogimi misleci kar nekaj sovpadanja.

Poleg tega, dodajmo še, da če je mislec globok in dosleden, ga drža v eni izmed teh zadev pelje – rekli bi, skoraj neizogibno – v določeno smer tudi v drugih zadevah, ali pa da rečemo drugače, kar odgovori na eno vprašanje ga vodi tudi k določenemu odgovoru na druga vprašanja, ki so z onim prvim odgovorom dosledna. Na primer, mislec ki na omenjeno vprašanje o objektivnem smislu realnosti odgovarja negativno, bo »po naravi« moral zanikati obstajanje objektivne resnice. Potem seveda ne bo mogel trditi, da bi se moralo človeško življenje usmeriti na podlagi spoznanja realnosti, moral bo zanikati človeške možnosti objektivnega spoznanja, itd.

Iz vsega tega sledi, kot rečeno, da navsezadnje, v globini, ni na tisoče filozofskih drž. Konec koncev, če gremo na temeljne svetovnonazorske zadeve, se možnosti dokaj zmanjšajo. Še več, tukaj se strinjamo z mislijo, da sta svetovnonazorski filozofski drži v glavnem dve: *realizem* (ki, po našem skromnem mnenju, najbolj sovпада s krščanskim pogledom na svet, čeprav, da ne bo pomote, mora biti na jasnem, da krščanstvo seveda ni filozofija) ter *immanentizem*. Poskusili bomo na kratko sintetizirati katere so glavne teze klasičnega filozofskega realizma, v katerem se zlo pojavi kot še posebno problematična zadeva.

FILOZOFSKI REALIZEM: GLAVNE TOČKE

Realizem dobi svoje ime prav od tega, da pojmuje, da mora glavno spoznavno razpoloženje biti odprtost do realnosti. Resnično spoznanje je tisto, ki sovпада s tem, kar stvari same na sebi so, in to pomeni, da je v stvareh samih resnica. Kot pravijo sholastiki, *logična resnica* je ustreznost uma z *ontološko resnico*; ta pojem ontološke resnice se ravno nanaša na resnico bitja, se pravi na to kar stvari dejansko so. To se pravi, da je realizmu bistvena teza, da je *smisel* v stvareh samih in da ga človek zmore, čeprav omejeno, v stvareh odkriti. To pa tudi pomeni pojmovati realnost, kot nekaj, kar ni kaotično, prazno, nesmiselno, temveč kot nekaj urejenega. Kot so se izražali že stari Grki, to pomeni videti, da je realnost *kozmos* (red). Zato je klasičnemu realizmu tudi bistvena teza *naravnega reda*.

Pojem »reda« se nanaša na mnogoterost stvari, v katerem je vsaka izmed njih na svojem mestu. Sprva enostaven pojem, vendar v katerega se lahko poglobimo. Najprej, če govorimo o mnogoterosti, to pomeni, da se stvari razlikujejo ena od druge. A ni B in B ni A, ker A je A in biti A pomeni ne biti B. To pa pomeni torej, da ima vsaka stvar svojo istovetnost, svojo identiteto, kar vsebuje tudi, da so te stvari ontološko omejene. Če bi ne bile omejene, bi biti A ne pomenilo ne biti B, se pravi, A bi bila tudi B (ker bi ne bila omejena), kar bi uničilo možnost govora o istovetnosti. Ko govorimo o mnogoterosti stvari govorimo o konsistenci končnega bitja. Končno bitje se ne raztopi v celoti, ni le sestavni »del« celote, zato ima tudi vsako končno bitje do neke mere svoj pomen, svojo važnost, svojo vrednost, svojo vsebino in svoje meje, ki omogočajo istovetnost in so zato pojmovane kot nekaj pozitivnega.

Ko pa omenimo, da je vsaka stvar na svojem mestu, predpostavljamo, da je za vsako stvar neko mesto, ki je *njeno*. Vsak

posameznik, vsako končno bitje, v tej perspektivi ne pripada kamorkoli, ker ima *svoje* mesto. In če govorimo o »naravnem redu«, pomeni to, da mu to mesto pripada po naravi, oziroma, da ni to neko mesto, ki bi končnemu bitju bilo vsiljeno od zunaj, temveč mesto, ki mu pripada »od znotraj«, po svoji lastni naturi. Bese-da *natura* se dejansko nanaša na rojstvo, to se pravi, da se vsako končno bitje že »rodi« (*natus est*) s poklicem do nekega mesta, ki mu po lastnem bistvu pripada.

Ker je pa član mnogoterosti, ker ni edinstveno bitje, vsak posameznik celotnemu redu prispeva v kolikor je zvest svojemu bistvu ali, da rečemo isto, v kolikor je zvest mestu, ki mu pripada. Le z izvrševanjem lastnega poslanstva, le v zvestobi lastni konsistenci, vsako bitje pripomore tudi k harmoniji mnogoterosti, katere član je, in s tem omogoči, da je v tej mnogoterosti tudi neka enotnost. Skratka, pojem reda je, in lahko bi ga tudi tako definirali, pojem *enotnosti v mnogoterosti*. In realizem pač tako pojmuje svetovno realnost.

Če je pa svet pojmovan kot nekaj urejenega, če je narava pojmovana kot *kozmos*, to do neke mere zahteva prisotnost nekega »urednika«, oziroma oblikovalca tega reda, nekega vzroka urejene narave. Zato je običajno, da se v filozofskem realizmu trdi obstoj Stvarnika, se pravi presežnega Boga. Ta Bog Stvarnik je, seveda, v nekem smislu prisoten v stvareh, ne samo ker imajo stvari Njegov pečat (efekt ima vedno pečat svojega vzroka in mu je zato, do neke mere, vedno »podoben«), temveč tudi ker jim daje »bit« (v kolikor je Stvarnik). To pomeni, da Stvarnikova moč sega do vsega kar je, ker bi ne bilo nečesa, če bi ne bilo po njegovi moči ustvarjeno. V tem smislu, je Bog Stvarnik tudi neizogibno vsemogočen in povsod pričujoč. Poleg te vsenavzočnosti, je pa tudi presežen (transcendent); Bog realizma se ne istoveti s stvarmi, z redom katerega vzrok je. Bog ni stvarstvo, kajti če bi se Bog in svet istovetila, bi Bog v svojem neskončnem bitju vseboval vsa končna bitja, a v takem slučaju bi pa dejansko ne bilo – v metafizičnem smislu – končnih bitij, ker bi ta ne imela svoje lastne konsistence. Tokrat bi se raztopila v tej Celoti, ki bi bil Bog-svet, in bi že ne bilo enotnosti v mnogoterosti, temveč le enotnost brez mnogoterosti. Ravno to je značilnost panteizma (ki Boga istoveti s svetom), ki je zaradi tega *monizem*, v kolikor konec koncev trdi obstajanje le Enega, vse ostalo so pa le nekonsistentne sestavine, trenutki te Celote.

Seveda, bi se o vsem tem dalo neskončno več povedati, a naš cilj tukaj je bil na zelo osnuten način predstaviti glavne metafizične teze filozofskega klasičnega realizma, in sicer: obstajanje naravnega reda, konsistenca končnega bitja in obstajanje Boga Stvarnika, kateremu po zahtevi notranje logike pripadajo lastnosti vsenavzočnosti a tudi presežnosti, vsemogočnosti, torej vsepopolnosti in na podlagi tega tudi neskončnost, večnost, popolna dobrota in vse običajne božje lastnosti.¹

Ob tem se pa ravno pojavi slavni »problem zla«, ki je za realizem dokaj težavna zadeva. Kako uskladiti trditev takega Boga z očitnim obstajanjem zla na svetu?

PROBLEM ZLA

Morda najslavnejša izjava te zapletene zadeve pripada Epikuru. »Ali Bog hoče preprečiti zlo in ga ne more, ali more in noče, ali noče in ne more, ali hoče in more. Če hoče in ne more, je nemočni, kar je pri Bogu nemogoče. Če more in noče, je nevoščljiv, kar je prav tako nasprotno božji naravi. Če noče in ne more, je nevoščljiv in nemočni, torej sploh ni Bog. Če pa more in hoče, kar je edino ki pripada Bogu, od kod torej prihaja zlo in zakaj ga ne prepreči?«² Če trdimo, da je Bog vsemogočen in istočasno tudi dober (še več, je Dobrota sama), kako naj bi razlagali zlo? Saj če je vsemogočen, se razume, da lahko prepreči zlo na svetu, in če je istočasno dober se razume, da ga tudi hoče preprečiti. Vendar, če Bog hoče in zmore preprečiti zlo na svetu, bi človek pričakoval, da bi torej zla na svetu ne bilo, kar se pa očitno spre z našo vsakdanjo izkušnjo.

Še več, če je Bog vsenavzoč in istočasno »neskončna Dobrota«, bi torej zlo »ne imelo prostora«, ker bi njegova neskončna Dobrota morala biti vsepovsod (drugače bi ne bila neskončna, pa tudi On bi ne bil vsenavzoč) in bi v takem primeru zlo, kot »nasprotnik« Dobrote ne imelo prostora.³

1. Glej n.pr. TOMAŽ AKVINSKI, *Summa Theologiae*, I, q. 3-25.

2. Frag. 374, USENHER H., *Epicurea*, Lipsia 1887, citiran v A. L. Gonzalez, *Teología Natural*, Eunsá, Pamplona, 1991.

3. Ta je ravno argument proti obstajanju Boga, ki ga Tomaž Akvinski predstavi v *Summa Theologiae*, I, 2, 3.

Ali pa, da zadevo še bolj kompliciramo: če je Bog prvo počelo vsega kar je, ker je pač Stvarnik in ravno to mu kot Stvarniku pripada, bi morali torej pojmovati Boga tudi kot prvo počelo zla? Kako naj bi se to ujemalo z njegovo neskončno dobroto? In če s svojo previdnostjo vlada nad vsem, če se konec koncev vse zgodi po njegovi volji (in bi ne mogli trditi, da ne, kajti drugače bi njegova volja bila neučinkovita, kar ni za vsepopolno Bitje možno), potem bi morali trditi, da se tudi zlo godi po njegovi volji (in, ponovno, da je On vzrok zla)?⁴

Taka vprašanja seveda vznemirijo verno srce. Mnogokrat se ob tej resni težavi pojavi odgovor, da gre pač za skrivnost, ker smo tukaj pred nečem, ki nas presega, katerega smisel nam ostane skrit. To bo po našem mnenju držalo. Zlo je nedvomno skrivnost. Omeniti moramo pa tudi, da sklicevati se na misterij včasih skriva dejstvo, da se človek želi tej težavi izogniti, kakor če bi jo hotel skrivati pod preprogo. Nemalokdaj je lahko celo znak neke intelektualne lenobe; pa tudi če ni, marsikdaj povzroča tak vtis, kar neverni osebi izostri občutek, da gre pri veri za ne-razumsko ali celo za proti-razumsko stvar, in da je vera značilna tistemu, ki si ne upa o takih zadevah resno razmišljovati. Zato smo mnenja, da čeprav gre za skrivnost, je tudi prav, da vzamemo stvar v roke in se ji z razmišljanjem posvetimo, v kolikor je v naši moči.

Bilo bi tudi primerno, da preudarimo o nekaterih hitrih odgovorih, s katerimi se lahko večkrat srečamo ko gre za problem zla. Morda je najbolj običajen tisti, po katerem se obstajanje zla razloži s sklicevanjem na svobodo končnega bitja, oziroma zaradi spoštovanja, ki ga ima Bog do človekove svobode. Bog nas je ustvaril svobodne, in zaradi tega lahko izbiramo pravilno ali pa napak. In prav verjetno, da vsak odgovor na problem zla, ki bi nameraval biti »uspešen« mora iti po tej poti. Vsekakor si pa lahko

4. Na preprost način nam to težavo prikaže psiholog Viktor Frankl, ko opiše sledečo anekdoto. Njegova šestletna hčerka ga je nekoč vprašala o božji dobroti: »"Zakaj govorimo o dobrem Bogu?" Jaz sem ji odgovoril: "Pred nekimi tedni si imela ošpice, sedaj te je pa dobri Bog ozdravil." Toda deklica ni bila prav zadovoljna in mi odgovorila: "Že prav, očka, a ne pozabi, da mi je najprej on ošpice poslal."« V. Frankl, *El hombre en busca de sentido*, Herder, Barcelona, 2001, p. 165

ob tem zastavljamo še nekaj vprašanj, ki nakažejo, da zadeva ni tako enostavna. Lahko se sprašujemo, na primer, čigavo svobodo sicer Bog spoštuje. Recimo, da ena oseba prisili drugo, in da Bog to dovoli iz spoštovanja do svobode; prav gotovo bi lahko prisiljena oseba rekla, da gre v tem primeru za svobodo napadalca, ne pa za njeno lastno svobodo. In lahko bi temu odgovorili, da če se je Bog odločil, da ustvari svobodna bitja, je s tem neizogibno tvegala, da bodo ta bitja to svobodo kdaj zlorabila. Vendar, to tudi rodi nove težave, kajti pomeni, da pojmujeemo svobodo kot nekaj, ki je v bistvu zmotljivega, v takem primeru bomo pa imeli težavo, da bi ravno Bogu, ki je nezmotljiv, pripisovali svobodo. Poleg tega, če smo zmotljivi zaradi tega, ker smo svobodni, se lahko sprašujemo, kdo nas pa je ravno take ustvaril, in če navsezadnje ne pripada ravno Njemu prva odgovornost naše možnosti za zlorabo svobode (in zopet bi bili v težavi, da naredimo iz Boga prvo počelo zla).

Običajno bi odgovorili, da to ne bo držalo, da Bog nima ničesar pri zlu, da je »nedolžen«, ker v primeru zla nima nobenega opravka. Nobenega posega ni s strani Boga, ko mi slabo ravnamo. Vendar tudi to predstavlja nove težave, ker bi lahko pomenilo, da je na svetu nekaj, v kar Bog ne posega. Kako to razumeti? Še več, ne bi to dejansko pomenilo, da so na svetu »območja« v katera Bog ne seže? In zakaj ne seže? Ker ne more? Ker noče? In spet smo na istem ...

Dodajmo še, da sklicevati se na človeško svobodo kot vzrok zla ne razjasni primerov v katerih najdemo zlo, ki ne izhaja iz naše svobode, kot na primer nekatere naravne katastrofe in podobno. Prav tako pa tudi ne more biti zadovoljiva za primere trpljenja nedolžnih. Če bi zlo bilo vedno posledica lastnih nekoristnih izbir, bi morda to še sprejeli. A kaj pa, ko gre za zlo, ki ga trpijo nedolžne osebe, še posebno otroci?⁵

Mnogokrat tudi slišimo, da Bog dovoli zlo v prid »večjega dobrega«. Tako bi lahko razumeli, na primer, da dovoli, da neka oseba trpi, ker bo končno, po tem trpljenju, dosegla zrelost, modrost, potrpljenje in podobno. Taki odgovori se nanašajo na neko »pedagoško uporabo« zla. In bo seveda držalo, da mnogokrat zaradi

izkušnje zla postanemo bolj razmišljujoči in morda celo modrejši, ali pridobimo kreposti, itd. Vendar se še vedno lahko vprašamo zakaj je pač moralo biti tako? Ali nima Bog na razpolago enostavnejša in manj boleča sredstva? Jih ni zmožen, On, ki je vsemočen?

V istem smislu se marsikdaj odgovori nanašajo na potrebnost zla (pa naj bo za spoznanje dobrega, ali za celotno svetovno harmonijo, za osebno rast ...). A to ne bo kar tako držalo, kajti če je to zlo v kakem smislu »potrebno«, se predstavita dve težavi. Prva, da sam pojem »potrebnega zla« kaže biti protisloven; zlo je ravno tisto kar bi ne smelo biti, oziroma, kar bi moralo biti drugače, in torej po naravi ne more biti potrebno; če je pa res potrebno, ga že ne moremo pojmovati kot zlo. Če je nujno sredstvo za nekaj dobrega, kako naj bi še trdili, da je torej »slabo«, oziroma zlobno. Druga, da če je zlo potrebno, če v kaki meri spada naravi (in torej tudi izvirnemu načrtu Stvarnika), potem moramo zopet prvo počelo zla pripisati Bogu.

Slišimo lahko tudi, da to kar mi, končna in omejena bitja mislimo, da je zlo, morda dejansko ni, a zaradi naše končnosti ne dosežemo dovolj obsežne perspektive, nimamo »božjih naočnikov«, s katerimi bi spoznali, da kar se nam sprva zdi slabo, je dejansko dobro (če gledamo naše življenje v celoti, ali zgodovino v celoti, ali svet v celoti ...). A lahko bi temu ugovarjali, da se vsaj čudno sliši, da kar tako zanikamo kar sprva kaže biti dokaj očitno (da celo na kompleksen način konec koncev zanikamo obstajanje zla, z namenom da tako rešimo obstajanje Boga).

Lahko bi nadaljevali, a mislim, da smo prikazali, da je težav še in še, in da je včasih bolje, da se ne lotimo prehitrih odgovorov. Zadeva je zapletena, kaj pa da. To je tudi eden od razlogov, zaradi katerih marsikdo zapusti realizem (ker se mu zdi »naiven«, ker ne dobi pravih odgovorov tem vprašanjem) in stopi v drugo filozofsko opcijo: imanentizem.

ZLO IN ATEIZEM

Ateizem je, kot vemo, zanikanje Boga. Se pravi, na vprašanje o obstoju Boga ateizem odgovarja negativno. Vendar, ko človek o tem razmišlja spozna, da ni enostavno sestaviti razumске dokaze, ki bi bili zadovoljivi za to zanikanje. Seveda, ateist pravi, da teža dokaza sloni na teistu, ki trdi, da Bog obstaja, ne pa ateistu, ki

to obstajanje zanika. Dejansko je zelo težko dokazati da nekaj ne obstaja, bodisi karkoli, še bolj pa če gre za Boga. To imajo tudi mnogi ateisti zelo na jasnem. Celotno misleci kot Bertrand Russell ali Richard Dawkins vedo, da v primeru, da bi morali predstavljati dokaze za zanikanje Boga, bi to bilo dokaj problematično. Zato se imajo za ateiste, istočasno pa priznajo, da če bi strogo presojali, bi se morali imeti bolj za agnostike.

Vsekakor pa obstaja možnost za dokaz ne-obstajanja nečesa (ali Nekoga): če lahko dokažemo, da je med dvema stvarima popolno protislovje in da torej ne moreta obstajati obe istočasno, potem pa dokažemo (ali nakažemo), da je ena od teh dveh očitna, nam to služi, da zaključimo, da one druge ne more biti. Ravno to strukturo najdemo pri morda najbolj resnemu dokazu proti obstajanju Boga: Bog in zlo sta protislovnata (če Bog obstaja – kot vsemogočno in popolnoma dobro bitje – potem bi zla ne bilo). Alternativa je torej: ali obstaja Bog ali obstaja zlo na svetu. Vendar obstajanje zla je očitno. Od tod zaključek: Bog ne obstaja.

Nimamo tu namena, da bi razpravljali o dokazih ateizma. Vsekakor je ta dokaz dokaj poznan in je tudi morda tisti, ki najbolj izziva človeka, ki se potopi v ta razmišljanja. Zanima nas pa vprašanje: po zanikanju Boga, kaj? Dosledni in globoki ateisti so spoznali, da se z zanikanjem Boga radikalno spremeni ves pogled na svet. Ne moremo Boga črtati, vse drugo pa naj ostane kakor je bilo ker, kot rečeno, je Bog ena od glavnih metafizičnih konstant. Še več, je ravno tista od katere končno (za)visijo ostale (naravni red, konsistenca končnega bitja ...). Če torej zanikamo Boga Stvarnika, že nimamo več počela, ki bi bil urednik ali oblikovalec sveta. Zato je za dosledne ateiste značilno, da zavračajo tudi pojem naravnega reda. Na svet že ne moremo gledati kot nekaj samo na sebi smiselnega, vrednega, itd., ker že nimamo temelja, ki bi temu smislu in vrednosti bil prvotni vzrok. Že ne moremo govoriti o enotnosti v mnogoterosti, ker smo izbrisali ravno tistega, ki naj bi bil združljiv princip. Ne moremo braniti misel, da »ima vsaka stvar svoje mesto« (kdo pa naj bi ga bil določil?). Red je lahko kvečjemu le umeten, vendar že ne več naraven. Zato je pri globokih ateističnih mislecih običajna perspektiva, ki na svet gleda kot nekaj praznega, nesmiselnega, kaotičnega, razpršenega. Ateizem je, lahko bi rekli, nihilistična verzija imanentizma. Je imanentizem, ker zanika presežnost, in nihilizem, ker dosledno s tem zanikanjem zavrača

tudi vsak objektivni smisel realnosti.⁶ Vendar kaj se zgodi z zlom v tej perspektivi?

Pojem zla je ravno pojem tega kar ni »dobro«, kar ni »prav« ali »pravilno«, kar bi »ne smelo« biti, oziroma, kar ni tako kot »bi moralo biti«. Je, skratka, pojem nekega ne-reda. Vendar kot tako predpostavlja red, ga zahteva, kajti nekaj je lahko neurejeno, le če obstaja kakšen red, ki je neredu predhoden. V ateističnem nazoru pa ravno tega predhodnega reda ni, zato zlo ne more biti pojmovano kot nered.

»Če bi Boga ne bilo, bi bilo vse dovoljeno« razmišlja Ivan Karamazov. A ne le zaradi pomanjkanja nekega »moralnega sodnika«, temveč zaradi strogih metafizičnih razlogov. Če Boga ni, potem nič ni objektivno dobro, ni objektivnih pravil, ni naravnih parametrov.⁷ Sprva lahko celo na to optimistično gledamo, češ, ker ni pravil je vse »dobro«. Vendar globlje gledano se skriva v tem močan metafizični pesimizem: vse je dovoljeno, ker konec koncev je vse isto, ker ni vrednot in je torej vse enakovredno, oziroma nič ni samo na sebi vredno. Sprva bi se lahko veselili, ker »nič ni slabega, zlobnega«, vendar razlog tega je v tem, da »nič ni dobrega« (in od tega lah

6. »Kaj smo storili ko smo odvezali zemljo od sonca? Kam gre sedaj? Kam gremo mi? Daleč od vseh sonc? Ne padamo neskončno? In nazaj, h kraju, naprej, na vse strani? Obstojata še vedno zgoraj in spodaj? Ne tavamo kot sredi neskončnega nič?« piše Nietzsche v slavnem odlomku *Vesele znanosti*, 125. Tudi v pozitivistični perspektivi se podobno izraža B. Russell, glej *El culto de un hombre libre*, v *Misticismo y Lógica y otros ensayos*, Buenos Aires, Paidós, 1975, str. 60 ss

7. »Nikjer ne piše, da bi dobrota obstajala, da bi mogli biti častni, da ne bi smeli lagati, kajti smo ravno v takem položaju, kjer obstajajo le ljudje [...] ne najdemo pred nami vrednote ali ukaze, ki bi uveljavljale naše obnašanje. Tako, nimamo ne zadaj ne spredaj, v razsvetljenem področju vrednot, upravičenosti ali izgovorov. Sami smo, brez izgovorov.« piše Sartre, ko razlaga svoj dosledni ateizem (*El existencialismo es un humanismo*, Ediciones del 80, Bs. As., 1997, st. 19).

ko zaključimo, da je nekako vse zlobno, absurdno).⁸ Vprašanje je, kakšno mesto še lahko ima pojem zla v taki perspektivi.

Iz lastne izkušnje bi lahko ugovarjali, da pač trpimo, umremo, se motimo ... že res. A zakaj pa naj bi hoteli kaj drugega? Na podlagi česa? V nesmislu ni možnosti za pritožbo. Ne moremo protestirati, češ da »stvari niso take kot bi morale biti«, ker tukaj dejansko ni *prostora* za reči, da bi »morale« na kakšen način biti. So kar so, take kot so. To je to, ker dejansko tukaj ni nič presežnega. Zato ni razlogov za pritoževanje in tudi ni komu se pritoževati.

V takem nazoru je zlo kvečjemu pojmovano kot sestavni del realnosti, kot nekaj, kar pripada bitju samemu. Se pravi, ateizem zapelje v *ontologizacijo zla*, zato je pa tudi tragičen. Eksistenca sama je zlobna. Zlo že ni absurd, razen v smislu, da je vse navsezadnje absurd, in tako bi lahko tudi rekli, da je vse zlobno.

Tako dosleden in globok ateizem zapade v paradoks. Sprva je ob izkušnji zla zaključil, da ni Boga. Če pa Boga ni, potem ne obstaja »dobro« (ni naravnega reda) in če dobrega ni, potem ne more biti zla (vsaj ne kot ne-red). Kot je že davno opazil Boetij: *si Deus est, unde malum?* (če Bog obstaja, od kod prihaja zlo?), vendar *si Deus non est, unde bonum?* (če Bog ne obstaja, od kod prihaja dobro?)⁹

ZLO IN PANTEIZEM

Druga možnost imanentizma, ki lahko sprva zgleda manj skrajna (ker ne zanika Boga izrecno), sloni na zanikanju enega ali več božjih lastnosti. Ker sta lastnosti vsemogočnosti in dobrote problematični v zvezi z zlom, zanikanja običajno merijo na ti

8. »Ta nedolžnost je strašna. „Vse je dovoljeno“ vzklikne Ivan Karamazov. [...] To ni krik osvoboditve in veselja, temveč grenke potrditve. Gotovost Boga, ki bi dal življenju smisel je dosti privlačnejša od nekaznive moči za zlo delovanje. Izbira ne bi bila težka. Toda ni izbire in tedaj prične grenkoba. Absurd ne osvobaja, ne veže. Ne dovoli vsa dejanja. Vse je dovoljeno ne pomeni, da ni nič prepovedanega. Absurd samo poda enakovrednost posledicam teh dejanj. Ne priporoča zločina, to bi bilo otroško, toda vrne kesanju nepotrebnost. Če so vse izkušnje brezbrizne, je izkušnja dolžnosti prav tako veljavna kot katerakoli druga. Človek sme biti kreposten iz same kaprice.« Tako se izraža Albert Camus, *El mito de Sísifo*, Losada, Bs.As, st 96.

9. *De constolatione philosophiae*, I, 4, 30

dve, predvsem na prvo.¹⁰ Vendar zanikanje vseomogočnosti lahko sovпада le z zanikanjem božje vsepopolnosti, in po tej poti konec koncev z zanikanjem tudi ostalih običajnih božjih lastnosti. Tako se navsezadnje ta poskus dejansko približa ateizmu kajti smeli bi reči, da Bog, ki ni vseomogočen, ni vsepopoln, ni večni, itd., kratko malo ni Bog. Zato te drže prej ali slej končajo pri istih metafizičnih konstantah ateizma. To lahko jasno opazimo pri drži, ki zanika božjo presežnost, oziroma pri panteizmu.

Panteizem sloni na trditvi, da je vse (*pan*) Bog (*theos*). Kot rečeno, to pomeni, da Bog ni presežen, transcendenten, temveč da se istoveti s svetom, in v filozofskem smislu pripada metafizičnemu monizmu, se pravi drži, ki trdi, da je vse le Eno bitje. Panteizem, kot vsak monizem, je filozofija »splošnega bitja«.

V taki perspektivi je očitno, da zopet ne moremo govoriti o naravnem redu, kajti v tem primeru imamo enotnost brez mnogoterosti. Mnogoterosti pa ni, ker filozofija splošnega bitja sloni ravno na zanikanju konsistence končnih bitij. Končna bitja so le del ali trenutek Celote, vendar nimajo prave lastne istovetnosti ker je v bistvu vse Eno.¹¹ Se pravi, da v tej temeljni opciji posamezniki nimajo lastnega bitja. Seveda, je pa torej treba tudi zanikati posameznikovo svobodo, kajti če končna bitja niso ontološko do neke mere samosvoja, potem tudi ne morejo biti avtorji samosvojih dejanj; bolj pristaja misel, da je Celota tista, ki deluje po njih. Tu ni prostora za samostojna dejanja. Zato je monizem običajno determinizem, se pravi zanikanje svobode v primeru končnih bitij (ker je že metafizično zanikanje končnih bitij kot takih). Če pa zanikamo svobodo tudi ni več možnosti, da bi razumeli zgodovino kot nekaj, ki čeprav se godi na določen način, bi se lahko godila drugače. V determinizmu je vse kot mora biti, vse je del svetovnega procesa, ki je istočasno zgodovina »božjega razvoja«, ki posameznike požira v svojem teku. In tu se zopet znajdemo z ontologizacijo zla: zlo ni kontingentno, temveč potrebno, ker pripada ontološki strukturi realnosti, oziroma je njen ontološki sestavni del.

10. Znan sodobni primer tega je mislec Hans Jonas s svojim esejem *El concepto de Dios después de Auschwitz*.

11. »Končno bitje ne obstaja neodvisno, temveč le kot trenutek« pravi Hegel (*Ciencia de la Lógica*, 1^a sección, cap. II, Ed Solar Hachette., p. 132)

Tudi v tej drži lahko sprva nakažemo neke vrste optimizem, vsaj če gledamo iz perspektive celote. Vse je kot mora biti v prid celotnega procesa, in v tem smislu bi lahko rekli »vse je dobro«. Vendar če pogledamo iz perspektive končnega bitja, se ta optimizem zopet spremeni v tragični pesimizem: končno bitje nima izhoda temu determinizmu. Bi ne imel zakaj, saj dejansko nima lastne biti in je njegovo obstajanje že vnaprej obsojeno na uničenje. Zlo je končnost kot taka. Dejansko, kot vidimo, monizem (in panteizem kot zvrst monizma) pomeni za končno bitje nihilizem, ker končna bitja nimajo sama na sebi smisla, vsebine, vrednosti.

Zato je panteizem le druga plat iste drže, h kateri spada ateizem. Zaničanje božje presežnosti je, navsezadnje, zaničanje Boga kot takega (če je za panteizem vse Bog in je torej svet »božji«, potem istočasno ni Boga, ker Bog je »posveten«) in iz tega sledi zaničanje naravnega reda, konsistence končnega bitja in dosledno ontologizirano pojmovanje zla, kot rečeno.

POSKUSI TEODICEJE

Morda najbolj pomembni poskus v moderni filozofiji za rešitev t. i. »problema zla« pripada slavnemu mislecju G. W. Leibnizu. Lahko bi rekli, da je Leibniz celo poskusil »rešitev Boga« v zvezi z zlom. Leta 1710 je izdal svoje poznane *Eseje Teodiceje o dobroti Boga, človekovi svobodi in izviru zla*, s katerimi je prvič prišla na dan beseda *teodiceja*, s katero je dandanes običajno imenovan ta Leibnizev opus.¹² Grška beseda *dike* se nanaša na pravičnost in kar je Leibniz nameraval je bilo ravno »opravičenje Boga«. Se pravi, da Leibniz sprejme vlogo »branilca« Boga pred napadom nekaterih ateistov, ki zaradi obstajanja zla pridejo do zaključka, da ni Boga. Na kratko predstavimo njegove osnovne teze v zvezi s tem.

-
12. Izvirno *Essais de Théodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l'homme et l'origine du mal*. Knjiga je bila izdana brez avtorjevega imena, zato je neologizem ne le vzbudil pozornost, temveč tudi zmedo. Nekateri bralci so mislili, da gre za ime, oz. psevdonim pisatelja (Teodicej) in razumeli, da gre za »Eseje Teodiceja ...«. Njegove teze so vsekakor bile v izvirni verziji napisane že v zanimivem dialogu *Confessio philosophi* leta 1672, najdemo jih pa tudi, čeprav bolj osnutno, v *Discours de métaphysique* (1686).

Bog obstaja (ne bomo se tukaj ustavili pri Leibnizevih dokazih za to trditev, ker bi to zaslužilo razpravo zase) in njegova inteligenca je sedež večnih resnic. Resnica, da je trikrat tri devet, na primer, nima svojega počela v božji volji, se pravi ni dejansko tako, ker bi Bog tako hotel, temveč ker Bog tako ve. To velja za vse aritmetične resnice, prav tako pa tudi za vse kar je v zvezi s proporcijo, s harmonijo, itd.

V teh večnih resnicah Bog pozna (ponavljamo, ne *hoče*, ker je inteligenca predhodna volji) vse kombinacije *možnih svetov*, ki bi jih lahko ustvaril in ki so neskončni. Med vsemi temi možnimi svetovi so pa seveda nekateri boljši od drugih, kar tudi božja inteligenca očitno ve. Prav tako, vsaka od teh kombinacij vključuje določena bitja, se pravi bistva možnih bitij, in Bog izčrpno pozna tudi ta bistva (*notio completa*).¹³ Bog popolnoma pozna bistva (možnih) stvari, to pomeni, da pozna vse kar vsaki izmed teh pripada: kdaj bi se rodil, kaj bi v življenju storil, kdaj in kako bi umrl, itd. Torej Bog pozna vse možne svetove in nekateri izmed teh možnih svetov vključujejo stvari, katerih bistva vsebujejo tudi določena zla, ki jih Bog predhodno prav tako popolnoma pozna.

Zdaj pa: Bog lahko deluje le najboljše (*lex melioris*, ker po mnenju Leibniza bi bilo nesmiselno, da bi najpopolnejše bitje ne delovalo na najboljši možen način),¹⁴ kar pomeni, da njegova volja izbere izmed vseh možnih svetov seveda najboljšega, čeprav bistva stvari, ki temu najboljšemu možnemu svetu pripadajo posamezno, vključujejo določena zla. To pomeni, da ta svet, za katerega se je Bog odločil, da ga ustvari (zdaj da, *ga hoče*), je najboljši možni svet, žal pa vsebuje nekatere stvari, katerih bistva vključujejo zlo. Vendar Bog *noče* to zlo; še več, se ne odloča za obstajanje vsakega posameznika posebej (z zlim, ki mu po bistvu pripada), temveč z eno samo voljno odločitvijo izbere hkrati celotno možnost (kateri, dejansko, pripadajo nekatera zla). Kar Bog *hoče* je *ta svet* (najboljši izmed vseh možnih svetov), ki tista zla vsebuje (pri čemer pa nima božja volja nobene odgovornosti, kajti kateri svet je najboljši ni odvisno od njegove volje, temveč ima svoj sedež v njegovi inteligenci, ker spada večnim resnicam).

13. Glej *Discours de métaphysique*, 8.

14. Glej *Discours de métaphysique*, 3.

Tu lahko opazimo torej, da v Leibnizu prevladuje holizem, se pravi pogled na celoto, saj je popolnost sveta kot celota razlog božje dovolitve zla. Posamezne disonance, recimo tako, pripomorejo k celotni harmoniji, ki ima kot celota prvenstvo nad posamezniki. In tako Leibniz domnevno dokaže božjo »nedolžnost«, se pravi, Bog ostane »opravičen« v zvezi z obstajanjem zla na svetu, ker je konec koncev zlo kot tako opravičeno (je pojmovano kot pogoj v prid celotne najboljše harmonije).

Po tezi, da je ta svet izmed vseh možnih najboljši, se razume zakaj se običajno Leibniza smatra za radikalno optimističnega filozofa, saj v njegovi razlagi celo zlo postane »razumljivo«. Podobne misli večkrat lahko najdemo zlasti v verskih okoljih. Izrazi kot na primer »Bog že ve kaj dela«, »to spada božjemu načrtu«, »Bog je tako hotel«, »je pač božja volja« in podobni, so očitno blizu Leibnizevega poskusa, saj pojmujejo zlo kot neko sredstvo za dobro in torej kot del božjega načrta, to se pravi, da v tej perspektivi zlo ni tako zlobno. Vendar istočasno, kot je opazno, nas to zopet zapelje v ontologizacijo zla, ker zlo postane sestavina realnosti, in bi taka drža lahko tudi bila pojmovana kot radikalno tragična, kajti to pomeni, da je zlo nekaj, ki je do neke mere »moralo« biti.

Čeprav v določenem smislu Leibnizev poskus nasprotuje ateizmu (in ta je bil ravno njegov namen), najdemo v njem iste metafizične konstante, ki so značilne za imanentistično temeljno opcijo: ontologizacija zla ter (in to ga približa bolj k panteizmu) prvenstvo celote nad posamezniki in svojevrsten determinizem. To pa zato, ker je Leibnizevo nasprotovanje imanentizmu podrejeno. Če je v ateizmu značilno, da zanika Boga zaradi obstajanja zla na svetu, Leibniz do neke mere zanika zlo (v kolikor postane to »opravičeno« in torej že ni tako zlobno) zato da opraviči Boga. Gre za simetrično nasprotovanje, ki pa ravno zaradi tega zapade v podobne zaključke in ne predstavlja resnične alternative. In čeprav so se take misli dokaj razplodile tudi med verniki, ne sovpadajo z glavnimi metafizičnimi tezami klasičnega realizma.

RESNIČNA ALTERNATIVA

Klasični realizem ne zanika Boga zaradi obstajanja zla, istočasno pa tudi ne opraviči zla z namenom, da bi »rešil« Boga. Je dejansko resnična alternativa imanentizmu, ker se od njega razlikuje ravno v tem, da ne razmišlja o Bogu in zlu kot o eni »ali-ali«

alternativi. Za klasični realizem sta oba *realna*: Bog vsemogočen in neskončno dober, ter zlo, ki je tu pojmovano kot nekaj resnično zlobnega in torej neopravičljivega.

Kako je to mogoče zediniti, je seveda dokaj zapletena zadeva, ki so se jo slavne krščanske glave lotile in je celo med njimi kdaj prišlo do polemik, ki niso dosegle končnih rešitev.¹⁵

Podrobna razlaga te točke seveda preseže omejen cilj teh vrstic. Vsekakor si pa drznemo predstaviti nekaj osnovnih točk, o katerih lahko bralec nadaljnjo razmišlja in v katere se bomo morda poglobili s kakšnim prihodnjim spisom.

- Zlo ne dokazuje, da bi Boga ne bilo. Ravno nasprotno: v kolikor je pojmovano kot ne-red, zlo predpostavlja red, in v tem smislu predpostavlja božje obstajanje.¹⁶
- Vse kar je (kar ima biti) je – v ontološkem smislu – dobro, ker je božje stvarstvo in ker, v kolikor je, ima določeno popolnost. Zlo pa, čeprav obstaja, pripada k ne-bitju, se pravi, obstaja kot odsotnost, kot izostanek (*privatio*). Je ravno izostanek nečesa, ki bi moralo biti.¹⁷
- V kolikor je zlo izostanek, ne more biti »potrebno«, kajti v takem primeru bi že ne nasprotovalo s tem kar »mora biti«. Če ni potrebno, to pomeni, da je zlo kontingentno in da ima torej svoj vir v svobodnem bitju. To pomeni, da mora imeti zlo »moralni vir«. Lahko bi ga ne bilo, saj ni bistvena sestavina stvarnosti. Moralo bi ne biti, vendar je nastalo po krivdi svobode končnega bitja.
- Zlobna dejanja »so«, in v kolikor imajo »biti« (in torej nekaj popolnosti) imajo tudi ona prvo počelo v Bogu. Vendar v kolikor so zlobna, so pa nepopolna (jim nekaj popolnosti primanjkuje), in ta nepopolnost nima svojega vira v Bogu.

15. Najslavnejša debata o tem je verjetno tako imenovana »polemika *De auxiliis*« med *molini* (jezuiti) in *banjecianci* (dominiki) ob koncu XVI stoletja. Debata se je vlekla četrto stoletje (1582-1607) dokler je ni papež Pavel V zaključil ne da bi prišlo do sporazuma med skupinama.

16. Glej *Summa Contra Gentiles*, III, 71

17. To glavno tezo je, s pomočjo neoplatonizma, močno poudarjal sv. Avgustin in od tam naprej dobri del srednjeveške krščanske filozofije.

- Bog ni počelo zla, kajti Bog je prvi vzrok na liniji bitja (in je vsemogočen, ker vse kar ima biti je podrejeno njegovi moči), nima pa vzročnosti pri zlu, ker ta spada k liniji ne-bitja.¹⁸ Bog nagiba človeka vedno k dobremu, zato je v dobrem vedno Bog prvo počelo. Svobodno končno bitje se pa lahko temu upre, v kolikor noče delovati pod božjim vplivom. Tako postane prvo počelo zla.
- Da je vir zla v svobodi končnega bitja (če bi to ne bilo svobodno, bi se ne moglo božjemu vplivu upreti) ne pomeni, da bi svoboda kot taka vključevala možnost zla (Bog je dejansko neskončno svoboden, a ni zmožen zla). Možnost zla pripada le svobodi končnega bitja, ne ker bi to bilo svobodno, temveč ker je njegova svoboda končna, omejena, in torej zmotljiva.
- Kar zlobnemu dejanju primanjkuje (in je zaradi tega zlobno) je urejen dialog z naravnim redom. Zlobno dejanje je torej zlobno ker je neurejeno in je neurejeno ker se ne podredi redu, ki je temu dejanju predhoden. Poleg tega, pa zlo tudi ta nered zaostri, bodisi v notranjosti končnega bitja, bodisi v njegovem odnosu z drugimi bitji.
- Zlo torej pomeni nek razkroj, neko razpoko v končnem bitju in v njegovih odnosih s stvarnostjo (in s Stvarnikom). Zato je resnična borba proti zlu v zedinjenju, v vrnitvi k redu (notranjemu in zunanjemu), ne da bi to pomenilo raztopitev posameznikov, temveč tako, da istočasno pospešuje enotnost med mnogoterimi in konsistenco vsakega posebej.

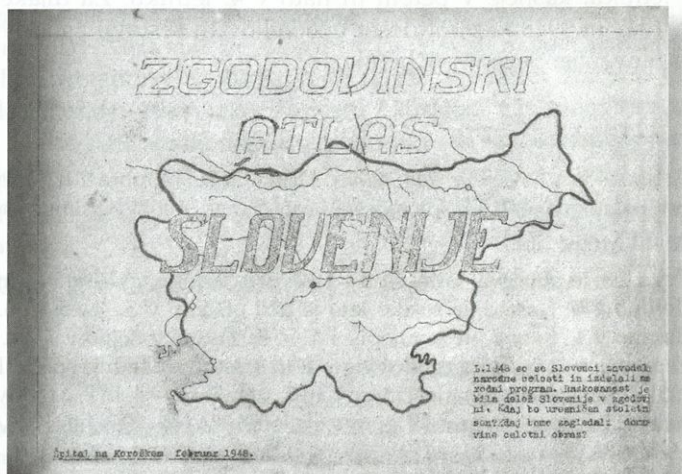
18. To tezo, ki jo izrecno najdemo pri sv. Tomažu, je v XX. stoletju še posebno poudarjal francoski tomist Jaques Maritain. Glej *Y Dios permite el mal...* ter *De Bergson a Santo Tomás* (7. poglavje: »Santo Tomás de Aquino y el problema del mal«).

VERONIKA KREMŽAR ROŽANEC

PRVI ZGODOVINSKI ATLAS SLOVENIJE

Okolje in narava vplivata na človeka in družbo. Ta lahko spodbuja, ovira, pomaga. Če pogledamo kje je živela določena skupnost, lažje razumemo nekatere dogodke. Zakaj so se ljudje naselili v določenih krajih in ne v drugih, kako se je razvijala trgovina, itn. Zato je pomembno, da ko se učimo zgodovino imamo pred seboj tudi zemljevid. Videli bomo kakšna je bila dežela kjer se je določena družba razvijala, če je bila blizu ali daleč rek, gorovja, morja. To nam bo razkril navadni zemljevid. Ko pa preučujemo preteklost nam zgodovinski atlas lahko pomaga razumeti kako so bili povezani narodi, kje so nastajala mesta, kako so se spreminjale državne meje,... .

Slovenci smo dobili naš prvi zgodovinski atlas leta 1948, sestavil ga je v begunstvu Roman Pavlovčič.

ROMAN PAVLOVČIČ

Vdova Romana Pavlovčiča, gospa Anica Šparovec, je pokojnega moža opisala takole: »izjemno skromen, veren, ponižen, delaven, pošten«¹. To je se je izražalo v njegovem življenju.

Življenjska pot Romana Pavlovčiča se je začela 23. septembra 1916 v Sv. Lenartu pri Zagorju. V družini je bilo sedem otrok, trije fantje in štiri dekleta. Študiral je na univerzi v Ljubljani kjer je diplomiral kot klasični filolog. Nato se je zaposlil v arhivu jugoslovanske tiskarne.

Druga svetovna vojna in komunistična revolucija sta prizadeli tudi Pavlovčičeve. Tako kot tisoče drugih Slovencev, se je po vojni večji del družine umaknil na Koroško. Mati je umrla med vojno, medtem ko je sestra Otilia ostala v Sloveniji. Oba Romanova brata so vrnili in umorili v Kočevju. Oče Anton Pavlovčič, sin Roman ter hčere Stefanija, Nada in Mira so naslednja tri leta in pol preživel v begunskih taboriščih na Koroškem.

V Vetrinju se je Roman pridružil profesorskemu zboru begunske gimnazije, ki jo je vodil ravnatelj Marko Bajuk. Ker je bilo več profesorjev latinščine in grščine je on, poleg klasičnih jezikov, učil tudi² staro in narodno zgodovino ter zemljepis. Tako je prvo leto prevzel osemnajst učnih ur na teden, druga leta pa štiriindvajset in dvaindvajset učnih ur na teden³. Bil je tudi razrednik najprej v 2. letniku, kasneje v petem in nato v 4. letniku. Za dijake je v letih 1947 in 1948 napisal deset učbenikov in sestavil zgodovinski atlas Slovenije. Seznam učbenikov: ⁴

1. ANICA MODER, »*Moji velikani duha*«, Družina, 30. oktobra 2011, <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/60-45-NasPogovor>
2. ANICA MODER, *ibid*.
3. Prvo leto je poučeval latinščino v 1., 2. in 3. letniku, grščino v 3. in zgodovino v 5. Naslednje šolsko leto je učil grščino v 3., 4., 5. in 6. zgodovino v 4., 5. in 8. in zemljepis v 4. in 8.. Potem grščino v 3., 4. in 5., zemljepis v 4. in 2. ter zgodovino v 4. in 8. letniku. Zadnje šolsko leto je učil slovenščino v 1., latinščino v 1. in 5., zemljepis v 4. in zgodovino v 4. in 8. Iz poročil begunske gimnazije leta 1944/45, 1945/46, 1946/47 in 1947/48.
4. DARJA URBANC, Izbrana bibliografija slovenske politične emigracije po letu 1945, v: *Slovenija – duhovna domovina: zgodbe političnih emigrantov*,

1. Latinski glagoli. Peggez: s. n. /Sine nomine, brez imena/, 1947?
2. Latinski jezik. Stavek. Spittal: s. n. , 1947?
3. Latinski jezik. Temeljne oblike latinskih glagolov. Spittal: s.n. 1947.
4. Koroška. Spittal: s. n., 1947.
5. Zemljepis Slovenije in Jugoslavije. Spittal. BTŠ, 1947.
6. Zemljepis Slovenije za 4. gimnazijski razred. Spittal: s. n., 1948.
7. Zgodovina Slovencev, Spittal: s. n., 1946.
8. Zgodovina Slovenije in Slovencev za 8. gimnazijski razred. Spittal: s. n., 1947.
9. Zgodovina srednjega in novega veka. Pomožna učna knjiga za gimnazijo. Spittal: SBT, 1948.
10. Zgodovina za 4. razred gimnazije. Spittal: s. n. 1948.

Skupaj z drugimi begunci so Pavlovčičevi prišli v Argentino z ladjo »USS Willard A. Hollbrook (AP-44)«, ki je priplula v pristanišče v Buenos Airesu 4. februarja 1949. Roman je bil takrat star triintrideset let. Zaposlil se je v knjigarni. Leta 1950 se je preselil v mesto Córdoba⁵. Tam je delal kot arhivar nato pa je predaval latinščino in grščino na medicinski fakulteti univerze v Córdoba. V tem mestu je uredil dva muzeja v sklopu medicinske fakultete Universidad Nacional de Córdoba (v Hospital de Clínicas in v Pabellón Argentina) in tudi uredil muzej v bolnici Tránsito Cáceres de Allende, prav tako v mestu Córdoba. Ob vsem tem delu se je še posvetil zemljepisu in zgodovini in raziskoval slovensko zgodovino.

Poročil se je z Anico Šparovec, imela sta dva otroka: Tončka in Tomaža.

Umrli je v Córdoba 20. aprila 1995 v 78. letu starosti.

uredila Jože Dežman in Monika Kokalj Kočever, Ljubljana, Mladinska knjiga, stran 457.

5. Córdoba je glavno mesto istoimenske province v notranjosti države, oddaljeno 650 km. od prestolnice Buenos Aires.

BEGUNSKA TABORIŠČA

Ob koncu druge svetovne vojne se je množica Slovencev umaknila v Avstrijo, na Koroško in v Italijo, na Primorsko. Na Koroškem je večina beguncev prišla na Vetrinjsko polje kjer se je organiziralo zasilno taborišče. Konec maja 1945 je bilo v tem taborišču 5.930 Slovencev⁶. Taborišče je bilo pod britansko vojaško upravo in civilni begunci so bili v okviru mednarodne zveze za begunce.

Slovinci so se takoj organizirali in prirejali verske, kulturne in športne dejavnosti, izdajali so slovenski tisk (delovala je slovenska begunska tiskarna), imeli so radio. Tako so v taboriščih kjer so bili slovenski begunci, tako v Italiji kakor v Avstriji, nastale tudi slovenske osnovne šole. Za dijake pa se je v Vetrinju ustanovila slovenska begunska gimnazija pod vodstvom ravnatelja Marka Bajuka, bivšega ravnatelja klasične gimnazije v Ljubljani.

SLOVENSKA BEGUNSKA GIMNAZIJA

V Vetrinju je bil med begunci ravnatelj klasične gimnazije v Ljubljani Marko Bajuk in med mnogimi dijaki raznih šol je bila velika skupina prav s te gimnazije. Da ne bi dijaki zgubili šolskega leta so začeli misliti da bi organizirali gimnazijo. Tako je Slovenski narodni odbor že 18. maja 1945 naročil ravnatelju Bajuku naj »organizira med slovenskimi begunci na Koroškem ljudsko, meščansko, strokovno in srednje šolstvo.«⁷.

Marko Bajuk je takoj začel z delom in sicer je najprej zbral profesorje. Med begunci je bilo več profesorjev, ki so se odzvali vabilu. V prvem poročilu begunske gimnazije je Bajuk zapisal:

»Izredne razmere, kakršnih naš narod še ni doživel, nalagajo vsakemu zavednemu Slovencu dolžnost, da se z vso silo žrtvuje za rešitev našega naroda in naše mladine. Zato so se

6. Število iz dnevnika Franceta Pernišek o popisu beguncev, citirano v: Helena Jaklitsch Zgodovinski oris slovenskega poveljnega begunstva, v *Cvetoči klas pelina. Slovenski begunci v Avstriji po letu 1945*, uredil Lenart Rihar, Ljubljana, Družina – Rafaelova družba, 2014, stran 10.

7. BAJUK MARKO, *Slovenska begunska gimnazija v Peggezu pri Lienzu*. Letno poročilo za šolski leti 1944/45 in 1945/46, Lienz, Slovenska begunska tiskarna, 1946, stran 5.

spontano z vso ljubeznijo zgrnili okrog nje naši **profesorji** in **učitelji** takoj v začetku in so pomagali pri organizaciji šolstva ter prevzeli pouk brez upanja na kakršno koli odškodnino.«⁸.

Na prvi seji učiteljskega zbora so sklenili da organizirajo klasično gimnazijo z realnimi paralelkami; gimnazija se bo imenovala Slovenska begunska gimnazija. Skupaj so naredili učni načrt. Učili so verouk, slovenščino, latinščino, grščino, nemščino, angleščino, italijanščino, zgodovino, zemljepis, prirodopis, fiziko, kemijo, matematiko, higieno, filozofijo, umetnost, narodopisje, risanje, petje, telovadbo in ženska ročna dela.

Zdaj je Bajuk imel temelj vsake izobraževalne ustanove, profesorje, ni pa imel primernih prostorov, miz, knjig, učbenikov ...

Kljub težavam je pouk začel 14. junija 1945 s sveto mašo. V Vetrinju se je prijavilo 144 dijakov⁹.

Profesorji so poskrbeli za učbenike, ki so jih sami na novo spisali.

Najbolj je primanjkovalo knjig. Marko Bajuk je tako poročal:

»Knjig ni bilo. S skrbnim iskanjem se je posrečilo, najti posamezne knjige med učenci, po antikvariatih in pri posameznikih v Celovcu. S temi so se morali pomagati profesorji in učenci. /.../. Učitelji so morali za vse predmete sproti sami sestavljati snov, pisati latinske in grške lekcije in tekste, sestavljati matematične naloge itd. Vse to je zahtevalo ogromnega dela in je bilo posebno težko, ker so člani učiteljskega zbora stanovali skoraj vsi pod šotori.«¹⁰

Pomanjkanje knjig se je nadaljevalo prihodnja leta. Ob koncu drugega šolskega leta, se med naznanili ravnateljstva glasi tudi prošnja: »Če ima kdo kakšno šolsko knjigo za slovenske gimnazije, naj bi jo ravnateljstvu prodal ali posodil za prepis.«¹¹

8. Ibid, stran 1.

9. Ibid, Statistika učencev, stran 21.

10. Ibid., stran 9.

11. Ibid, stran 25.

Gimnazija se je ustanovila v Vetrinju a se je čez deset dni že morala preseliti v Peggetz nato pa v Spittal¹².

ZGODOVINSKI ATLAS SLOVENIJE

Za pouk zgodovine v begunski gimnaziji je Roman Pavlovčič napisal štiri učbenike. Poleg teh pa si je zamislil zgodovinski atlas, ki je nedvomno pomagal dijakom pri razumevanju slovenske zgodovine.

V begunskem taborišču v Avstriji ni bilo lahko priti do virov. Pavlovčičeva vdova se je tako spominjala »Po avstrijskih knjižnicah in knjigarnah je iskal vire literaturo, zemljevide, študentje so jih risali po njegovih navodilih.«¹³. Sam avtor pa jih je pobarval.

Zgodovinski atlas je izšel v Spittalu na Koroškem februarja 1948 v 95 izvodih. Niso pa vsi izvodi enaki, ker so bili ročno barvani se razlikujejo v tem; tudi platnice niso pri vseh enake in celo velikost zemljevidov je pri nekaterih drugačna.

Na naslovni strani, je v ozadju zemljevid Slovenije, na njem naslov Zgodovinski atlas Slovenije in sledeča misel:

»L. 1848 so se Slovenci zavedali narodne celosti in izdelali narodni program. Razkosanost je bila delež Slovenije v zgodovini. Kdaj bo uresničen stoletni sen? Kdaj bomo zagledali domovine celotni obraz?«

Atlas je bil izdan v formatu 30 x 20 cm. Vsebuje, na petinpetdesetih straneh, petinšestdeset zemljevidov z razlago ter kazalo. Časovno je pregled od kamene dobe do leta 1947. Naslov prve točke je Arheološki zemljevid Slovenije, za tem pa Slovenija v starem veku, v dobi ljudskega preseljevanja, srednji vek ... Na zadnjih zemljevidih je prikazal stanje takrat, ko je atlas nastajal, to je upravna razdelitev republike Slovenije, tržaška državnica; Slovenija in soseščina prikaže zahodne meje. Med zadnjimi je tudi položaj Slovenije v Evropi in slovensko izseljenstvo. Ta je zemljevid kjer ni prikazana Slovenija ampak del Združenih držav Amerike, to je del sveta kjer je bilo največ slovenskih izseljencev. Ne omenja pa beguncev.

12. Britanci so taborišče v Vetrinju ukinili.

13. ANICA MODER, ibid.

Platnica druge izdaje Zgodovinskega atlasa

Druga izdaja. Leta 1960 je izšla 2. izdaja Zgodovinskega atlasa Slovenije dopolnjena in popravljena z na novo narisanimi zemljevidi. Če je bila prva tiskana v »zibelki slovenstva« na Koroškem, je bila pa ta, druga, tiskana v tujini, 11.593 km. od Slovenije. Izdala ga je v Buenos Airesu Slovenska kulturna akcija kot svojo 40. publikacijo v petem letu delovanja. Objavljen je bil »na pobudo in s pomočjo bivših dijakov slovenske begunske gimnazije v Spittalu ob Dravi, ki ob desetletnici zadnjega roja posvečajo svoj doprinos ustanoviteljem zavoda ter požrtvovalnemu profesorskemu zboru.«¹⁴

To je bila posebna publikacija v formatu 40 x 29 cm. na 62 straneh. Vsebuje petindevetdeset točk, vsaka s trojezičnim naslovom (slovensko, špansko in angleško) ter razlago v slovenščini. Bogati jo tudi priloga v barvah grbov štirideset slovenskih mest.

Avtor zdaj navaja vire in sicer Milka Kosa, Josipa Grudna, Josipa Mala in Melika ter opozarja, da »Nekateri zemljevidi in grafikoni so prevzeti po teh knjigah, za nekatere so na razpolago

14. PAVLOVČIČ, ROMAN, *Zgodovinski atlas Slovenije*, Buenos Aires, Slovenska kulturna akcija, stran 3.

skice v nemških ali italijanskih atlasih, to in ono je najti po raznih publikacijah»¹⁵.

V tej izdaji je enainosemdeset zemljevidov. Zemljevide za to verzijo atlasa sta začela risati bivša dijaka begunske gimnazije Stane Snoj in Jože Poznič. Kasneje je delo prevzel inženir Šalehar, ki je v ta namen večkrat obiskal Pavlovčiča na domu v Córdobi. Ta izdaja je dopolnjena med drugim, z novimi zemljevidi, nekatere si je avtor že zamislil v Avstriji¹⁶. Prvi zdaj kaže jantarsko pot, ki je šla od Baltskega do Jadranskega morja tudi čez slovensko ozemlje. Dodani so še: glavne rimske ceste in plovne reke, Gosposvetsko polje z vojvodskim prestolom, fevdalna razdelitev slovenske zemlje sredi 15. stoletja in najvažnejši srednjeveški gradovi in samostani na Slovenskem. V drugi izdaji pa ni zemljevidov Slovenija in soseščina ter izseljenci v Združenih državah Amerike.

Namesto uvoda je leta 1960/ avtor atlasa napisal:

»Ta prvi slovenski zgodovinski atlas je zamislil avtor kot šolsko učno knjigo, brez znanstvenih pretenzij; namen je bil ta, da seznanja z nazornim poukom slovensko mladino z našo preteklostjo ter ji tako vzbuja zanimanje za svoj narod in domovino. Ko prihaja zdaj v novi obliki med naše ljudi, ga spremlja želja, da bi – kolikor pač mogoče – izpolnil navedeni namen.«

Grboslovje. Atlas vsebuje poleg zemljevidov tudi grbe. V prvi izdaji so bili ti le dodatek nekaterim zemljevidom, v drugi pa so nekateri vključeni kot samostojne točke. Od petindevetdeset točk jih je enajst posvečenih grboslovju, te so:

1. Grbi nekaterih škofij in škofov
2. Grba mesta Celje in celjskih grofov. Grbi ptujskih gospodov
3. Grbi Ogleja, Benetk, Trsta, Vidma
4. Grbi zadnjega goriškega grofa
5. Grbi Gorice, Postojne in Trbiža
6. Grba slovenskih pristanišč Kopra in Pirana

15. Ibid, stran 4.

16. Izvod katerega je poklonil kolegu Jožetu Velikonja ima pri kazalu že dodatek z naslovi dveh zemljevidov ki sta med novimi v 2. izdaji.

7. Grba Ivana Kacijanarja in Tomaža Hrena
8. Grbi Koroške, Beljaka, Celovca, Velikovca
9. Štajerski grb
10. Grb Kranjske
11. Grbi poknežene grofije goriške z gradiščansko, mejne grofije Istre in samosvojega mesta Trsta.

V teh enajstih točkah je narisano devetintrideset grbov. Atlas vsebuje tudi prilogo v barvah z grbi štirideset slovenskih mest, ki so ponatisnjeni po originalih v lasti gospe Zine Rupnikove. Ti so grbi sledečih mest: Bohinjska Bistrica, Brežice, Celje, Cerknica, Črnomelj, Dravograd, Kamnik, Kočevje, Kostanjevica, Kranj, Kraško, Laško, Ljubljana, Ljutomer, Lož, Maribor, Metlika, Mokronog, Novo mesto, Ormož, Podbrezje, Ptuj, Radeče, Radovljica, Ribnica, Sevnica, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, Stična, Sv. Križ, Škofja Loka, Tržič, Turjak, Vače, Višnja Gora, Vrhnika, Žužemberk, Kostel, Svibno in Vinica.

Poleg odlik, ki smo jih v začetku napisali kako ga je opisala njegove vdova, lahko dodamo, da je bil Roman Pavlovčič zaveden Slovenec. Rad je imel zgodovino a je zrl v prihodnost slovenskega naroda. Po 73. letih še nimamo odgovora na vprašanje ki si ga je zastavil v Spittalu ob izdaji slovenskega zgodovinskega atlasa: »Kdaj bomo zagledali domovine celotni obraz?« Vemo pa, da se je uresničila njegova želja, zapisana kot uvod v drugo izdajo, da zgodovinski atlas »seznanja z nazornim poukom slovensko mladino z našo preteklostjo ter ji tako vzbuja zanimanje za svoj narod in domovino«.

KRIK STVARSTVA

Verjeti, to je rasti iz najglobljega humusa biti.

Verjeti, to je gledati onkraj vseh gora.

Verjeti, to je pričakovati onkraj vseh pričakovanj.

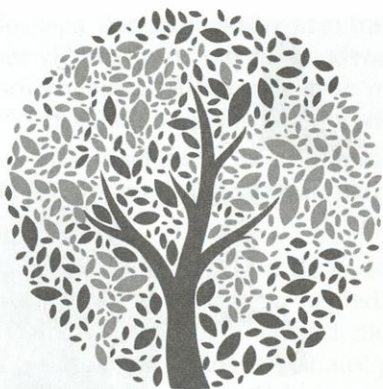
Alojzij Rebula

Dolga leta že opažamo pomembne in hude spremembe našega »skupnega doma«, našega okolja, našega planeta. V zadnjih časih so na dnevnem redu obilne nevihte, poplave celotnih naselbin in pokrajin, kakor tudi dolge dobe suše, znižanje nivoja rek, ki onemogoča odvažanje pridelkov do morskih pristanišč, prisiljena selitev živali zaradi iskanja prehrane in posebno vode, visoke temperature namesto hudega stalnega mraza in ledu, in podobno.

Opomini številnih znanstvenikov in svetovnih voditeljev se skoraj prezirajo. V zadnjih dvajsetih letih človeštvo ni dočakalo nujno potrebne spremembe ali vsaj skromne reakcije. Gradnja »skupne hiše« se je celo poslabšala. Naši cerkveni voditelji in ostalih različnih verstev po svetu pozivajo k razmišljanju. Vendar okoljska prizadevanja niso obrodila pomembnejših uspehov.

Papež Frančišek poziva vse posameznike, skupnosti, družine, lokalne skupnosti, države in mednarodno skupnost k **ekološkemu spreobrnjenju**. To je nakazal že papež Janez Pavel II, ko je omenil, da moramo spremeniti smer ter si prizadevati za skupno dobro našega skupnega doma. Zato se papež s sporočilom nove okrožnice obrača na celotno človeštvo, ki ima še vedno sposobnost sodelovanja za gradnjo skupne hiše.

Sveti oče Frančišek je šest mescev pred Vrhovnim shodom Organizacije združenih narodov leta 2015, podaril človeštvu okrožnico »**Laudato si**« - **Bodi hvaljen**. Okrožnica izhaja iz klica sv. Frančiška »*Bodi hvaljen, moj Gospod*«, ki v hvalnici stvarstva spominja

ČAS STVARSTVA

»LAUDATO SI« - BODI HVALJEN

Okrožnica izhaja iz klica sv. Frančiška »Bodi hvaljen, moj Gospod«

sel varovanja narave; potreba po iskrenih in poštenih razprav; resna odgovornost mednarodne in lokalne politike; kultura odpadkov in oblikovanje novega življenjskega sloga.

Leonardo Boff, brazilski teolog, je 18. 7. 2021 napisal članek, »Agua: fuente de vida o fuente de lucro? La privatización del agua«. (Voda: vir življenja ali vir dobička? Privatizacija vode.) Njegove glavne misli, posebno statistike, nam pomagajo ocenjevati stanje v katerem se je znašlo človeštvo. Povzel sem samo nekatere misli in podatke. Prisluhnimo jim: »Med drugimi sta dve najvažnejši težavi človeštva: sprememba podnebja (klime) in naraščajoče pomanjkanje pitne vode ... Lakomnost mednarodnih korporacij povzroča konflikte v mednarodni solidarnosti. V XX stoletju so iskali petrolej, v XXI je njihov pohlep po pitni vodi, nepogrešljiv element vsakega življenja. Površina vode je nepopisno velika, 1.360.000.000 km³ (kubičnih kilometrov). Od teh je morske površine, slane, nepitne vode 97% . Samo 0,7% pitne vode je dosegljiva človeštvu. Od omenjenih 0,7% se jih 70% uporablja pri poljedelstvu, 22 % za industrijo in ostanek za človeško in živalsko preživetje. Letno se na svetu obnovi okoli 43.000 km³ vode; uporablja se samo 6.000 km³. Vode je danes še dovolj, a je razdeljena po sledečih parametrih: dostop 60 % pitne vode uporablja samo 9 držav, drugim 80 jo primanjkuje. Do tisoč milijonov ljudi porabi 86 % vode, tisoč tristo milijonov

na zemljo, ki je kakor sestra, s katero si delimo bivanje in je čudovita mati, ki nas sprejema v svoj objem.

V luči okrožnice papež Frančišek predlaga, da se na vseh nivojih državnega, gospodarskega in političnega življenja vzpostavi pošten dialog, ki bo pripeljal do učinkovitih odločitev. Besedilo okrožnice obravnava različne tematske sklope: povezavo med revnimi in krhkostjo planeta; povabilo k iskanju drugačnih načinov razumevanja gospodarstva in napredka; neprecenljiva vrednost vsakega živega bitja; človeški smisel

pa jo pogreša. Prerokujejo, da bo leta 2032, 5.000 milijonov ljudi trpelo njeno hudo pomanjkanje ... Težava je njena dostavitev, manjka nam kultura pitne vode.«

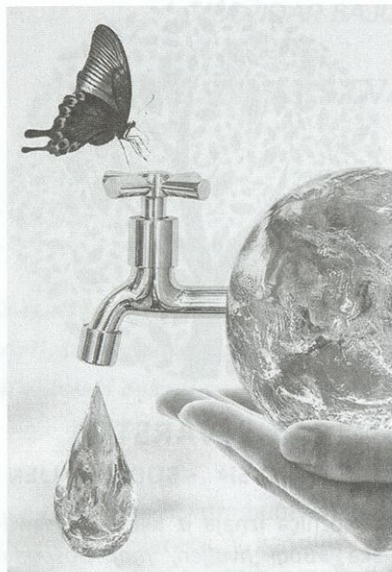
Nato dostavlja: »Mednarodne korporacije se pogosto zanimajo za svoja tržišča. Do danes so že odredili za omenjeno kupčijo 100.000 dolarjev; med drugimi tudi Nestlé in Coca-Cola. Kupujejo izvore, ledenike, studence in vodnjake ... Današnje vprašanje je sledeče: je pitna voda vir življenja ali vir ekonomskega dobička? ... Voda je življenje in sveta dobrina. Je prednost svetovnega občega blagra, prednost biosfere in nepogrešljiva življenjska moč

... Vsak dan 6.000 otrok umre zaradi žeje in 18 milijonov otrok se ne more udeleževati šolstva, ker morajo iskati vodo, ki je oddaljena med 5 do 10 km ... Nujno je, da se ohranjajo gozdovi, da se posadi drevje na več milijonskih uničenih gozdovih ... **Voda je življenje, Bog je živa voda, Bog je ustvarjalec vsakega življenja. Bog je vir večnega življenja!**«

Odgovor razodeti resnici naj vsak odloča svobodno v svojem srcu. Znanstveniki in vladarji držav to problematiko že dolga leta poznajo in obravnavajo.

Po letu 2012 so se zbirali in ustanovili številne organizacije, forume posameznih držav in tudi skupin: v Marseillu, Firencah, Kitajski z Evropo in Južno Ameriko, Braziliji, Združeni narodi, Pariški sporazum in drugi. Papež Frančišek nam je predstavil okrožnico Laudate si. Podpisanih odlokov večina ni spoštovala. Posledice so najhujše v industrijsko razvitih državah, med drugimi Kitajska in Združene Države Amerike!

Pred koncem julija nas je presenetila nepričakovana novica: nizozemsko velepodjetje Shell je bilo obsojeno na vsaj delno spoštovanje Pariškega sporazuma in sicer na nižje povzročanje kontaminacije ter na podpiranje novih smeri. Exxon, je tudi takoj reagirala. Upravni odbor je odločil iskati sredstva varčevanja eko-

loškega stanja in spoštovanje tragične svetovne klimatske situacije ter vključiti v svoj upravni odbor poleg ekonomistov, klimatološke strokovnjake. Slična poteza se rojeva pri multilateralni Chevron. Vsi ti koraki so posledice norveške sodniške obsodbe.

Razveseljivo je da smo dočakali **nove korake, nove smernice. Novo upanje** je pričakovan blagoslov!

Priznana resnica je, da je do danes doseženo blagostanje človeštva sad tehnološkega napredka zadnjih dveh stoletij, petroleja ter napredka industrije. Posledic si nismo predstavljali. Danes se zavedamo, da je človeštvo daleč prekoračilo in poslabšalo ekološko stanje »skupne hiše«. Vsi poznamo cilje mednarodnih podjetij, delajo za svoj zaslužek, za denar. Vsaka sprememba bo v prihodnje združena z mnogimi stroški, spoznali jih bomo s časom. Vemo, da se bodo spremembe poznale v teku časa. V bistvu so globalne spremembe odvisne od mednarodnih organizacij. Kljub temu je priporočljivo, da vsakdo prilagodi vsakdanje življenje ter doprinese svoj malenkostni prispevek: pažnjo pri uporabi vode, razbiranje in razstavitev organskih odpadkov, plastika in papirja; da ne povzroča nepotrebnega ognja z izpuščanjem toplogrednih plinov ipd.

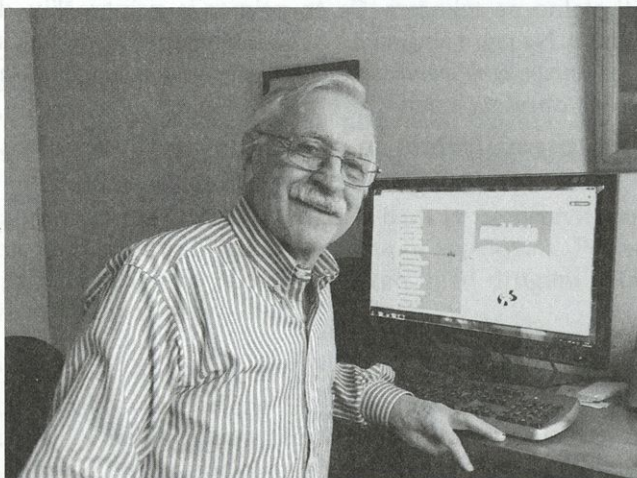
Papež Frančišek nam vsak dan svetuje in išče soglasje v omejeni smeri. Vatikanske informativne oddaje je možno slediti in tako biti stalno na tekočem. Še en primer je priporočljiv, da mu prisluhnemo. Na javni avdienci 27. 7. 2021 je papež Frančišek izjavil: *»Lakota in pomanjkanje primarnih dobrin na svetu je sramota, zločin, ki krši temeljne človekove pravice!«*

**Zato premišljujmo in si prizadevajmo za dobro
našega skupnega doma!**

Julija, 2021

LITERARNA NAGRADA »VSTAJENJE«

Na veliki teden leta 2020, ko je pandemija koronavirusa najbolj razsajala, je komisija literarne nagrade Vstajenje kljub temu izbrala letnega nagrajenca. Tokrat je odličje odšlo v izseljenstvo, in sicer, po enajstih letih, zopet v Argentino. Prejel ga je *Tone Mizerit* za svoje življenjsko delo publicista, urednika, časnikarja in kulturnega delavca med slovenskimi rojaki v Buenos Airesu. V utemeljitvi nagrade je bila posebej omenjena jubilejna številka revije Meddobje, ob 65-letnici izhajanja in enaki obletnici Slovenske kulturne akcije. Priznanje našemu uredniku sledi vrsti drugih kulturnih delavcev v Argentini (Ruda Jurčec, Vinko Brumen, France Papež, Zorko Simčič, Tone Brulc, in kot zadnji Marko Kremžar), kar zgovorno priča o naporih in uspehih naše skupnosti za ohranjanje slovenske kulture pod Južnim križem.

Urednik Meddobja Tone Mizerit

Poglejmo malo zgodovino tega prestižnega priznanja. 19. septembra 1963 so se zbrali v Trstu, na sedežu Slovenske prosvete, ul. Donizetti 3, predstavniki zamejskih demokratičnih in katoliških organizacij, revij, časopisov, Mohorjeve družbe iz Gorice in Celovca in na pobudo duhovnika in pesnika dr. Stanka Janežiča ustanovili Literarno nagrado »Vstajenje«. Namenjena je zamejskim in zdonskim pesnikom, pisateljem in znanstvenikom, ker ustvarjajo v težjih razmerah kakor v matični domovini, imajo manjši odziv in navadno tudi ne dosežejo nobenega drugega javnega priznanja. Nagrado dobi delo, ki je na umetniški višini, temelji na vrednotah zahodnoevropske kulture in krščanstva, znanstveno delo pa na trdnih znanstvenih osnovah, izšlo pa je v letu pred podelitvijo nagrade.

Na sestanku je bil izvoljen odbor petih članov, ki naj skrbi za nagrado in jo podeljuje. Izvoljeni so bili: ravnatelj dr. Anton Kacin, pisatelj in časnikar Franc Jeza in prof. Martin Jevnikar iz Trsta, dr. Rafko Vodeb, duhovnik, pesnik in profesor v Rimu in pisatelj Lev Detela z Dunaja. Ker je imel prof. Martin Jevnikar najboljši pregled nad zamejsko in zdonsko literaturo, ki jo je zbiral in o njej poročal na Radiu Trst A, v Mladiki in Literarnih vajah, je postal predsednik. Komisija je neodvisna od strank in društev, sama se dopolnjuje in sama skrbi za denar in podelitev nagrade.

Leta 1969 je odstopil Lev Detela, ker je bil na Dunaju preveč oddaljen. 20. maja 1971 je odstopil Rafko Vodeb, ker se je vrnil v domovino. Namesto njiju sta bila izvoljena prof. dr. Zora Tavčar Rebula, pesnica in pisateljica, in prof. dr. Zorko Harej, skladatelj in pevvodja. 18. aprila 1974 je odstopil Franc Jeza zaradi nesoglasja pri podelitvi nagrade skladatelju Ubaldju Vrabcu. Njegovo mesto je sprejela pesnica in kulturna delavka Ljubka Šorli Bratuž iz Gorice. 8. novembra 1983 je odstopil dr. Anton Kacin zaradi let, na njegovo mesto je bil izvoljen Marij Maver, urednik Mladike in kulturni delavec. 30. aprila 1993 je umrla Ljubka Šorli Bratuž, namesto nje je bila izvoljena prof. Diomira Fabjan Bajc. Leta 1999 je odstopil iz komisije njen dolgoletni predsednik prof. Martin Jevnikar. Pristopili pa so prof. Robert Petaros, prof. Lojzka Bratuž in prof. Neva Zaghet. Leta 2010 je umrl dr. Zorko Harej, na njegovo mesto je bila izvoljena Magda Jevnikar. Zadnje nagrade je odločila komisija, ki jo sedaj sestavljajo Robert Petaros, Neva Zaghet, Magda Jevnikar, Jadranka Cergol, Adrijan Pahor, Erika Jazbar in Marij Maver. Prvih deset let sta prof. Martin Jevnikar in dr. Anton Kacin hodila po Trstu in Opčinah in pri trgovcih prosila denarne prispevke za nagrado. Vsako leto sta nabrala 50.000 lir in to je bila nagrada. Od 1973 poklanja

denar Zadružna kraška banka na Opčinah in nagrado podeljuje njen predstavnik.

Podelitev nagrade je javna na večeru Društva slovenskih izobražencev, da bi ljudem prikazali bogastvo in mnogovrstnost zamejske in zdomske ustvarjalnosti, pesnikom, pisateljem in znanstvenikom pa dali vsaj skromno javno priznanje in se jim zahvalili za njihov trud. Na prireditvi je prijateljsko srečanje z nagrajencem - če je mogoče -, na vsak način pa se predstavi njegovo celotno delo z referatom in branjem iz njegovih del.

Nagrada se podeljuje v velikonočnem času, zato se imenuje »Vstajenje«. Seja za določitev nagrade poteka na veliki teden, sklicuje jo predsednik, odločitve se sprejemajo z večino glasov. Nagrada je enkratna.

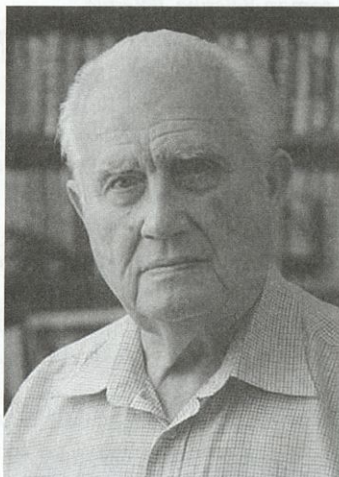
DOSLEJ SO PREJELI NAGRADO »VSTAJENJE«:

- 1963 Vinko Beličič za zbirko črtic *Nova pesem*
- 1964 Ruda Jurčec za knjigo spominov *Luči in sence*, I. del
- 1965 France Dolinar za *eseja* o Slomšku in Grivcu v Meddobju 1963-65
- 1966 Karel Mauser za roman *Ljudje pod bičem*, III. del
- 1967 Vinko Brumen za knjigo esejev *Iskanja*
- 1968 Alojz Rebula za roman *V Sibilinem vetru*
- 1969 Lev Detela za 7 knjig pesmi in proze
- 1970 Boris Pahor za potopisni roman *Skarabej v srcu*
- 1971 Vladimir Kos za pesmi *Ljubezen in smrt*. In še neka
- 1972 Milka Hartman za pesmi *Lipov cvet*
- 1973 Valentin Polanšek za črtice *Velike sanje malega človeka*
- 1974 Ubald Vrabec za *Ljudske nabožne* in *Maša št. 5*
- 1975 Andrej Kobal za spomine *Svetovni popotnik pripoveduje*
- 1976 Štefan Tonkli za zbirko *Na križpotju cest stojim* in za življenjsko delo
- 1977 Irena Žerjal za zbirko *Pobegla zvezda*
- 1978 Zora Piščanc za roman *Pastirica Urška*
- 1979 Franc Jeza za fantastične črtice *Nevidna meja*
- 1980 Pavle Merku' za *Plemiška pisma*
- 1981 Bruna Pertot za črtice *Dokler marelice zorijo*
- 1982 Zora Tavčar za spomine *Veter v laseh*
- 1983 Ljubka Šorli za zbirko *Veseli ringaraja* in za življenjsko delo
- 1984 Saša Martelanc za knjigo črtic *Melodija*
- 1985 France Papež za zbirko *Dva svetova*
- 1986 Tomaž Simčič za znanstveno knjigo *Jakob Ukmar*
- 1987 Franc Sodja za *Pisma mrtvemu bratu*

- 1988 Janko Messner za *Živela Nemčija. Dnevnik 1938-1941*
- 1989 Zorko Simčič za knjigo *Trije muzikantje ali povratek Lepe Vide*
- 1990 Dušan Jelinčič za *Zvezdne noči*, opis slov. odprave »Karakorum 86«
- 1991 Vinko Ošlak: *Saj ni bilo nikoli drugače*
- 1992 Igor Škamperle za roman *Sneg na zlati veji*
- 1993 Tone Brulc: *Vardevanje angelčka*
- 1994 Rafko Dolhar: *Od Trente do Zajzere*
- 1995 Jože Velikonja in Rado Lenček za knjigo *Who's Who*
- 1996 Stanko Janežič za pesmi *Večerno žarenje*
- 1997 Marko Sosič za roman *Balerina, Balerina*
- 1998 Živa Gruden in Milan Grego za knjigo *Beneška Slovenija. Fotomono-*
grafija / Slavia veneta. Fotomonografia
- 1999 Milena Šoukal za pesmi *Ptice na poletu*
- 2000 Dorica Makuc za zgodovinsko knjigo *Sardinci* in za življenjsko delo
- 2001 Miroslav Košuta za pesniško zbirko *Pomol v severno morje* in za celotni pesniški opus
- 2002 Jože Blajs za roman *Na konici jezika*
- 2003 Evelina Umek za zbirko novel *Mandrija in druge zgodbe*
- 2004 Boris Pangerc za pesniško zbirko *Odžejališče*
- 2005 Lida Turk za monografsko delo *Zora* (o antifašistki Zori Perello)
- 2006 Aleksij Pregarc za dvojezično pesniško zbirko *Žlahtnost-Preziosità* in za življenjsko delo
- 2007 Bojan Pavletič za pričevanjsko prozno delo *Devet velikih jokov*
- 2008 Marko Kremžar za pričevanjsko delo *Časi tesnobe in upanja* ter za življenjsko delo
- 2009 Lojzka Bratuž za antologijo slovenskih goriških avtorjev *Goriška knjiga* in za življenjsko delo
- 2010 Alenka Rebula za knjigo *Sto obrazov notranje moči*
- 2011 Marjan Pertot za knjigo *Lepa Vida ob Srebrni reki* in za življenjsko delo
- 2012 Ivan Tavčar za pesniško zbirko *Odselitev*
- 2013 Viljem Černo za pesniško zbirko *Ko pouno noči je sarcé – Ko polno je noči srce*
- 2014 Jurij Paljk za zapisov *Kaj sploh počnem tukaj?*
- 2015 Marija Pirjevec za *Rebulov zbornik 2 ob avtorjevi devetdesetletnici* in za življenjsko delo
- 2016 Marija Kostnapfel za zbirko *Pesmi*
- 2017 Lučka Susič Peterlin za mladinsko delo *Mali gledališki vrtiljak* in za življenjsko delo
- 2018 Marij Čuk za roman *Prah*
- 2019 Tone Mizerit za življenjsko delo
- 2020 Marino Qualizza za knjigo *Benečija naš dom* in za življenjsko delo

POSLOVIL SE JE UČITELJ IN VODNIK DR. MARKO KREMŽAR

**Moste v Ljubljani 17. aprila 1928 -
Buenos Aires 11. junija 2021**

11. junija 2021, na slovesni praznik Presvetega Srca Jezusovega, je na svojem domu v kraju Hurlingham, v predmestju Buenos Airesa, umrl *dr. Marko Kremžar*. Bog ga je poklical k sebi. Iz smrti v Življenje, iz časa v večnost, iz začasnega bivanja na zemlji v pravo domovino v nebesih. Stvarniku je vrnil številne talente z najvišjimi obrestmi!

Njegovo slovo pa je globoko pretreslo našo skupnost in vzbu-dilo preplah, ker je odšel nepogrešljiv mož, javni delavec, vodnik, prijatelj ... Tak odhod, odsotnost take osebnosti, globoko prizadene vsako družbo, vsako ustanovo; a ko gre za izseljenstvo, je pretres dejansko usoden. Tak pretres smo, ob smrti dr. Marka Kremžarja, doživeli Slovenci v Argentini, po svetu in tudi v domovini. V takih trenutkih lahko le skrušeno, iz dna srca in vere, ponavljamo: Zgodi se Tvoja volja.

Življenjska pot dr. Marka Kremžarja se je začela 17. aprila 1928 v Mostah v Ljubljani. Njegov oče je bil znani družbeni delavec France Kremžar, mati pa Slavica roj. Abram. Med študijem na gimnaziji v Ljubljani je deloval pri mladcih. Proti koncu vojne se je pridružil domobrancem v četo za zvezo. A v času vojne je izgubil dva brata. Eden je bil duhovnik, ki je skrbel za vernike v Srbiji in se s svojim delom nenehno postavljal v smrtno nevarnost. Drugi pa je bil domobranski poveljnik na postojanki v Grahovem, ki je našel smrt v istem ognju kot France Balantič. Meseca maja je mladi Marko odšel z ostalimi domobranci na Koroško. Bil je vrnjen in nato zaprt v koncentracijskih taboriščih v Kranju, Št. Vidu in nazadnje v centralnih zaporih v Ljubljani.

V procesu proti Slovenski legiji je bil kot mladoleten obsojen v Zavod za politično prevzgojo. Leta 1946 je pobegnil na Koroško. Tam je dokončal srednjo šolo na begunski gimnaziji. Nato se je vpisal na filozofsko fakulteto graške univerze.

Leta 1949 je prišel v Buenos Aires. Preživel se je prve čase z ročnim delom po tovarnah in se vpisal na ekonomsko fakulteto buenosaireske univerze, kjer je leta 1959 diplomiral kot računovodja. Leta 1969 je končal licenciatio (magisterij), in nato leta 1973 dosegel doktorat.

Deloval je kot finančni direktor argentinskega odseka Reader's Digest; nato podpredsednik Sunbeam Arg. S.A., odgovoren za upravo in finance; pozneje kot ravnatelj tovarn slovenskega podjetnika Hermana Zupana.

Pestrost življenja naše skupnosti ga je pritegnila na različne načine. Sodeloval je tudi z raznimi članki in predavanji pri Slovenski kulturni akciji, Slovenskem katoliškem starešinstvu in na drugih srečanjih. Na političnem področju je sodeloval v prvotni Slovenski ljudski stranki v emigraciji. Leta 1983, po smrti Miloša Stareta, pa je postal načelnik stranke, katero je vodil do združitve s Slovenskimi krščanskimi demokrati v Sloveniji. Med svojim vodenjem je zastavil vse svoje sile in delo v pomoč za doseg samostojnosti in svobode Slovenije. Pomagal je pri snovanju združne zakonodaje. Večkrat je predaval v Sloveniji o političnih, gospodarskih in zgodovinskih temah.

Kot pisatelj je napisal vrsto knjig. V Založbi Svobodne Slovenije je izdal knjigi *Pogled naprej*, *Pot iz socializma*. Pri Založbi SKA je leta 1984 izdal *Obrisi družbene preosnove*; pri Slogi, leta 1988

Stebri vzajemnosti; pri Mohorjevi v Celju leta 1992 *Prevrat in spreobrnjenje*; pri Družini pa *Izhodišča in smer* (1998) in *Med smrtjo in življenjem* (2000) ter avtobiografski publikaciji *Leto brez sonca* in leta 1994 *Čas tesnobe in upanja*. Knjiga *Podjetnik in njegov poklic*, je izšla pri Družini leta 2018.

Letos pa je pri SKA izdal svoja *Razmišljanja ob zmedi*, kjer se dotika tvarnosti in duhovnosti, človeka in družbe, bližnjega in občestva.

Pisal je tudi v publikacije kot *Meddobje*, *Duhovno življenje*, *Nova revija*, *tednik Svobodna Slovenija* in *tednik Družina* v Sloveniji. Svoje poglede je obrazložil tudi v številnih intervjujih v Sloveniji. Posebej bi se rad ustavil ob izredno številnih člankih v tedanjem tedniku *Svobodna Slovenija*. Posegal je na vsa področja: vzgoja, družba, ekonomija, predvsem pa zgodovina. Slovenska polpretekla zgodovina in jasen pogled nanjo je bila neke vrste *Kremžarjeva strast*. Naj tu poudarim skoraj vsakoletna »Junijska razmišljanja«, kjer je, ob spominu na našo narodno tragedijo, prozorno pojasnjeval pravilnost zadržanja demokratičnih Slovencev, ogroženih s strani komunizma in njegovega lažnega in zahrbtnega nastopa, katerega edini cilj je bil prevzem totalitarne oblasti. Komunistični zločin nad narodom je nenehno obsojal.

Na literarnem področju tudi zasledimo *Kremžarjevo* plodovito delo. Leta 1962 je pri SKA izdal svojo prvo knjigo črtic iz zapora: *Sivi dnevi*. Nekaj let kasneje (1985) je napisal zanimivo dramo iz revolucijskih časov *Živi in mrtvi bratje*. Leta 1997 je izšla njegova druga drama *Razprava*. Sem moramo prišteti še dramo *Na pragu* (objavila SKA v Meddobju leta 2000) ter pasijonsko igro *Dve noči* (objava Meddobje 2011). Med pesnitve lahko uvrstimo *Kralj zdomcev* (*Duhovno življenje* 1998) in *Slovenska pot* (Meddobje 2008). Omenimo še *Izteka se čas* (1977).

Pokojnik je čutil potrebo tudi po udejstvovanju na političnem področju. Sledil je tradiciji katoliškega tabora in sodeloval v Slovenski ljudski stranki, kjer je opravljal različne funkcije. Po smrti g. Miloša Stareta, načelnika SLS, je bil izvoljen za njegovega naslednika. Stranko je vodil do združitve s Slovenskimi krščanskimi demokrati, ko je Slovenija zapustila enoumje in stopila na pot večstrankarskega sistema. To gibanje je sovpadalo s propadom komunističnega režima v Jugoslaviji. Višek tega procesa je bila osamosvojitve Slovenije. Še pred tem pa je, na prošnjo Lojzeta Peterleta, *ad honorem* sodeloval z izvoljeno Demosovo vlado v komisiji,

ki je pripravljala gospodarske osamosvojitvene zakone. Kasneje je postal podpredsednik SKD kot predstavnik Slovencev po svetu.

Posebne zasluge pa ima Kremžar na področju slovenskega šolstva v Argentini. Ko je že dokončal svoje študije in nastopil pot zaposlitve, je takole premišljeval o svojem poslanstvu: *»Pričel sem se zavedati, da je za mano del življenja, v katerem se prejemal iz izkušenj in modrosti drugih, in da prihaja čas, ko bom moral od tega posredovati generaciji, ki prihaja za mano.«* Zavedal se je važnosti šolstva za izseljensko skupnost. A osnovnošolski tečaji so bili organizirani in uspešno vršili svojo nalogo. Zato se je odločil za naslednji korak, naslednjo stopnjo. Tako je najprej nastal (en sam) počitniški tečaj. Temu je sledil literarni krožek, ki se je raztegnil skozi dve leti. Kremžar je postal mentor dijakov. Po krožku je prišla na vrsto ustanovitev nove strukture. Leta 1960 je pričel delovati *Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka*. Na tem tečaju je dr. Marko Kremžar, v treh obdobjih, kot ravnatelj vodil ustanovo štirinajst let, predaval pa je še dolga leta. Do konca svojega udejstvovanja je poučeval pred-

Dr. Kremžar med zadnjim obiskom srednješolskega tečaja, v pogovoru s profesorskim zborom.

met Svetovni nazori in mladim dušam posredoval idejne temelje, za vredne odločitve na poti življenja.

Nekaj let je predaval zgodovino ekonomske misli na slovenskem oddelku ukrajinske katoliške univerze sv. Klementa. Sodeloval je pri slovenskem visokošolskem tečaju. Napisal je celo učbenike za svoja predavanja. Dr. Kremžarju se moramo zahvaliti tudi za našo izseljensko himno *Slovenija v svetu*.

Kot je bil mož na mestu v javnem delovanju, je bil vzor tudi v zasebnem življenju. Poročen je bil s Pavlo Hribovšek ter imel pet otrok in lepo število vnukov in vnukinj, ki so danes raztreseni med Argentino in Slovenijo.

Na praznik Presvetega Srca Jezusovega je odšel k Bogu. Gospodu je predstavil stokrat pomnožene talente. Naj pri njem uživa zaslužen plačilo.

J.K.

TONE MIZERIT

DR. MARKO KREMŽAR USTVARJAL JE MED DVEMA DOBAMA

Skoraj ni bilo vsesplošne publikacije naše skupnosti, v kateri pokojni dr. Marko Kremžar ne bi objavil kakega uvodnika, komentarja ali članka. A nas tukaj zanima predvsem njegovo sodelovanje v naši kulturni reviji. Število, raznolikost in bogastvo njegovih prispevkov je res izredno.

V prvi številki Meddobja so ustanovitelji Slovenske kulturne akcije jasno predstavili namen in cilje novega glasila. Istočasno pa so izrekli povabilo izseljenskim kulturnikom: *»Vsi naši kulturni delavci izven domovine, so vabljeni, da se strnejo krog te kulturne revije, katere edina naloga bo reševati v književnosti in znanosti, v čustvu in misli krščanske vrednote v času modernih razvrednotenj, kazati smer skozi sodobni kaos, skozi to nejasno meddobje, katerega prvi del smo sami doživeli in katerega drugi, neznani, čeprav od nas odvisni, se nemoteno približuje.«*

Pokojni Marko Kremžar se je iz globine srca in z vsem navdušenjem odzval temu vabilu. Tako je, poleg treh knjig, ki jih je izdal v okviru Slovenske kulturne akcije, nenehno sodeloval in objavljaj svoje stvaritve in tako, po želji tistega prvega uvodnika, »kazal smer skozi sodobni kaos, skozi to nejasno meddobje«. Ko zapisujemo vrsto njegovih prispevkov nas preseneti raznolikost njegovih objav: proza, spev, drame, dopisi, eseji, razmišljanja, komentarji, kritika, pa še dva bogata intervjuje. Za vse, ki bi želeli ponovno pogledati njegovo delo in prebrati katerega od zapisov (vse številke Meddobja so na razpolago v spletnem portalu dlib: dlib.si/details/URN%3aBNB%3aSI%3aspr-5LCA4TAQ) objavimo tukaj, v vsebinskem in časovnem razporedju, vsa njegova dela, ki so zagledala luč v naši reviji.

DRAME

Živi in mrtvi bratje (Drama v treh dejanjih)

1987 št. 1/2 str. 58-90 ; popravek v št. 3/4 ovitek zadaj

RAZMIŠLJANJA

Misli k mislim

1965 št. 1/3 str. 181-184

KRITIKA

Ob naši skupni usodi (dr. Mirko Gogala: Usoda izseljencev)

1997 št. 1/2; str. 148-150

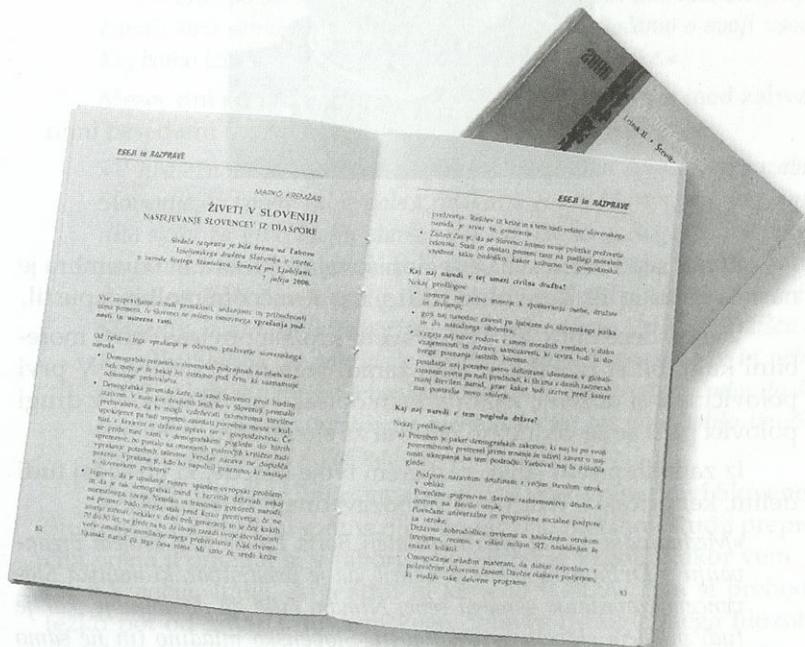
INTERVJU

2008 št. 1/2; str. 57-70

2019 št. 1/4; str. 74-99

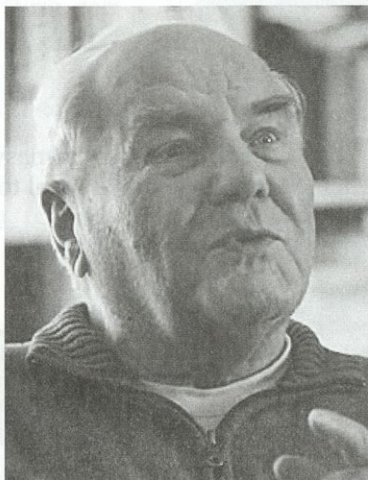
Koliko strani! Koliko misli, pogledov in nasvetov! Ni zakopal talentov. Med dvema obdobjema nam je kazal težko a varno pot.

Naj ga Bog obilo poplača.

PROF. DR. EDI GOBEC

**Celje 25. julija 1926 -
Cleveland 13. decembra 2020**

Konec septembra sva se še dopisovala, oktobra in novembra je nastala tišina in 12. decembra 2020 si nas v večnem molku zapustil.

Vse od decembra 2019 je po svetu krožila novica o novi morebitni kugi. Bil si zaskrbljen a ne zaradi tega manj dejaven. V prvi polovici leta si doživel, kakor si sam opisal, »preizkušnjo«, v drugi polovici pa si se še vedno prizadeval za slovenstvo.

Iz zadnjih pisem lahko razberem tvoje besede, ki jih sedaj tudi delim, ker pričajo o tvojem narodnozavednem slovenstvu:

»Mednarodno znani tržaški pisatelj Boris Pahor je v svojem predavanju v Državnem svetu poudaril, da je prva stvar, ki manjka Slovencem, zavedanje samega sebe. Nimajo čuta za domoljubje, kar je tudi problem slovenske državnosti. Slovensko mladino (in ne samo mladino!) je treba vzgajati v smislu slovenske identitete.

Hvala, vsem za vse delo in skrb v korist Slovencev. Pismo me spominja na prijatelja dr. ing. Dušana Nendla, izumitelja, ki so ga po vrnitvi iz tujine skozi leta skrbele in mučile te razmere (Slovenija, narodno zavest in tujina ali tuji kapital) - in tudi na mojo narodno-obrambno brošuro, „Smrt ali življenje?“, ki sem jo leta 1952, kot študent in tovarniški delavec v St. Louisu, dal natisniti in jo na svoje stroške razposlal po svetu.

Le koliko rojakov skrbijo te še slabše današnje razmere? Koliko jih razmišlja, piše ter si prizadeva za izboljšanje? Koliko se jih bo prebudilo? Koga bo zbolelo Prešernov očitek, „Kar ni tuje zaničuješ!“, čeprav smo preslepi, da bi izračunali, da gre v takih razmerah premnogokrat tudi dobiček v tuje, neslovenske žepe, medtem ko naših manjšin ne podpremo vsaj s slovenskim turizmom in z rodoljubno ljubeznijo! V spominu mi je ostal rojak, ki je počitniško hišico na slovenski obali prodal in kupil novo na hrvaški. Ko je v pogovoru opazil moje razočaranje, je razložil svoje stališče z besedami: „Svaki zase, kao prase“. Je vse to sprejemljivo našim vodilnim osebnostim, urednikom, piscem in bratom z zdravo kmečko pametjo? Boste pokazali, da ni?

Dovolite po skoraj 80 letih še enkrat vprašanje: Smrt ali življenje? Izbrali smo samostojnost, ko predvsem sami odločamo o svoji usodi. Kaj bomo izbrali? - Lep slovenski pozdrav iz Amerike.«

Mesec dni po tem si prejel odlikovanje in ob tem si med zahvalnimi besedami izrekel sledeče:

»V hvaležnosti in spoštovanju in goreči želji za dobrobit nepozabne Slovenije, iz katere mi je dobra rojakinja gospa Marija Ivič, ki plemenito skrbi za grob mojih staršev pri Sv. Trojici v Rogaški Slatini, že poslala del slovenske prsti, da jo položijo v mojo krsto. Po dolgem podarjenem življenju, ki sem ga skušal sam podariti predvsem domovini Sloveniji, bom tako lažje počival daleč od rodnega Celja, od Tržišča in Rogaške Slatine ter Maribora, Donačke gore, Pohorja, Pece in nebes pod Triglavom. Drage Slovenke in Slovenci, ljubite svojo čudovito domovino in delajte z mislijo na njeno dobrobit ter jo še boljšo izročite svojim zanamcem! - Vaš nad 94-letni rojak«

Dragi Edi Gobec, bil si vsestranski, a predvsem pravi Slovenec. Študiral si na klasični gimnaziji, vendar ti je nadaljnji študij preprečila vojna. Pomagal si v taboriščnih letih pri vzgoji. Kakor vem, si bil v Franciji, Italiji, Argentini in končno v ZDA. Tam si prehodil težko pot od zidarja, tovarniškega delavca do uglednega filozofa, sociologa in antropologa ter zaslužnega profesorja državne univer-

za Kent. Bil si med ustanovitelji in ravnatelji Slovenskega ameriškega raziskovalnega centra. Tvoje večdesetletno raziskovalno delo si lepo uredil v knjigi »Slovenski ameriški izumitelji in inovatorji«, ki jo je izdala založba Družina. Bil si plodovit avtor številnih člankov in publikacij o slovenski skupnosti v Clevelandu. Prepoznavno je tvoje geslo: »Ponosen sem, da sem Slovenec«.

Bil si član Slovenske teološke akademije v Rimu in Akademije znanosti v New Yorku, prijatelj in član SKA in si večkrat prispeval tudi v Meddobju.

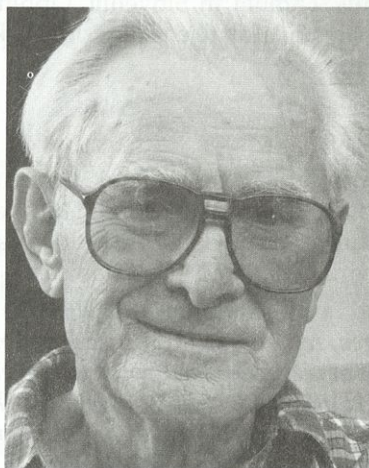
Leta 2006 si dobil priznanje Vlade Republike Slovenije za izjemen prispevek pri širjenju resnice o osamosvajanju Slovenije, leta 2007 so ti podelili odličje sv. Cirila in Metoda za izredne zasluge na področju delovanja med Slovenci po svetu in za ohranjanje narodne zavesti. Kot že omenjeno, si bil odlikovan z redom zaslug RS za življenjsko delo in tvoj prispevek k prepoznavanju Slovenije in dosežkov Slovencev po svetu.

Za vse to in ostalo nenavedeno, Hvala Ti!

Damijan Ahlin

IVAN BUKOVEC ISKAL JE VEČNO LEPOTO

Brezovica 8. marca 1932 -
Buenos Aires 25. avgusta 2021

Rodil se je 8. 3. 1932 v Brezovici, danes Trnovec pri Sv. Katarini. Leta 1945 je, komaj najstnik, odšel kot begunec v Avstrijo in se l. 1949 izselil v Argentino.

Zvest svojemu poklicu se je vpisal in končal Umetniško šolo Slovenske kulturne akcije (1955- 1960), ki so jo vodili umetniški zgodovinar in pisatelj Marjan Marolt, akademska slikarka Bara Remec, akademski kipar France Ahčin in slikar Milan Volovšek. V slikarstvu in kiparstvu se je pozneje Bukovec izpopolnjeval v Buenos Airesu na šoli MEEBA (Mutual de estudiantes egresados de Bellas Artes - Združenje abiturientov umetniških šol).

Leta 1960 je bil sprejet v SKA kot ustvarjalni član Likovnega odseka. Od leta 1982 do 1997 pa je vodil Likovni odsek.

Imel je devetnajst samostojnih razstav. Tudi Slovenija je poznala njegovo delo. Leta 1995 je razstavljal v atriju galerije Staneta Kregarja

v Šentvidu v Ljubljani, kjer mu je odprl razstavo dr. Ivan Sedej. Leta 2007 sta z lic. Adriano Omahna predstavila skupni projekt »Labirint med dvema svetovoma« in razstavila vsak svojo serijo v Galeriji Družina v Ljubljani. O njunem delu je napisal študijo kustos Loškega muzeja Škofja Loka, Boštjan Soklič, razstavo pa je odprl umetnostni zgodovinar in etnolog dr. Milček Komelj.

Bukovčeva dela se nahajajo v zasebnih zbirkah v Argentini, Braziliji, ZDA, Kanada, Nemčiji, Belgiji, Zambiji in Sloveniji. Kot kipar je v lesu opremil delno ali v celoti nad dvajset cerkva in drugih objektov v Argentini, Zambiji in Sloveniji. Opremil in ilustriral je več publikacij in knjig. Sodeloval je tudi v slovenskem izseljenskem gledališču kot scenograf.

ISKANJE (1960-1968)

Bukovec se je umetniško izpopolnjeval in razvijal, tako da njegovo delo lahko delimo v različne dobe. Po končani Umetniški šoli Slovenske kulturne akcije se začenja doba iskanja. O njem je umetnostni zgodovinar Marjan Marolt napisal:

»... Bukovec je bolj linearen, v predmetnih kompozicijah celo nekoliko prostoren, reči bi mogli realističen, dasi ne dosledno, osebno ne barvno. Če bi za njegovo sedanjo umetnost hoteli uporabiti splošno stilno oznako, ki rekli, da je blizu idealizmu, kar kažejo njegove abstraktne risbe, manj pa predmetna olja. Vtis imam, da se bo Bukovec stilno še razvijal.«

PODA SVET IN SEBE (1968-1995) bi bila njegova naslednja umetnostna doba.

»Njegova samostojna razstava olj v aprilu nam je Bukovca predstavila kot resnega, v mnogem že dognanega slikarja, nekakega poetično pridvignjenega realizma s poduhovljeno vsebino in izraznostjo ...« (Nikolaj Jeločnik)

»Bistvo njegove umetnosti je težnja, da nam poda svet in sebe ali svet po sebi iz sebe ali preko sebe. Pred nami so razgrnjena platna s pogledom v naravo s pogovorom v srce. Okna so odprta! (Tine Debeljak ml., Glas SKA, maj-junij 1989.)

ZBIRKA SLIK NEBO IN ZEMLJA (1995-2004)

Bukovec in lic. Adriana Omahna sta razstavljala vsak svojo serijo slik pod skupnim projektom »Labirint med dvema sveto-

voma«. Študijo o njunem delu je napisal kustos Loškega muzeja. Med drugim piše o Ivanu Bukovcu sledeče:

»... Dorečenost in neposrednost likovnega izraza Ivana Bukovca odkriva tenkočutnemu opazovalcu nek poseben živahen slikarski univerzum, v katerem se različna likovna razmišljanja družijo z bogatimi življenjskimi izkušnjami. Soočeni smo z divjo lepoto prvinske narave in močno ustvarjalčevo čutnostjo, ki opazovalcu ne dopušča distance temveč zahteva takojšen odziv. Elementarnost narave (zunanje ali notranje) je torej tisti primarni vzgib, ki Bukovca nedvoumno privlači in navdihuje, hkrati pa mu ponuja izhodišča za likovno interpretacijo lastnih videnj razmišljanj!«

RESNICA PRIHAJA NA DAN. 2004

To dobo opiše Bukovec sam.

»Ob pretresljivem doživetju obiska Kočevskih gozdov ali ogledu brezen in jam ter ob branju in poslušanju pričevanj članov komisije za raziskavo množičnih grobišč pobitih brez sodbe med vojno in po njej, je začela nastajati moja zbirka del 'Resnica prihaja na dan'.

Sredi prelepe slovenske zemlje, ki sem jo podoživljal v slikah »**Nebo in zemlja**«, sem pričel osebno dojemati strahoto zločinov in javnosti dolgo prikrita zgodovine, o kateri se ni smelo govoriti skoraj do nastanka samostojne Slovenije. Iz teh doživetij nastaja nova zbirka »**Resnica prihaja na dan**«, v kateri izražam svoje prepričanje, da bo končno zmagala resnica. Pomorjeni so dobili zaenkrat vsaj to zadoščenje, da so odkriti njihovi grobovi, da se govori in piše o njih, da se dobri in pošteni Slovenci trudijo, da bi jim bila vrnjena čast. S svojimi slikami želim podpreti one, ki se v domovini trudijo, kljub težavam in nasprotovanju mnogih, da bi resnica prišla na dan in da bi bile krivice priznane, da bi bil obsojen komunizem, ki je kriv bratomora, da bi mrtvi dobili dostojen pokop, da bi bila grobišča primerno urejena in označena.

Zbirka slik ni dokončana, tako kot v Sloveniji ni dokončano iskanje resnice: nadaljuje se, kot se nadaljuje naše življenje, zaznamovano s to strahoto v domovini zamolčavano resnico. Končana bo, ko bomo Bog daj, vsi doživeli spravo v resnici in pravici.«

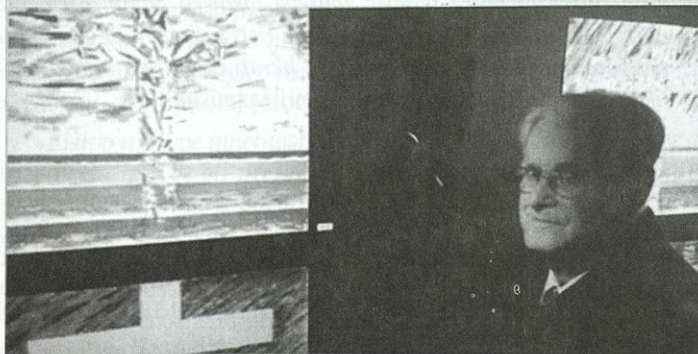

Andrea Dolinar

Ayer a las 13:56 · 🌐

Na spominski proslavi, v čast žrtvam vojne in komunistične revolucije na slovenskem, je 3. junija, v Buenos Airesu, v Slovenski hiši, razstavljal slovenski umetnik Ivan Bukovec: "Resnica prihaja na dan"

"...Zbirka slik ni dokončana, tako kot v Sloveniji ni dokončano iskanje resnice; nadaljuje se, kot se nadaljuje naše življenje, zaznamovano s to strašno, v domovini zamolčavano resnico. Končana bo, ko bomo, Bog daj, vsi doživeli spravo v resnici in pravici.«

OPREMA CERKVA IN DRUGIH OBJEKTOV

Ivan Bukovec je sodeloval pri opremi cerkva. Kot kipar je izoblikoval veliko križev, Marijinih in svetniških podob. Omenimo vsaj glavne.

Slovenska cerkev Marije Pomagaj, Bs. As. Križani naravne velikosti, les; križev pot, reliefi, les. **Župnijska cerkev Marije Kraljice v Slovenski vasi**, Lanus, P. Bs. As., križev pot, reliefi, les. **Župnijska cerkev Fatimske Marije**, Lomas del Mirador, P. Bs. As., Križani naravne velikosti, les. **Župnijska cerkev Fatimske Marije**,

Isidro Casanova, P. Bs. As.: Križani naravne velikosti, les; vrata tabernaklja, les; reliefi na ambonih, relief zadnje večerje pod oltarjem in križev pot iz cementa. **Občinsko pokopališče Lomas de Zamora**, P. Bs. As.: Križani, les (6 m) na prostem; v kapeli Križani naravne velikosti, les in križev pot, reliefi, les. **Župnijska cerkev sv. Terezije**, Lusaka, Zambija: slika na glavnem oltarju sv. Terezije Deteta Jezusa (2,2 m x 1,6) olje na platno, in Križani naravne velikosti, les. **Vikarija sv. Frančiška Asiškega v J. L. Suares**, P. Bs. As.: akrilna okna z motivi iz življenja sv. Frančiška Asiškega, Marija, Frančišek s Križanim in evharistični motiv, reliefi, les in Križani les. **Župnijska cerkev sv. Družine**, Moste, Ljubljana, Križev pot, reliefi v lesu. **Župnijska cerkev v Matero**, Lusaka, Zambija, Križani naravne velikosti, les. **Samostan sester frančiškank Marije pastirice** v mestu Buenos Aires, Križani in Marija pastirica, les. **Samostan sester presvete Jezusove krvi**, Bella Vista, P. Bs. As., Križani, les in kip Marije Device, les. **Podružna cerkev sv. Pavla**, Villa Ballester, P. Bs. As.: Križani naravne velikosti, les, kipi Srca Jezusovega, Device Marije in sv. Jožefa, les in reliefi na ambonu, les. **Župnijska cerkev Lujan de San Luis**: Križani naravne velikosti, les; in doprsni kip pokojnega župnika A. Ogrina, cement. **Podružna cerkev sv. Antona**, J. L. Suares P. Bs. As., Križani, les. **Župnijska cerkev Mati Upanja** J. L. Suares P. Bs. As., kip Marije z malim Jezusom, les. **Samostan trapistk, Monasterio de la Madre de Cristo**, Hinojo P. Bs. As.: Križani naravne velikosti, les, in Križani za procesije, les. **Samostanska cerkev služabnic Device Marije, Instituto Verbo Encarnado**, San Rafael Mendoza: Marija je izbrala boljši del, relief, les. (2x1,3m), in Križani z ženami in učencem, relief, les (2x1,3 m).

Ivan Bukovec se je poslovil od nas v sredo, 25. avgusta. Stvaritelj tolikih lepot se je podal v naročje Večnega Umetnika. Naj mu On bogato poplača vse delo življenja.

TONE KRŽIŠNIK

**Šempeter pri Novem mestu 13. decembra 1932 -
Buenos Aires 29. marca 2021**

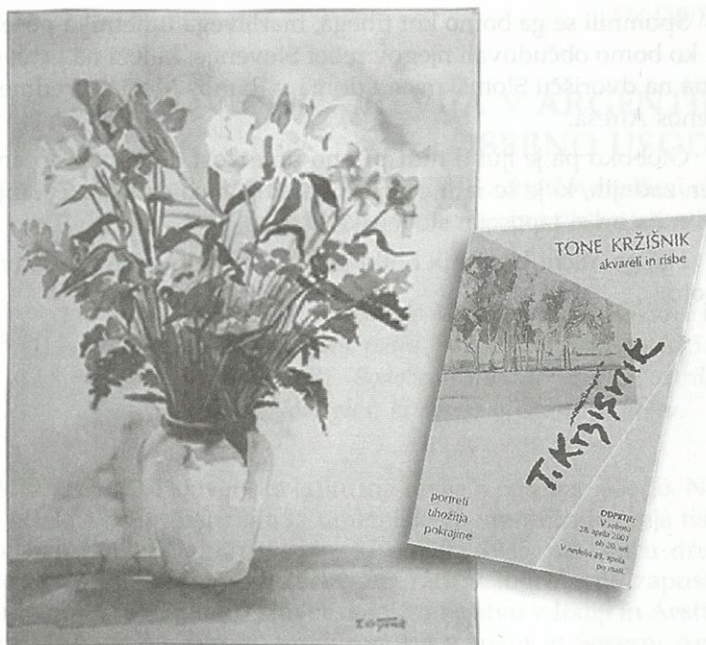

Letos nas je zapustil umetnik, slikar Tone Kržišnik, eden od najboljših akvarelistov v slovenski skupnosti in odličen portretist.

Rodil se je leta 1932 v Šempetru pri Novem mestu, otroška leta je preživel v Škofji Loki. Po napornem tavanju po raznih deželah Evrope, je z družino prispel v Argentino leta 1948.

Risal je že kot otrok in uporabljal je razne tehnike. V novi domovini se je kmalu pridružil umetniški šoli Slovenske kulturne akcije, kjer so učili, Bara Remec, Milan Volovšek, France Ahčin in Marjan Marolt.

Tone Kržišnik je sodeloval na skupinskih razstavah te šole v letih 1956, 1957, 1959 in 1962. Sam je pozneje razstavljал v Slovenskem domu v San Martinu, septembra 1993 je prispeval svoja dela

na razstavi slovenskih umetnikov ob obletnici društva prekmurskih Slovencev v Bernalu.

Prvič je samostojno razstavljal svoja dela v dvorani dr. Tineta Debeljaka v Slovenski hiši v Buenos Airesu, pod okriljem SKA, leta 1994, ob predavanju dr. Mirka Gogale. Sledile so še mnoge skupinske razstave v dvorani škofa Rožmana v Slovenski hiši.

Portretiral je domače v Rožmanovem domu in tudi tam razstavljal portrete.

Mnogokrat je razstavljal v Slomškovem domu, ob obletnicah doma, skupaj s krajevnimi ramoškimi slikarji. Vsako leto pa je bil z deli (in s srcem) prisoten na razstavah ob priložnosti praznikov slovenske državnosti, pod okriljem Zedinjene Slovenije.

Ko se je vračal v Slovenijo, je vedno slikal Loške pokrajine; v Argentini, na jugu, pa so mu bile tudi pri srcu Bariloške pokrajine.

Njegova najljubša tehnika, pa je bila akvarel. To tehniko je najbolj uporabljal zadnja leta pri pokrajinah. Posvečal se je tudi tihožitju, s temo cvetic in šopkov rož.

Spomnili se ga bomo kot tihega, marljivega umetnika posebno pa, ko bomo občudovali njegov relief Slovenije, ki leži na vrtu, oziroma na dvorišču Slomškovega doma v Ramos Mejji v predmestju Buenos Airesa.

Globoko pa je ljubil tudi pisano umetnost, lepo besedo, in bil eden zadnjih, ki je še redno obiskoval knjižnico društva Zedinjena Slovenija im si izposojal slovenske klasike.

Naj ga Večni Umetnik obilo poplača za ustvarjeno in uživano lepoto.

AD

LEV DETELA

SLOVENSKA REVIIJA V ARGENTINI S POSEBNO USODO

(Nova izdaja kulturne revije MEDDOBJE z vseslovenskimi obelži in prispevki s koroško in tržaško tematiko)

Pričujoče besedilo o Meddobju za leto 2020 je bilo posredovano por radiu Trst A RAI na sporedu 5. in 6. marca 2021. Podoben članek je izšel 15. aprila v tedniku Novi glas, ki izhaja v Gorici in Trstu.

MEDDOBJE je slovenska kulturna revija s posebno usodo. Nastala je leta 1954 v Argentini iz umetniškega vrenja in hotenja tistih katoliških intelektualnih skupin, ki so leta 1945, ob koncu druge svetovne vojne in po političnem prevratu v Jugoslaviji, zapustile domovino in se naselile v slovenskem zamejstvu v Italiji in Avstriji, a tudi drugod po Evropi, predvsem pa v Južni in Severni Ameriki. Tej osnovni plasti slovenskega ustvarjalnega zdomstva so se postopoma pridružili nekateri posamezniki iz zamejstva v Italiji in Avstriji. Občasno so v MEDDOBJU, predvsem pod psevdonimi, sodelovali, s posredovanjem tedanjega urednika Zorka Simčiča, tudi nekateri avtorji iz osrednje Slovenije, na primer Stanko Majcen, čeprav je bilo branje revije v tedanji Jugoslaviji nezaželeno oziroma celo prepovedano.

Poseben usmeritveni pečat je prvemu obdobju MEDDOBJA podaril, poleg že omenjenega pisatelja Zorka Simčiča, pokojni publicist in avtor Ruda Jurčec, ki je hotel revijo prepojit z »ideali slovenstva, krščanstva in svobode«. Vsekakor se je že v prvem obdobju MEDDOBJA do leta 1967 zbrala pri reviji vrsta starejših ali mlajših že prej v Sloveniji uveljavljenih ali uveljavljajočih se imen, ki so v reviji razvili razvejano dejavnost. Eden vidnih sodelavcev iz Trsta je bil pesnik Vinko Beličič.

MEDDOBJE, ki ga izdaja v Buenos Airesu Slovenska kulturna akcija, ima dolgo in častitljivo zgodovino. Desetletja je vztrajalo pri svojem kulturnem poslanstvu kljub težkim pogojem, v katerih so na tujih tleh na idealističen način delovali in vztrajali slovenski pretežno katoliško usmerjeni intelektualci. Revija je preživela več pre-

men, kriz in uredništev. Mnogim sodelavcem prvih ur MEDDOBJA je že pred desetletji za vedno zastalo pero, toda tudi po več kot polstoletnem delovanju ta posebna slovenska argentinska revija še vedno vztraja pri svojem poslanstvu že ob četrti oziroma delno kar peti nastajajoči generaciji iz vrst nekdanjih v Argentino priseljenih Slovencev. Po besedah sedanjega predsednika Slovenske kulturne akcije Damijana Ahlina v petem kolenu slovenskih priseljencev že močno usiha živa uporaba slovenščine, kljub prizadevanjem, da se ohrani. Vidno prisotne pa so še vedno slovenske šege in navade, slovenska pesem in navezanost na rodno Slovenijo.

Ta je spremenila svoj odnos do za prejšnji sistem motečega katoliškega izseljenstva. Revijo MEDDOBJE zdaj finančno podpira Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu Republike Slovenije. Sedanji glavni urednik MEDDOBJA v Buenos Airesu je Tone Mizerit, uredništvo za Evropo se nahaja na Dunaju.

Tudi najnovejša izdaja MEDDOBJA za leto 2020, ki obsega kar 208 strani, v štiriinpetdesetem letniku izhajanja še vedno sledi osnovnim intencijam njegovih ustanoviteljev, vendar te, v duhu sedanjega časa, dopolnjuje z novimi vsebinami.

V nekem smislu je slovensko argentinsko MEDDOBJE postalo vseslovenska povezovalna revija. V najnovejšem zvezku za leto 2020 Erika Jazbar na primer v obširnem članku razpravlja o stoletnici požiga Narodnega doma v Trstu in sedanjem položaju Slovencev v Italiji. Zaustavi se tudi ob sedanji pandemiji virusa Covid 19 in zapiše, da se je *»pokazala krhkost človeka, neboljlenega bitja, ki ga neznanen virus ogroža ...«*

Tomaž Simčič odpira v posebnem esejju važno in trpko vseslovensko temo ločevanja duhov včeraj in danes, ko piše ob stoletnici smrti dr. Antona Mahniča, o njegovih načelnih posegih proti določenim nekatoliškim tendencam v kulturi, družbi in politiki, ki so močno razgibali in tudi razdvojili slovensko javnost. Vendar meni, da je *»v sleherni družbi navzoča in tudi potrebna dvojna dinamika, združevalna in ločevalna.«*

Tudi članek koroškega Slovenca in avstrijskega politika Zdravka Inzka je posvečen pomembni obletnici – stoletnici koroškega plebiscita. Kljub temu, da Slovenci na avstrijskem Koroškem že sto let demografsko nazadujejo in jim Avstrija v sto letih ni izpolnila obljub, pa se, kot zapiše avtor, širi med koroškimi Slovenci optimizem in narašča njihova samozavest.

Helena Janežič, ki živi v Sloveniji, je prispevala članek o zapuščini literata, literarnega zgodovinarja in kulturnega pobudnika

dr. Tineta Debeljaka, ki se nahaja v literarnem arhivu Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, v arhivu Republike Slovenije in v arhivu ustanove Studia Slovenica. Dr. Debeljak, po rodu iz Škofje Loke, je sodil k poglavitnim kulturnim ustvarjalcem v Argentini. »Brez njega bi bila slovenska literarna krajina kakor neslan kruh.«, je ob koncu obširnega članka zapisala Helena Janežič.

Znani slovenski etnograf dr. Janez Bogataj je avtor zanimivega eseja o kulturnih dediščinah Slovenije med Slovenci po svetu; Jure Plut pa objavlja svoje diplomsko delo o *»Poeziji v slovenskih begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji med letoma 1945 in 1950«*.

Andrej Rot, argentinski Slovenec, ki se je preselil v Slovenijo, se ob 40. obletnici njegove smrti v Buenos Airesu spominja domačijskega pesnika Vinka Žitnika, zdaj že pokojni dr. Edi Gobec pa se ob treh Nobelovih nagradjenih, kemiku dr. Frideriku Preglu, fiziku Duncanu Haldaneju in literatu Petru Handkeju sprašuje, ali so bili tudi Slovenci. Obširen esej o romanu *»Posekani svet«* izpod peresa avtorja tega članka, ki je izšel najprej v nemščini in nedavno še v slovenščini pri Mohorjevi založbi v Celovcu, je prispeval pod naslovom *»Detelov roman o stoletni vojni«* ljubljanski publicist, prevajalec in urednik Ivo Antič.

Poezijo med drugim objavljajo Damijan Ahlin, Angela Cukjati in Gregor Papež, ki je prispeval tudi fantastično humoristično pripoved *»Proti Marsovcem«*.

Osnovna misel v reviji je posvečena 75. letnici narodne tragedije v maju 1945 z množičnimi poboji domobrancev in drugih protikomunistov, o čemer pišeta Jure Rode in Bine Magister. Predsednik Slovenske kulturne akcije Damijan Ahlin je prispeval obširno spremno besedo o nalogah revije MEDDOBJE in Slovenske kulturne akcije v tem času in po tolikih desetletjih obstoja. V sestavku z naslovom *»Korak za korakom nadaljujemo pot«* se ozira daleč nazaj v slovenski in svetovni čas pred drugo svetovno vojno, piše pa tudi o tragičnem dogajanju med vojno in po njej s pogledom v prihodnost. Ta članek je majhna kulturna zgodovina dramatičnega dogajanja v zadnjih sto letih – z bodrilnim zaključnim pozivom: *»Dokler bo slovensko izseljenstvo utripalo, se bomo borili za pravi cilj: ohranjanje slovenstva«*.

Poleg številnih drugih krajših člankov in zapisov sta v naj-novejšem zvezku revije MEDDOBJE za leto 2020 objavljeni tudi barvni reprodukciji linorezov v Argentini živeče likovne umetnice Andrejke Dolinar.

BOG LONAJ IZ TOKYA

Tokyo, 29.2.2020 - in pozneje zaradi bolezni.

Spoštovani, dragi gospod Ahlin!

Včeraj sem prejel Vaš dragoceni dar, raje bi mu zaklad. Bog lonaj! Koliko čudovito lepega, dragocenega, edinstvenega je SKA doslej ustvarila! (ta zadnja beseda vsebuje vpliv N eustvarjene Lepote.) Kar nas je pozitivnih ustvarjalcev - x na kakršnikoli "otipljiv" način - ustvarjamo na slovensko-krščansko zemlji, čeprav smo v tujini. Kmalu mi bo 96 let in še zmeraj pišem pesmi v slovenščini, katere lepoto zmeraj bolj odkrivam. Večkrat mi rečejo, tisti, ki vedo za moje pisanje, naj vendar kaj prevedem v japonščino ali angleščino - odgovarjam: slovenščina je tako lepa, da bi te lepote ne japonščina ne angleščina mogli ohraniti v prevodu. Prav pred nekaj dnevi sem poslal svojo novo zbirko pesmi v Slovenijo; upam, da je ne bodo med potjo ukrajali. (Nekaj pisem, kiso mi jih poslali iz Slovenije, je izginilo.)

Tisti, ki med nami dosežejo n. pr. kakih 65 let, bi ne smeeli reči srcu: Za naju je 65 let dovolj! Za tisto lepoto, ki jo človek, posebno slovenski, nosi v sebi in zmeraj čaka na delo, ki ji da možnost, da s svojo svetlobo napravi del sveta lepši - tudi za tisto lepoto gre!

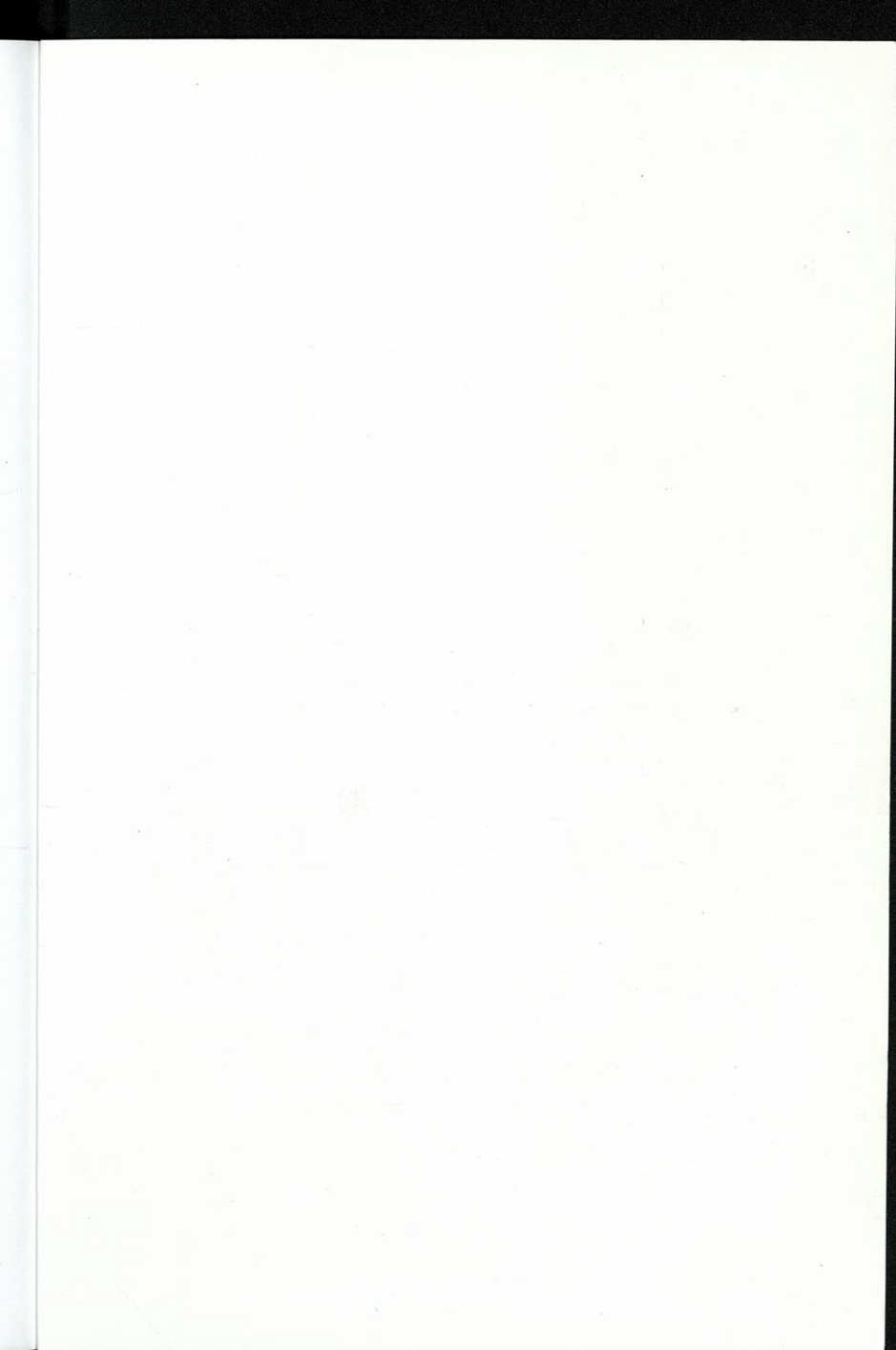
Občudujem vse, ki tvorijo Meddobje. Dovolite mi, da predlagam še eno novo programsko ime za revijo, ki ji je nekdo že dodal "novo" (Med-novo-dobje); Prodobje (podnaslov: nadaljevanje Meddobja preko Novodobja v Prodobje).

Opravičujem se, da nič več ne pošiljam svojih pesniških zbirk v objavo. Ugotovil sem bil, kako slovenski "duhovni" poeziji primanjkuje novih "pevcev" in sem se podal v to smer v sami Sloveniji, ki me je rada sprejela. Pri tem ostajam svoboden.

Še enkrat: Boglonaj za vse! Molitev naj nas druži!

Ostajam Gospodu in Medu vdani

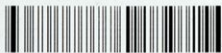
Vladimir Kos

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJILJNICA

D

129 907 2021

920222227,1/4

COBISS

ben

ejdetela

Na videz obrobna,
toda alternativna pozicija
slovenske zdomske literature
zadobi v vseslovenskem
kontekstu nenadoma
nove razsežnosti.

Naj ostane tudi
v novem obdobju duhovnih
komunikacij ustvarjalni izziv
in dopolnilo,
predvsem pa svež studenec
izvirne ustvarjalnosti.

(Lev Detela)